

hakol

br. 92 siječanj - veljača 2006.
טבת תשס"ו / שבט תשס"ו

הקול

1806.
2006ODINA

ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB
הקהילה היהודית של זגרב

hanuka party

2005.
5766.
תשס"ו

SADRŽAJ

Dr. Ognjen Kraus: Iz prošlost u budućnost	.4
Međunarodni dan sjećanja na žrtve holokausta	.5
Dr. Ognjen Kraus: Neka se više nikada ne ponovi	.7
Hanuka party 2005	.8
Hanuka u Domu Lavoslav Schwartz	.10
Simbol Jasenovca su kama i slovo «u»	.11
Predavanje dr. Nade Rajner	.14
Udruga Cedek: Vratiti cjelokupnu oduzetu imovinu	.15
Novosti iz ŽO Rijeka , Osijek	.16
Francuska TV o «Operaciji posljednja prilika»	.17
Prvi dio serijala o izraelskim zastavama	.19
70. godina Hitahduta olej Jugoslavija	.22
Hanuka karavan kroz Srbiju	.23
Ben Uri - čuvar židovske umjetnosti	.24
Predrag Finci: Umjetnost uništenoga	.28
Maja Bošković-Stulli: Od bugaršnice do svakidašnjice	.30
Političke promjene na Bliskom istoku	.31
SAD deportira Johna Demjanjuka u Ukrajinu	.36
Zašto su židovske majke tako važne?	.37
Austrija vraća Klimtove slike nasljednicima	.38
Ahmedov dar života	.39
Goeringov potomak postao zaljubljenik u Izrael	.43
Erich Mendelsohn: židovski arhitekt svjetskog glasa	.45
Papa Benedikt XVI. s predstavnicima rimske židovske zajednice	.46
Novi antisemitski napad u Rusiji	.47
Boris Taslitzky: umjetnik iz Buchenwalda	.48
Prenosimo iz Novog lista: reagiranje Salomona Jazbeca	.49
Film «Muenchen»: još jedno remek-djelo Stevena Spielberga	.51
Porast židovskog stanovništva u Njemačkoj	.53
Zanimljivosti iz Izraela	.55
Sto godina židovskog muzeja u Pragu	.56
In memoriam: dr. prof. Stjepan Steiner	.58
In memoriam: Đurđa Belić-Peternel	.59
In memoriam: Rikica Vostrel, rođ. Altarac	.60
Kronologija	.61

U realizaciji ovog broja sudjelovali su:

Ognjen Kraus, Nataša Popović, Paula Novak, Mladen Mali, Mira Altarac Hadji-Ristić, Dani Deutsch, Irena Deže, Damir Lajoš, Željko Heimer, Dejan Djerić, Vesna Domany Hardy, Ljiljana Marks, Saša Cvetković, Dario Kuntić, Sanja Pucak, Šula Steiner, Dean Friedrich.

Svim suradnicima najtoplije zahvaljujemo!

IMPRESSUM

Ha-kol 92.

siječanj - veljača 2006.

tevet - ševat 5766.

Glavna i odgovorna urednica

Nataša Barac

Urednički savjet

Zora Dimbach, Živko Gruden,

Ana Lebl, Tamara Indik-Mali,

Damir Lajoš

Tehnička urednica

Nataša Popović

Priprema i oblikovanje za tisak

Magen d.o.o. Zagreb

Ha-kol

glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj

Lektorica

Ivana Kurtovic Budja

Izdavač

Židovska općina Zagreb,

Palmotičeva 16, 10000 Zagreb,

p.p. 986.

Tel: 385 1 49 22 692

fax: 49 22 694

e-mail: jcz@zg.t-com.hr

uredništvo: hakol@net.hr

Za izdavača

dr. Ognjen Kraus

ISSN 1332-5892

Izlaženje Ha-kola financijski potpomaže

Savjet za nacionalne manjine

Republike Hrvatske

Pretpлата

100 kuna godišnje,

za inozemstvo 200 kuna.

Žiro račun kod Zagrebačke banke broj:

2360000-1101504155

Židovska općina Zagreb.

Devizni račun: 30101-620-16/2424116441

Tisak

NPGTO OFFSET ZAGREB

Na naslovnoj i zadnjoj stranici:

Povodom 200 godina ŽOZ

200 godina od osnutka ŽOZ

Iz prošlosti u budućnost

▶ Poznati su tragovi postojanja Židova na tlu Hrvatske iz doba antike, gotovo od početka dijaspora. U srednjem vijeku bilo ih je i u Zagrebu, ali oni nestaju iz njega kad je sjeverna Hrvatska postala dio habsburškog imperija početkom 16. stoljeća. U to doba u dalmatinskim gradovima, Dubrovniku i Splitu, već postoje židovske zajednice koje su nešto ranije osnovali prognanici i izbjeglice iz Španjolske i Portugala. Tek posljednjih desetljeća 18. stoljeća Židovi će se pojedinačno i prigodno pojavljivati kao trgovci na sajmovima u gradovima sjeverne Hrvatske, a pomalo se i nastanjivati u njima nakon tzv. tolerancijskih edikata cara reformatora, Josipa II. Prvi Židovi u Zagrebu, Jakob Stiegler i Elias Hirschl, zabilježeni su već 1782. godine, a 1789. slijede ih Jakob Weiss i Jakob Stern. Godine 1806. tu je bilo dvadeset obitelji sa sedamdesetak članova: oni su jezgra iz koje je izrasla naša zajednica.

Zagrebačka židovska općina u 19. stoljeću

Ta je godina važna i zato što su vlasti odredile da se u svim županijama popišu Židovi, čemu zahvaljujemo na podacima o naseljenosti, ljudima i prvim zajednicama u sjevernoj Hrvatskoj, dok je u Dalmaciji francuska uprava objavila potpunu ravnopravnost i ukinula geta u Dubrovniku i Splitu. Nekoliko generacija naših preda proći će mukotran put do zakonskog stjecanja građanske ravnopravnosti (u Hrvatskoj 1873.), a u toj borbi zagrebačka općina već 1843. godine objedinjuje tadašnje hrvatske općine. Svih tih desetljeća zagrebačka zajednica raste, pridružuju joj se doseljenici iz Mađarske, Moravske, Galicije tražeći ovdje bolje mogućnosti života i dom. Njezini članovi uključuju se u privredni život, pomalo u društvo, stječu ugled i postaju Zagrepčani. Godine 1850. Gjuro Hirschler postao je prvi Židov u gradskoj skupštini, 1855. općina odlučuje graditi reprezentativnu sinagogu, koju svečano posvećuje 1867. godine. Do kraja stoljeća zajednica broji više od tri tisuće pripadnika, s mnogo istaknutih i uspješnih trgovaca, industrijalaca, bankara,

graditelja, liječnika, odvjetnika, intelektualaca i umjetnika.

ŽOZ je bila aškenaska, reformistička općina

Rast i razvoj nastaviti će se u 20. stoljeću. Do 1941. ona je narasla do gotovo 12.000 članova. Razdoblje između dva svjetska rata doba je punog cvata i zamaha djelatnosti zagrebačke općine, aktivnog sudjelovanja u europskim i svjetskim organizacijama, a isto tako i u prosperitetu grada Zagreba. Bila je najjača židovska općina u Kraljevini Jugoslaviji.

Zagrebačka općina bila je aškenaska, reformistička, s neznatnom ortodoksnom manjinom, koja je u dva navrata imala vlastitu općinu. Nije odbacivala asimilante, prihvaćala je sefarde iz Bosne i bila sjedište cionizma. Poslije holokausta i Drugog svjetskog rata, svedena na desetinu prijeratnog članstva, ona je okupljala sve: vjernike i ateiste, tradicionaliste i avangardiste. Održavala se kao i ostale europske zajednice sjećanjem na žrtve, druženjem, vjernošću običajima, kulturnim akcijama, pa i povratkom religiji. Održali smo se u labilnoj ravnoteži različitosti. To je naša tradicija i identitet koji vrijedi održati.

Velike promjene u židovskoj zajednici u posljednjih desetak godina

Posljednjih desetak godina naša je zajednica doživjela velike promjene. Raspadom Jugoslavije ugasio se Savez jevrejskih općina Jugoslavije sa središtem u Beogradu. Zagrebačka općina već je 1992. inicirala okupljanje židovskih općina u Hrvatskoj, a 1995. utemeljena je Koordinacija općina koja unapređuje

Ovu godinu obilježiti će veliki jubilej: dvije stotine godina postojanja Židovske općine Zagreb. U židovskom kalendaru 200 godina možda ne znači mnogo, ali za nas godina 1806. znači početak kontinuiranog života i povijesti.

zajedničke interese, ali i autonomnost i identitet pojedinih zajednica.

Emancipirali smo se i u financijskom pogledu. Naša općina stekla je povratom dijela svoje imovine temelj za svoj razvoj i za svoje planove. Među njima je najveći projekt izgradnja Židovskog centra sa sinagogom na mjestu našeg hrama srušenog 1942. u doba Nezavisne Države Hrvatske, ustaškog terora i u jeku holokausta. Taj, a i ostali projekti, zahtijevaju velik angažman i jedinstvo. Nažalost, ono je protekle godine narušeno ne samo zbog razlika u svjetonazorima, nego i zbog osobnih interesa pojedinaca. Bit će teško prevladati posljedice ekscesa, ali to je potrebno zbog dobrobiti zajednice, a posebno mladog naraštaja.

Sjećanje i tradicija važni za očuvanje europskog židovskog identiteta

Sjećanje i očuvanje tradicije važan su dio današnjeg europskog židovskog identiteta. I naša im zajednica posvećuje pažnju, posebno sve razvijenijim kulturnim radom. Tako smo prije deset godina, 190-u obljetnicu osnutka naše općine uz svečani koncert obilježili simpozijem i knjigom o povijesti i kulturi Židova u Zagrebu i Hrvatskoj, a do danas upriličili niz izložaba, koncerata, predavanja te objavili nekoliko vrijednih publikacija.

Ovogodišnji jubilej bit će u znaku povijesti, ali i budućnosti koja se već nazire na još praznom mjestu naše stare sinagoge. Dvije stotine godina ispunjenih dostignućima i tragedijom, lijepim i tužnim slikama obavezuju nas da održimo našu zajednicu i stvorimo mogućnosti za njezin napredak. ■

Dr. Ognjen Kraus,
predsjednik Židovske općine Zagreb

▮ Predsjednik ŽOZ-a, dr. Ognjen Kraus u uvodnom je govoru podsjetio da je u Hrvatskoj do 1941. godine živjelo oko 25 tisuća Židova, njih oko 23 tisuće bilo je registrirano u četrdesetak općina, a dvije tisuće su bili asimilirani.

Opća skupština Ujedinjenih naroda donijela je početkom studenoga, nakon dvodnevne rasprave, jednoglasnu odluku da se 27. siječnja proglasi Međunarodnim danom sjećanja na žrtve holokausta. Izabrani datum dan je kada su 1945. godine sovjetske snage oslobodile zloglasni koncentracijski logor Auschwitz-Birkenau, u okupiranoj Poljskoj, u kojemu je ubijeno više od milijun osoba, većinom Židova.

OBILJEŽEN MEĐUNARODNI DAN SJEĆANJA NA ŽRTVE HOLOKAUSTA

Židovska općina Zagreb je 27. siječnja komemorativnim programom obilježila Međunarodni dan sjećanja na žrtve holokausta. Tom prigodom je u Galeriji "Milan i Ivan Steiner" otvorena izložba Istraživačkog i dokumentacijskog centra.

Ubijena je oko 21 tisuća osoba, a od nešto više od 11 tisuća zagrebačkih Židova preživjelo ih je oko tri tisuće, dodao je. "Te brojke same po sebi svjedoče o razmjeru tragedije, no ne smijemo zaboraviti da iza njih stoji isto toliko osobnih sudbina. Na sjećanje nas obavezuje patnja žrtava, ali i povijest naše i drugih zajednica koju su stvarali naši preci u boljim vremenima", istaknuo je Kraus, podsjećajući na prošlogodišnju komemoraciju u povodu 60. obljetnice oslobođenja koncentracijskog logora Auschwitz-Birkenau, ▮

Obilježavanje Međunarodnog dana sjećanja na holokaust u svijetu

Izraelska vlada je povodom Međunarodnog dana sjećanja na holokaust održala posebnu sjednicu u Memorijalnom centru holokausta Jad Vashem u Jeruzalemu. U Jad Vashemu je otvorena i posebna nova izložba posvećena umjetnosti i životnim pričama židovskih umjetnika iz Pariza, od kojih je većina ubijena u nacističkim koncentracijskim logorima. Izraelsko ministarstvo vanjskih poslova i izraelska pošta izdali su komemorativnu marku.

Poljski premijer Kazimir Marcinkiewicz je povodom Međunarodnog dana sjećanja na holokaust položio vijenac i poklonio se pred glavnim spomenikom za oko milijun i pol ljudi koji su umrli u Auschwitzu. S Marcinkiewiczem je bio izraelski veleposlanik u Poljskoj, predstavnik preživjelih logoraša i židovske zajednice.

Glavni tajnik Ujedinjenih naroda Kofi Annan izjavio je da se svijet mora suprotstaviti onima koji holokaust niječu. "Nijekanje holokausta djelo je zadržanih ljudi; te lažne tvrdnje moramo odbaciti, ma kada i ma gdje se dogodile i ma čije one bile", kaže se u priopćenju Kofija Annana.

U Njemačkoj je predsjednik parlamenta Norbert Lammert upozorio na opasnost od antisemitizma i izjavio kako lekcija holokausta mora utjecati na nacionalne politike, aludirajući na izjave iranskoga predsjednika Mahmuda Ahmadinedžada, koji je u više navrata negirao holokaust. U Njemačkoj je 27. siječanj, dan oslobođenja logora Auschwitz, već deset godina dan sjećanja na žrtve holokausta.

Glavni tajnik Vijeća Europe Terry Davis rekao je da svijet treba djelovati protiv antisemitizma, ističući: "Trebamo djela, a ne riječi".

Mađarski premijer Ferenc Gyurcsany sudjelovao je u parlamentu na obilježavanju prvoga Međunarodnoga dana sjećanja na holokaust i izjavio kako je prva dužnost svih zajednica i svih zemalja obrana svojih članova. Mađarski predsjednik Laszlo Solyom rekao je da je u zadnjih pola stoljeća holokaust postao simbolom svih vrsta genocida.

Holokaust Drugoga svjetskog rata u kojem su nacisti ubili milijune Židova, bio je "strašno razdoblje s kojim se ništa u povijesti ne može mjeriti", objavilo je tursko ministarstvo vanjskih poslova.

Službene komemoracije sjećanja na holokaust održane su i u baltičkim, skandinavskim i drugim europskim zemljama.

► kada je, među ostalim, bilo zaključeno da je edukacija, osobito mladih ljudi, jedna od najvažnijih zadaća međunarodne zajednice u perspektivi boljeg svijeta. "U Galeriji Milan i Ivo Steiner otvorena je izložba Istraživačkog i dokumentacijskog centra, s tridesetak panoa na kojima se nalaze fotografije logora, tabele s demografskom strukturom stanovništva prije i poslije Drugog svjetskog rata, reprodukcije dokumenata žrtava i ustaških naredbi o progonu Židova te statistički podaci." Melita Švob, predsjednica Istraživačkog i dokumentacijskog centra kazala je da je tom izložbom "uz osobne sudbine žrtava htjela prikazati kakvu je pustoš holokaust ostavio u cijeloj populaciji, primjerice, u Hrvatskoj je tada nestalo dvadeset židovskih općina". U povodu Međunarodnog dana sjećanja na žrtve holokausta, Hrvatska pošta izdala je prigodnu dopisnicu s hrvatskim i hebrejskim tekstom o tom danu i s posebnim poštanskim žigovima, a prvi je tiskani primjerak dobila Židovska općina u Zagrebu.

Rabin Zvi Eliezer Alonie iz Njemačke molio je za sve žrtve holokausta, a nakon toga prikazan je dokumentarni film o rušenju sinagoge u Zagrebu. ■

Povijesni tramvaj, identičan onima koji su prometovali ulicama varšavskog geta između 1940. i 1943. godine s Davidovom zvijezdom umjesto broja, vozio je 26. i 27. siječnja prazan središtem poljskog glavnog grada, u znak sjećanja na žrtve holokausta.

"To je tramvaj u koji nitko ne ulazi i iz kojeg nitko ne izlazi. On bi nas trebao podsjetiti na sve Židove nestale tijekom holokausta", rekla je direktorica poljsko-američke zaklade Shalom, Golda Tencer.

Tramvaj s Davidovom zvijezdom umjesto broja, prolazio je bivšom varšavskom židovskom četvrti, iznutra je bio osvijetljen i zaustavljao se samo jedanput, na postaji "Umschlagplatz", trgu s kojega su nacisti od 22. srpnja 1942. ukrcavali Židove na vlakove koji su ih vodili u logore smrti.

Hrvatsko Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo kulture, Spomen područje Jasenovac, memorijalni centar Jad Vashem iz Izraela te Zavod za školstvo u suradnji s Radnom skupinom za međunarodnu suradnju u području obrazovanja, sjećanja i istraživanja o holokaustu organizirali su povodom Međunarodnog dana sjećanja na holokaust trodnevni seminar za nastavnike povijesti o strategiji učenja i poučavanja o holokaustu.

Cilj tog seminara bio je edukacija nastavnika o tom sramotnom razdoblju povijesti čovječanstva i poticanje učenika na razmišljanje, istraživanje i sveobuhvatno sagledavanje povijesnih činjenica.

U radu seminara sudjelovalo je više od sedamdeset učitelja i profesora osnovnih i srednjih škola iz čitave Hrvatske. Seminar za nastavnike i profesore o strategiji učenja i poučavanja o holokaustu organiziran je i prošle godine.

PRILOZI ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAVA SCHWARZA PROSINAC 2005. - SIEČANJ 2006.

Žuži Jelinek umjesto cvijeća
na grob gosp. Ante Tošića . . . 14.100,00

Žuži Jelinek 9.400,00

Darija i Branko Breyer za nabavku
madraca, a povodom rođenja
četvrtog unuka 5.000,00

Dubravka Dobša 9.400,00

Sara Danon i obitelj povodom dvadesete
godišnjice smrti supruga 500,00

dr. Jelena Polak - Babić u spomen na
pok. roditelje Elzu i
dr. Artura Polaka 500,00

Mirjana-Kern Cuculić
povodom Hanuke 200,00

Obitelj Švob povodom Hanuke . . 400,00

Obitelj Lustig povodom Hanuke . 400,00

Dina Akerman-Blašković
povodom Hanuke 500,00

NN 200,00

Mihael Akerman 5.000,00

Obitelj Antunac 2.000,00

U spomen na dragu tetu Gizelu, nećakinja
Lela Budić, obitelji Tauber i Franeta,
te nećak Vjeko Jutt 3.000,00

Ljerka Deutsch 3.000,00

Mirjana Radman, umjesto cvijeća na grob
Dr. S. Steinera 100,00

Regina Kamhi, umjesto cvijeća na grob
Dr. S. Steinera 100,00

Telebak Ana, umjesto cvijeća na grob Dr.
S. Steinera 100,00

Lili Antunac, umjesto cvijeća na grob Dr.
S. Steinera 100,00

Jakob Atias, umjesto cvijeća na grob
Dr. S. Steinera 100,00

Obitelj Lustig, umjesto cvijeća na grob
Dr. S. Steinera 400,00

Govor predsjednika ŽOZ dr. Ognjena Krausa na obilježavanju Međunarodnog dana sjećanja na žrtve holokausta

NEKA SE VIŠE NIKADA NE PONOVI

Datum oslobođenja nacističkog logora smrti Auschwitza nije slučajno odabran za dan kada se cijeli svijet, a posebno Židovi sjećaju na žrtve holokausta. Auschwitz je simbol najvećeg zločina počinjenog u povijesti i najveće tragedije koja je zadesila židovski narod u njegovoj povijesti, ispunjenoj progonima i pogromima, stradanjima i patnjom.

Podsjetit ću vas na prošlogodišnju komemoraciju prigodom šezdesete obljetnice oslobođenja koncentracijskog logora Auschwitz-Birkenau, koja je bila svjetski događaj zbog prisutnosti dotad najvećeg broja državnika, predstavnika međunarodnih i svjetskih organizacija, studentskih i omladinskih delegacija, a u prvom redu malobrojnih preživjelih, žrtava i osloboditelja. U potpunosti je potvrđena ideja vodilja održavanja sjećanja na holokaust i patnju žrtava: NEKA SE VIŠE NIKADA NE PONOVI. Izražena je suglasnost sviju da je u borbi protiv genocida i ksenofobije koji obilježavaju i današnji svijet potrebno širiti svijest o tome što je holokaust bio i što je značio za židovski narod. Ali isto tako, izvući posljednice toga za budućnost čovjeka i čovječanstva. Zato je zaključeno da je edukacija, osobito mladih ljudi, jedna od najvažnijih zadaća međunarodne zajednice u perspektivi boljeg svijeta, afirmacije prava svih ljudi na život, dostojanstvo i sreću bez obzira na sve razlike koje ih dijele.

Simbol komemoracija bila je Ruka sjećanja - ispružena ruka s okom na dlanu. Ruka, hebrejski jad, simbolizira pomoć, a oko,

hebrejski ajin, sjećanje. Oko u ruci simbolizira opomenu i nadu i govori da je sjećanje dio života.

Mi ćemo se danas sjetiti svojih žrtava i odati poštovanje svima koji su izgubili život u holokaustu. U Hrvatskoj je do 1941. živjelo oko 25.000 Židova; oko 23.000 bilo je registrirano u četrdesetak općina, a 2.000 njih bili asimilirani. Ubijeno oko 21.000 osoba. Od nešto više od 11.000 zagrebačkih Židova preživjelo je oko 3.000 njih. Te brojke svjedoče same po sebi o razmjeru tragedije.

No nikada ne smijemo zaboraviti da iza tih brojki stoji isto toliko osobnih sudbina. Na sjećanje nas obavezuje patnja žrtava, ali i povijest naše i drugih zajednica koju su stvarali naši predci u boljim vremenima.

Od Drugog svjetskog rata naša je zajednica prošla mnoge promjene, a osobito posljednjih desetak godina. Zahvaljujući radu naših općina, Koordinacije i mnogih aktivnih pojedinaca, mi danas imamo razloga vjerovati u održanje židovstva u našoj sredini. Sve svoje pozitivne energije moramo usmjeriti u budućnost s uvjerenjem da će joj naša mlada generacija dati svoj doprinos. Mi možemo i želimo prevladati probleme koji se javljaju i koji će se javljati, a najvažnije je da održimo jedinstvo kako su to znali naši očevi, djedovi i pradjedovi.

hanuka 2005. party

Na prvi dan Hanuke, 25. kisleva, održan je u našem klubu ŽOZ-a Hanuka party. Ideja nam je bila napraviti party koji će biti za sve generacije naše male zajednice, a isto tako dovoljno "hoh-nobl" kako bi mogli pozvati i nekoliko zvučnih imena iz diplomatskog kora Lijepe nam naše.

Židovska općina u Zagrebu bila je u nedjelju 25. kisleva prepuna onih koji su se okupili da bi zajedno proslavili praznik svjetla - Hanuku. Uz veliki broj članova ŽOZ-a svih generacija i njihovih prijatelja, proslavu Hanuke uveličali su i izraelski veleposlanik Shmuel Meirom sa suprugom i američki veleposlanik Ralph Frank sa suprugom.

Pripreme su počele početkom prosinca...

Pa, eto negdje početkom prosinca počele su prve ozbiljnije organizacijske djelatnosti. Naša voditeljica projekata, Laila Šprajc, obišla je (više od) nekoliko stalnih, marljivih "mrava" u zgradi ŽOZ-a te ih ispitala o njihovom glazbenom ukusu, plesnim sposobnostima, njihovim afinitetima prema *iću* i *piću*. Iz tih razgovora osmislila je koncept partyja.

Sudjelujući u smišljanju programa (samo u onom dijelu razgovora o afinitetima) zapao me zadatak da osmislim vizualni koncept plakata, pomognem prigodno urediti klub, organiziram poklončiće koje smo svakako željeli podijeliti, u skladu s tradicijom, našim članovima i vip-gostima. Ne bi bilo u redu da ne spomenem nekolicinu "omladinaca" koji su zdušno poklonili svoje slobodno vrijeme i uvelike pomogli oko realizacije istog.

Izraelski veleposlanik u RH Shmuel Meirom pali prvu svijećicu na Hanukiji postavljenoj u Praškoj ulici u Zagrebu na mjestu srušene sinagoge.

O uspješnosti možete prosuditi sami ukoliko ste sudjelovali, a ukoliko niste može vam biti žao, što ćete vjerujem zaključiti iz daljnjeg teksta.

Nakon opsežnih priprema, došao je taj dan. Faksom su stigle i potvrde da će se našoj zabavi pridružiti i svakako dati joj na važnosti Nj. E. gospodin Shmuel Meirom, izraelski veleposlanik i Nj. E. gospodin Ralph Frank američki veleposlanik u pratnji ljepšeg spola.

Nakon paljenja prve svijećice, počela je zabava

Nakon što smo prvu svijećicu zapalili u sinagogi ŽOZ-a, oko 18 sati pridružili smo se paljenju svijećica i u Praškoj ulici u organizacije Habad pokreta u Hrvatskoj i ŽOZ-a, gdje su prvu svijećicu zajedno zapalili Nj. E. Shmuel Meirom i dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb. Već prije 19. 30 sati počelo je okupljanje u klubu. Kako bi na najprimjereniji način našim članovima i gostima zaželjeli dobrodošlicu, a izbjegli protokolame pozdravne govore, počeli smo s programom naših najmlađih. (Pa na kraju krajeva, držali smo se one stare: Na mladima svijet ostaje). Naime, mali glumci Dječjeg vrtića Mirjam

► Weiller, u ovoj priči kao glavni akteri "Kazališta Makabi", snimili su sedmominutni film o Hanuci, pod *dirigentskom* palicom Mire Wolf. I ovaj put Mira nam je pokazala što znači talent i iskustvo te je u suradnji s vrtićarcima napravila malo remek-djelo. Ukoliko niste vidjeli film, svakako ga pogledajte.

Nedjeljna škola uveselila nas je svojom predstavom "Nedjeljna škola show", u kojoj su nam mali talenti pokazali tko, što i kako svira, pjeva, glumi.

Dobra atmosfera uz muziku, ples...

Nakon programa u auditoriju, *party* se prebacio u klub, gdje je na moje "zaprepaštenje" bio već popriličan broj uzvanika (statistički podaci, koje su marljivo vodili dečki s porte, kazuju da je Hanuka partyju prisustvovalo 300-tinjak uzvanika).

Za dobru atmosferu pobrinuo se, svima nam dobro znani, Telefon Blues Band, s evergreenima koji su "zapalili" sve generacije. Iskoristit ću ovu prigodu da upoznam cijeno čitateljstvo s činjeničnim stanjem da u našoj zajednici obitavaju nevjerovatni plesni talenti, koji su bez daha ostavljali one koji nisu imali dovoljno hrabrosti izaći na podij i konkurirati im svojim poznavanjem dobrog starog RNR koraka. Glazbeni "buke" svaka-

ko su začini i Jewseri koji su klezmer glazbom zaljuljali bokove od najmlađih do najstarijih članova naše zajednice. A da bi sva čula bila zadovoljena pobrinule su se naše domaćice pripremivši razne delicije uz koje su nam ponudile košer vina.

Na tematskom kvizu, svi su mogli provjeriti svoje poznavanje Hanuke

Za ovaj program je naša već spomenuta voditeljica projekata osmislila i kviz tematski

vezan za Hanuku, na kojem su pobijedili opet naši najmlađi, jer iako je bilo nekoliko grupa s izjednačenim rezultatom, odluku o najboljem presudila je vokalna izvedba Maoz Cura. Uz prigodne poklone (slatku košaricu) i keramičke uratke Dunje Kohn Mirković (kojima su se veselili najviše roditelji klinaca) atmosfera se poprilično zagrijala. Svakako ne bi bilo u redu a da ne spomenemo natjecanje za naj-krafnu večeri, na kojem nije bio veliki broj natjecatelja, ali su pristigle krafne ostavljale nevjerovatan vizualni doživljaj na naš žiri, a s obzirom da je većina bila isprobana još prije donošenja odluke, nagrade su bile podijeljene među natjecateljima bez proglašenja konačnog pobjednika.

Na licima vip-uzvanika cijelo vrijeme je blistao osmijeh, a naši članovi pobrinuli su se da se osjećaju kao u vlastitoj kući.

Stara poslovice kaže da nije bitno gdje si, nego s kim si, pa poučeni iskustvom u ovako teškim vremenima za našu zajednicu pokušali smo prirediti dobru zabavu svim ljudima dobre volje.

I na kraju hvala svima koji su svojim radom i prisustvom omogućili da se probudi stari duh prijateljstva i povezanosti u našoj zajednici. ■

Nataša Popović

DV "Mirjam Weiller"

Ove godine za Hanuku nismo imali samo priredbu za roditelje, sve drage članove obitelji i prijatelje, već smo im pripremili prekrasno iznenađenje: **FILM**, naš pravi pravcati prvi film «Čudesna Hanuka». I možemo reći da je bilo super.

Prije filma smo im malo otpjevali i otplesali, a onda svi zajedno kao u pravom kinu odgledali film, tijekom kojeg se s vremena na vrijeme čuo smijeh, pokoja riječ, a na kraju smo vidjeli da su neki naši gosti imali i suzicu u oku. A mi smo bili sretni i ponosni jer gledali smo sebe na tom velikom pravom platnu. Hanuka ne može proći bez poklona, mi smo ih dobili puno, i od dodu i od Nataše iz Magena.

Hvala Nataši na poklonima, hvala svima koji su pomogli da napravimo ovo prekrasno iznenađenje ne samo za naše obitelji, već i za sve članove koji su ga imali prilike vidjeti na premijeri na samu Erev Hanuku.

Toda raba!

Blagdan Hanuke obilježen je, kao i svake godine, i u Domu Zaklade Lavoslav Schwartz. Domare je posebno razveselio posjet djece iz škole Lauder-Lea Deutsch, koji su izveli lutkarsku predstavu, kao i posjet djece iz dječjeg vrtića Mirjam Weiller, koji su svojim viđenjem ispričali priču o Hanuki.

HANUKA U DOMU ZAKLADE LAVOSLAV SCHWARTZ

➤ Ove godine je Hanuka u Domu bila izrazito vesela. Stalno smo slavili i dobro se zabavljali. Najprije su nas posjetila djeca iz naše škole. Izveli su lutkarsku predstavu u režiji Zlatka Boureka o kojoj smo već mnogo čuli, ali je do sada nismo imali prilike vidjeti.

Dva dana kasnije svojim su nas posjetom obradovala djeca iz vrtića. Na svoj šarmantan način ispričali su nam priču o Hanuki, zajedno smo pjevali, a čuli smo i nekoliko recitacija o zimi. Međusobno smo izmijenili darove, sve same ručne radove naše i njihove likovne radionice. Ne moram reći da je

najljepše uvijek na kraju kada stignu kolačići, bomboni i sokovi. I s jednom i s drugom grupom smo se rastali uz obećanje da će nas ponovo posjetiti u proljeće kada ćemo se moći družiti u parku.

U nedjelju, na Erev Hanuka, okupili smo se kako bismo upalili prvu svijeću i tako obilježili početak praznika. Članice našeg zbora započele su pjesmu Maoz-cur, a mi smo im se hrabro pridružili. Otpjevali smo još nekoliko pjesama i potom proveli večer u ugodnom čavrljanju.

Obiteljska proslava

Sve je to međutim bio samo uvod u pravu obiteljsku proslavu. U društvu obitelji i prijatelja naših korisnika upalili smo četvrtu svijeću. Naš zbor je održao kraći, ali s obzirom na visoku dob svojih članica i zahtjevan repertoar, vrlo uspješan koncert. Likovna radionica je u predvorju izložila čestitke, prigodne slike i oslikano staklo. Međutim, oni koji su tek nakon večere došli pogledati izložbu ostali su razočarani, jer su u zaista rekordnom vremenu prodani gotovo svi izlošci. ■

Paula Novak

MAZEL TOV!

ŽELJKO HEIMER OBRANIO MAGISTARSKI RAD

➤ Član ŽOZ-a, natporučnik Željko Heimer obranio je 12. prosinca 2005. godine na Fakultetu elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu magistarski rad pod naslovom "Automatizirano kliničko mjerenje biomehanike i kineziologije hoda" i time stekao akademski stupanj magistra znanosti iz polja Elektrotehnika, smjer Elektronika.

Magistarski rad Željko Heimer je izradio pod vodstvom mentora prof. dr. Vladimira Medveda, a praktični dio rada proveden je na suvremenom uređaju za mjerenje karakteristika hoda koji je instaliran u Dijagnostičkom centru Kineziološkog fakulteta u Zagrebu. U svojem radu prikazao je metode mjerenja značajki hoda, proveo mjerenje hoda na skupini ispitanika zdrave populacije te time osigurao polazne podatke za utvrđivanje normativa hoda koje će se na ovom sustavu koristiti za usporedbu s budućim mjerenjima pacijenata, ali i kao norme u drugim biomehaničkim i kineziološkim mjerenjima koja se u Dijagnostičkom centru provode.

Natporučnik Heimer zaposlen je od 1999. godine u Ministarstvu obrane RH, u Glavnom stožeru oružanih snaga RH na mjestu voditelja Odsjeka za bojne informacijske sustave. U ŽOZ-u je sredinom 90-tih godina prošlog stoljeća više godina vodio kompjutorski centar u kojem su svoje prve susrete s računalima imali mnogi općinari i njihovi gosti. Kao student više je godina bio i predsjednik Unije židovske omladine Hrvatske, a danas je član Vijeća ŽOZ-a te je aktivan i u informativnom i kulturnom odboru. No, najširoj javnosti možda je najpoznatiji kao veksilolog (proučavatelj zastava), čime se bavi desetak godina sudjelujući na međunarodnim veksilološkim kongresima s radovima o hrvatskim zastavama, te svojim web-stranicama (<http://zeljko-heimer-fame.from.hr>) na kojima kroz više od 2000 slika sustavno prikazuje današnje i povijesne grbove i zastave iz šire regije.

Čestitamo i očekujemo vijesti o novim uspjesima! ■

Nataša Barac

SIMBOL JASENOVCA SU KAMA I SLOVO “U”

Najavljen novi, stalni postav muzeja u Jasenovcu dobio je pohvale s mnogih strana, posebno iz inozemstva, potaknuo je izricanje najboljih ocjena i u samoj Hrvatskoj, ali je izazvao i polemiku, negodovanje pa i žestoku kritiku onih koji ne žele dopustiti da se za to mjesto strašnih zločina prihvati revizija povijesti koja se gotovo desetljeće i pol naziva i hrvatskom “duhovnom obnovom”.

➤ Uskom krugu pozvanih 18. siječnja predstavljena je koncepcija Spomen-područja Jasenovac. Predstavljajući nisu prisustvovali članovi Savjeta Spomen-područja Jasenovac, članovi tog tijela o koncepciji nisu raspravljali, niti ju prihvatili.

Ravnateljica i nositeljica novog koncepta Nataša Jovičić u intervjuu Slobodnoj Dalmaciji kaže da “suvremeni pristupi učenju povijesti, osobito povijesti ljudske patnje i stradanja, ističu dostojanstvo žrtve. To nikako ne relativizira kolektivne povijesne strahote, samo pridonosi njihovoj konkretizaciji, potiče i snažno kritičko stajalište prema zločinu i nasilju općenito. Temeljni eksponat u izložbenom prostoru su staklene ploče na kojima će biti ispisano sedamdeset tisuća imena osoba ubijenih u Jasenovcu. Cilj je da se posjetitelji muzeja senzibiliziraju za svaku pojedinačnu patnju kako bi uspostavili svoj osobni odnos prema masovnim stradanjima u Jasenovcu”.

260 staklenih ploča s prikupljenim imenima i prezimenima žrtava

Na 260 velikih staklenih ploča, koje bi, prema zamisli autora, trebale biti temeljni eksponati novog postava, bit će ispisana do sada

prikupljena i poznata imena i prezimena žrtava. Uz njih neće pisati tko je bio Srbin, tko Rom, tko Židov, tko Hrvat, Musliman ili Slovenac.

Novi izgled muzeja Jasenovac vjerojatno će nalikovati sličnim institucijama poput Muzeja Anne Frank i memorijalnim centrima holokausta na mjestima nacističkih logora smrti u Češkoj i Poljskoj. Zamišljen je po matrici Muzeja holokausta u Washingtonu odnosno najvećeg memorijalnog središta posvećenog stradanjima Židova u Drugom svjetskom ratu, jeruzalemskog Jad Vashema. I baš zbog toga koncepcija sadašnje uprave Spomen-područja naišla je na pohvale iz svijeta.

Jasenovac nije samo mjesto holokausta, već i genocida

U Hrvatskoj je pojam Jasenovca nešto drugo i za njega se do sada nikada nije govorilo da je to samo mjesto holokausta. To je i mnogo više, to je i mjesto genocida. Pojam holokaust odnosi se na genocid nad Židovima u nacističkoj Njemačkoj i u zemljama pod njezinom okupacijom i utjecajem za vrijeme Drugog svjetskog rata. Genocid je širi pojam i znači istrebljenje bilo kojeg naroda. ➡

► Baš na tu bitnu razliku ukazuje povjesničarka dr. Zorica Stipetić u intervjuu objavljenom u Globusu:

“Svoditi Jasenovac samo na holokaust, što je jedna od najdubioznijih implikacija novog koncepta Spomen-područja Jasenovac, znači reducirati, a time i krivotvoriti povijesnu istinu. Spomen-područje Jasenovac po strukturi žrtava, jest muzej holokausta, ali nikako ne na prvom mjestu muzej holokausta. To je muzej žrtava genocida, jer su u njemu po broju žrtava najviše stradali Srbi i Romi. I to, važno je napomenuti, po načelu genocida, dakle zato što su bili Srbi ili Romi, a ne zato što su bili u partizanima, četnicima ili su, recimo, slali ‘Crvenu pomoć’”.

Dr. Stipetić je za medije rekla i da je Jasenovac bio i mjesto eliminiranja neistomišljenika, u prvom redu antifašista u redovima Hrvata, ali i drugih. I kako posebno naglašava - simbol holokausta su plinske komore, a simbol Jasenovca su - kama i slovo “U”. Ako se to makne ili marginalizira, onda se skriva i karakter tog logora, odnosno ne daje se puna istina i edukativna crta onoga što se tamo događalo. I zbog toga, po njezinu mišljenju, cijela koncepcija postava nema puno smisla.

Je li Jasenovac bio fašistički ili ustaški logor?

Jedno od pitanja koje se postavlja kada je riječ o novom postavu jasenovačkog muzeja jest: je li logor bio fašistički ili prije svega ustaški?

Zašto se uopće postavlja to pitanje? Mogući je odgovor da je za neke danas u Hrvatskoj teško ili apsolutno neprihvatljivo stajalište da su ustaše bili marionete nacifašista. Ono što je za takve koliko-toliko prihvatljivo jest da su zločini bili fašistički, ali nisu ustaški. Zato oni nekako mogu “progutati” da eto i u Hrvatskoj postoji muzej holokausta koji su počinili fašisti, ali se to ne smije dovesti u vezu s ustašama.

U spomenutom intervjuu ravnateljica Jovičić podsjeća da se “prije nekoliko godina, zbog posebnog inzistiranja zemalja Istočne Europe, prišlo promjenama njihovih starih muzejskih postava. Kao što je to do sada bio slučaj u Jasenovcu, i tamo se žrtva tretirala apersonalno i anonimno. U skladu s novim tendencijama imenovanja žrtve, svoje paviljone promijenile su, primjerice, Češka, Slovačka, Mađarska. Posebno je zanimljiv nacionalni paviljon Francuske jer se gotovo identično kao i mi bavi pitanjem konkretnih stradalnika, tj. imenovanjem žrtve i davanjem digniteta svakoj stradaloj osobi”.

Kopiranje izraelskih ili drugih modela može biti opasno

Može li se na logor Jasenovac jednostavno kopirati model koji je primijenjen u tim zemljama? Povjesničar Ivo Goldstein, jedan je od petorice recenzenata novog postava muzeja, nedavno je u “Jutarnjem listu” objavio svoje mišljenje. On je podsjetio da je izraelski ►

ŽOZ PROTESTIRAO ZBOG UKLANJANJA RELJEFA DUŠANA ĐAMONJE

Židovska općina Zagreb u prosincu je izrazila zgražanje viješću da je iz Spomen područja Jasenovac izbačeno djelo kipara Dušana Džamonje “Jasenovačkim žrtvama” koje se nalazilo u jasenovačkom kompleksu od 1968. godine.

“Mišljenja smo da je suvišno govoriti o akademskom kiparu Dušanu Džamonji, jednom od najvećih kipara današnjice, a obrazloženje da se reljef ne uklapa u današnji koncept postava jasenovačkog Spomen područja podsjeća nas na obrazloženje gradonačelnika Zagreba u vrijeme NDH, Ivana Wernera, temeljem kojega je srušena Zagrebačka sinagoga («hram nije u skladu s središnjom osnovom za uređenje grada Zagrebač»”, istaknula je Židovska općina Zagreb u svom priopćenju. Židovska općina Zagreb zatražila je da se reljef “Jasenovačkim žrtvama” vrati na mjesto na kojem je bio 37 godina, dodajući da bi o toj “temi trebao raspravljati Savjet Javne ustanove Spomen područja Jasenovac, a nakon prethodno pribavljenog mišljenja Vlade RH i organizacija koje brinu o očuvanju spomena na žrtve jasenovačkog logora”.

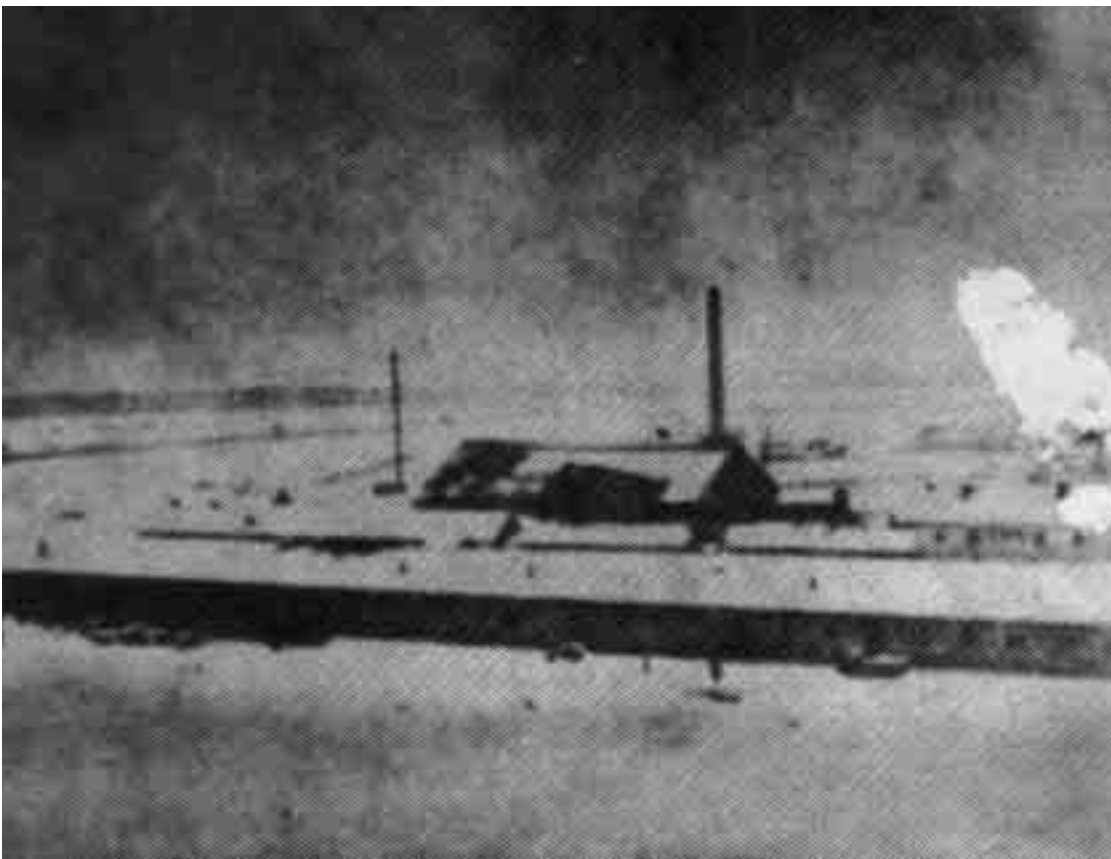
Priopćenje su potpisali predsjednik ŽOZ-a dr. Ognjen Kraus i član Savjeta Javne ustanove Spomen područja Jasenovac Aleksandar Tolnauer.

Na uklanjanje reljefa oštro je reagirao i sam autor, akademik Dušan Džamonja, te Savez antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske.

Upravno vijeće Javne ustanove Spomen područja Jasenovac na svojoj je sjednici održanoj 22. prosinca donijelo odluku da se reljef akademika Dušana Džamonje uputi na restauraciju i konzervaciju za potrebe daljnjeg izlaganja, a da će odluku o načinu daljnjeg izlaganja reljefa donijeti Stručno povjerenstvo, koje će imenovati Upravno vijeće.

Ravnateljica Spomen područja Jasenovca, Nataša Jovičić, isticala je da je reljef “privremeno pohranjen” u Gliptoteci HAZU dok se ne odluči gdje će ubuduće biti, a nije odbacila niti mogućnost da on ipak bude u novom stalnom postavu.

Na predstavljanju novog stalnog postava Spomen područja Jasenovac u siječnju nije bilo govora o Đamonjinom reljefu.

Logor u Jasenovcu

► veleposlanik u Zagrebu Shmuel Meirom predstavio pismo namjere Međunarodne škole holokausta Jad Vashema iz Jeruzalema o suradnji sa Spomenpodručjem Jasenovac u stvaranju mreže autentičnih spomenpodručja Europe i o edukaciji o holokaustu. Goldstein dodaje da je hvaljevrijedna suradnja Jasenovca s Jad Vashemom, pa i s bilo kojom drugom inozemnom institucijom. Ali, po njegovu mišljenju, prenošenje izraelskih iskustava u podučavanju holokausta u hrvatski milje, a bez temeljite stručne rasprave, čini se da je neprimjereno, pa čak i opasno. Izraelski poučavatelji o holokaustu kreću se u posve drugom okruženju: njihovi slušatelji o holokaustu znaju mnogo, jer su ih već o tome informirali roditelji ili škola. Nasuprot tome, dobar dio hrvatske javnosti o zločinu u Jasenovcu zna ili vrlo malo ili ima posve krive predodžbe o tome.

Ono što nedostaje jest objašnjavanje povijesnih i društvenih okolnosti u kojima je ustaški pokret uopće nastao i o razlozima zbog kojih su ustaše uspostavili logor Jasenovac.

Prijašnji postav muzeja u Jasenovcu imao je mnoge nedostatke, žrtve su generalizirane, doista se malo govorilo o individui. Jasenovac je prečesto bio politiziran, osobito se manipuliralo brojem žrtava. Za dr. Stipetić novim postavom, kako kaže za "Globus", pretjeralo se u drugu krajnost:

"Jasenovac je drama istrebljenja i pojedinca i naroda, jedno bez drugog nije cjelovita istina! To je temeljni razlog zašto se nacionalnost žrtava Jasenovca ne smije prešućivati. Postavom u kojem neće biti naznačeno koje je nacionalnosti bila pojedina žrtva ujednačavaju se politički protivnici ustaškog režima s onima koji su u logoru genocidno ubijani. Takvo što je nedopustivo. Jer, Srbi su bili ti koji su u Jasenovcu bili genocidno ubijani (jednako kao i Židovi i Romi), dok su Hrvati i Muslimani u taj logor dolazili kao politički protivnici. To nije isto. Sada se eto genocid nad Srbima zahtjeva, umjesto da se s njim suočimo i gradimo budućnost na poukama".

Za predsjednika Savjeta izabran lokalni čelnik HDZ-a

Povjesničarka Zorica Stipetić predložena je od Srpskog narodnog vijeća da bude, nakon predstavnika židovske zajednice, Slavka Goldsteina nova predsjednica Savjeta Spomen-područja Jasenovac. Srbi su bili najbrojnije žrtve Jasenovca i bio je dogovor da nakon predstavnika židovske za-

jednice, mjesto predsjednika pripadne predstavniku etničke skupine najbrojnijih žrtava. Ali, voljom većine, koja u Savjetu predstavlja institucije države, za predsjednika je izabran lokalni HDZ-ov čelnik Zoran Prpić. Nezadovoljni takvom odlukom Savjet su napustili predstavnici Srba, Saveza antifašista i bivših logoraša, pa se Savjet praktički raspao, a on bi trebao odlučiti o novom stalnom muzejskom postavu.

Za RTL televiziju Prpić je izjavio da mu je motiv što je prihvatio položaj predsjednika Savjeta isključivo - gospodarski:

"Jasenovac kao specifično područje nalazi se u Parku prirode Lonjsko polje i ima ovu javnu ustanovu, Spomen područje, i to je naša jedina zasada, da tako kažem, industrija, koje nemamo", rekao je.

Tako govori novi predsjednik Savjeta Spomen-područja Jasenovac.

Možda neće trebati dugo čekati odgovor je li tim riječima predsjednik Savjeta u stvari najavio novu "industrijsku" koncepciju stalnog postava muzeja u Jasenovcu. Treba se ipak nadati da će se što prije konstituirati novi Savjet Spomen-područja u punom sastavu i preuzeti svoje ovlasti. Savjet je po zakonu odgovoran za to kakva će koncepcija stalnog postava muzeja biti prihvaćena. Manje je bitno da muzej svoja vrata otvori već ovog proljeća. ■

Mladen Mali

DR. NADA RAJNER - KOKA:

KAKO SAM POČELA PREVODITI SHMARIYA LEVINA

Na redovitoj čajanci Ženske sekcije Židovske općine Zagreb krajem prošle godine, dr. Nada Rajner održala je zanimljivo predavanje o tome kako je otkrila u nas nepoznata pisca Shmariya Levina i kako je počela prevoditi njegovu trilogiju.

■ Kad nam je naša aktivna članica dr. Nada Rajner, popularno Koka, najavila da bi 7. prosinca 2005. godine, na redovitoj čajanci Ženske sekcije ispričala priču na temu navedenu u naslovu članka, nismo mogli naslutiti kakvom ćemo interesantnom predavanju prisustvovati.

Naime - za Shmariyu Levina nitko od nas nije čuo (pitam se je li ovo ime poznato nekom od stručnjaka u našoj zemlji??).

Koka je prvu knjigu trilogije dobila na dar od neke bivše domarke (znamo da je Koka od 1986. do 1996. godine bila upraviteljica našeg Doma Lavoslav Schwarz u Bukovačkoj). Tada ju je letimično pregledala, ali je knjiga nije zaokupila. Sada, kad je već nekoliko godina umirovljena, uzela je knjigu jednog vrućeg ljeta sa svoje police i počela ju ponovo čitati. Reakcija joj je sada bila drugačija: knjiga ju je zainteresirala, a kad ju je odlučila prevesti i započela s tim poslom u knjigu se, kako sama kaže, "zaljubila"!

Radi se o autobiografskoj prozi autora Levina, rođenog 1867. godine, u Bjelorusiji, 1924. godine doseljena u Palestinu. Levin je 1936. godine preminuo u Haifi. Prvi dio trilogije zove se "Djetinjstvo u progonstvu", drugi dio "Revolt mladih". Prvi dio trilogije izašao je iz tiska 1931. godine, u izdanju Rowohlt Verlag, kao prijevod s engleskog, drugi dio izdao je 1933. godine isti izdavač,

a treća knjiga "Arena" nije uopće tiskana zbog vladavine nacional-socijalizma.

(Dr. Rajner pisala je Rowohlt Verlagu, koji joj je spremno odgovorio i poslao ove podatke.)

Godine 1932. u New Yorku je tiskana neskrtačena verzija trećeg dijela, a 1967. godine u Philadelphiji izašla je skraćena verzija treće Levinove knjige.

Koka je završila prevođenje prvih dvaju dijelova s njemačkog jezika, a sada je u tijeku njezin rad na prijevodu trećeg dijela s engleskog jezika. Imali smo zadovoljstvo slušati nekoliko stranica teksta njezina tečnog prijevoda!

Ljubaznošću jednog znanca, Koka je doznala da unuk Shmariye Levina, prof. Miha Levin živi u Jeruzalemu, gdje predaje povijest umjetnosti (kao i Kokina kći Mia). Došlo je do susreta, koji je za nju sigurno bio uzbudljiv, a za njega zanimljiv - dokaz da njegov djed nije zaboravljen.

Kako je pri kraju prvog dijela svog posla - prevođenja knjige, preostaje joj drugi, nalaženje izdavača, koji će, bojimo se, u našim prilikama biti teži od prvoga.

Od srca joj želimo da si izbori izdavača i da knjiga, nepoznata na našim prostorima, ugleda "svjetlo dana"! ■

Mira Altarac Hadji-Ristić

U Židovskoj općini predstavljena knjiga o stradanjima židovske obitelji Julius

“NI CRVEN NI MRTAV”

Nakladnička kuća "Durieux" nedavno je objavila memoarsku knjigu Steve Juliusa "Ni crven ni mrtav" koja govori o stradanjima židovske obitelji Julius u vrijeme tzv. NDH i u komunističkom poraču. Prije hrvatskog izdanja knjiga je objavljena u SAD-u gdje autor, Stevo Julius, živi od 1964. godine.

Stevo Julius potomak je ugledne obitelji poznatih zagrebačkih liječnika i intelektualaca, koja je za vrijeme Drugog svjetskog rata ali i nakon njega prošla težak put.

Svi članovi obitelji Julius bili su u partizanima, a u središtu knjige nalazi se prava obiteljska tragedija. Autorov otac svojevremeno je bio ravnatelj klinike "Vrapče", a počinio je samoubojstvo zbog montirane političke afere.

Stevo Julius, u to doba mladi student medicine, morao se od političkog progona skloniti u istočnu Bosnu, a nakon povratka u Zagreb počeo se ozbiljno baviti znanstvenim radom, što radi i danas kao profesor medicine i fiziologije na sveučilištu Ann Arbor u Michigenu.

Književni kritičari smatraju da Julius kroz intimnu priču o vlastitom odrastanju i životnom putu svoje obitelji otkriva širu panoramu društveno-političkog života tog vremena u Hrvatskoj.

Branko Ivanda i dr. Zlatan Gelb mole za pomoć u realizaciji filma o Lei Deutsch

Branko Ivanda i dr. Zlatan Gelb mole sve članove Židovske općine Zagreb da im se jave ako znaju bilo što ili ako posjeduju fotografije ili dokumente o Lei Deutsch, zvijezdi predratne kazališne scene u Zagrebu.

U tijeku je realizacija dokumentarnog filma o Lei Deutsch, a kasnije je predviđen i igrani film o tragično preminuloj maloj glu-

mici. Ovim filmom odat će se počast Lei Deutsch i njezinu izvanrednu talentu koji nažalost nije mogao doći do punog izražaja.

Brojevi telefona na koje se može javiti jesu:

Branko Ivanda - 091 34 87 112

Dr. Zlatan Gelb - 091 66 01 361

Unaprijed zahvaljujemo.

CEDEK

Vratiti cjelokupnu oduzetu imovinu

Udruga za povrat židovske imovine CEDEK, što na hebrejskom znači *pravednost*, koja je osnovana 2004. godine imala je u toku prošle 2005. godine niz sastanaka i aktivnosti.

Tako je u proljeće 2005. održala dva vrlo opširna sastanka s Nj. E. gospođom Yael Rubinstein, tadašnjom veleposlanicom Države Izrael za RH. Udruga Cedek pri tom je iznijela svoj plan rada, protumačila aktualni Zakon o povratu imovine te zamolila gospođu Rubinstein za podršku u radu. Gospođa Rubinstein, koja je u tom trenutku već bila na odlasku s te funkcije, obećala je te dokumente prosljediti svom nasljedniku koji će doći u jesen 2005. godine.

Udruga CEDEK se u nekoliko navrata sastala i s gospodinom Danom Mariaschinom, izvršnim predsjednikom *B'nai B'rith International* i članom Predsjedništva WJRO (*World Jewish Restitution Organization*). Pri tom su istaknuti zajednički ciljevi te naznačena buduća zajednička suradnja između WJRO, Države Izrael, Koordinacije židovskih općina u RH i udruge Cedek. Tom prigodom gospodin Dan Mariaschin održao je bilateralni sastanak s dr. Ivom Sanaderom, premijerom RH na kojem je bilo razgovora o povratu židovske imovine. U jesen 2005. udruga Cedek se sastala s Njegovom Ekselencijom, gospodinom Shmuelom Meiromom, veleposlanikom Države Izrael u RH. Pri tom je uz opširno izlaganje rada Udruge Cedek istaknuta i potreba za sklapanjem međudržavnog sporazuma o povratu imovine između RH i Države Izrael. Predstavници udruge Cedek su iznijeli svoje mišljenje da aktualni Zakon o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine, donesen 1996., predstavlja najlošije moguće rješenje. Stoga taj zakon ne bi trebao biti baza za potpisivanje međudržavnog ugovora ili ukoliko se on primijeni, isključivo s aneksima u kojima se specificira povratak židovske imovine.

Krajem prosinca 2005. uz posredovanje i zahvaljujući Nj. E. gospodinu Shmuelu Meiromu, udruga Cedek je nakon dva neuspješna pokušaja razgovora s ministricom pravosuđa konačno primljena na razgovor. U tom razgovoru su uz ministricu pravosuđa prisustvovali i Boris Koketi, pomoćnik ministrice te predstavnici udruge Cedek: Deutsch, Ivanović i Gereg. Udruga Cedek je iznijela svoj plan rada te osnovne smjernice i zahtjeve za promjenom aktualnog zakona. Boris Koketi, pomoćnik ministrice, je odgovorio da Ministarstvo nije u mogućnosti mijenjati zakon bez odluke Hrvatskog sabora i bez odluke hrvatskih parlamentarnih stranaka, na što je potpredsjednik Cedeka, dr. Marko Ivanović (Kraus) u izvanrednom izlaganju iznio svoje viđenje situacije u svezi povrata imovine od 1990. do danas, kroz prizmu nekadašnjeg istaknutog saborskog zastupnika HSLS-a. Pomoćnik ministrice Koketi također je izjavio kako nije moguće vratiti židovsku imovinu pozivajući se na jednakost građana, rekavši kako bi povrat židovske imovine bio neravnomjerna gesta prema svima ostalima. Na to su predstavnici udruge Cedek odgovorili da je upravo ta rečenica ključna, dakle neravnopravnost građana pred zakonom. Naime, zakon donesen 1996. stvara upravo tu situaciju jer je osoba koja je imovina konfiscirana u političkim procesima nakon 1945. dano pravo da im se cjelokupna konfiscirana imovina u potpunosti i naturi vrati u vlasništvo, dok se židovska imovina i žrtve holokausta u tom zakonu uopće niti ne spominju. Pri tom je naglašeno da je imovina konfiscirana nakon 1945. dobrim dijelom imovina koja je konfiscirana 1941. te dana u vlasništvo osobama koje su od 1941. 1945. bile istaknuti pripadnici ustaškog pokreta. Tako ne samo da se stvara razlika između građana, nego se i imovina vraća osobama čija ona do 1941. uopće nije niti bila. Od strane predstavnika udruge Cedek istaknuto je da će Republika Hrvatska, ako se aktualni zakon iz 1996. ne promijeni u našu korist, biti prva zemlja koja

je u svojim zakonima ozakonila holokaust. Također je povučena paralela s ostalim zemljama u kojima je donesen zakon o povratu imovine, iznijevši niz primjera od kojih je najeklatantniji onaj iz njemačkog zakona o povratu imovine, gdje jasno i glasno piše da je primarni cilj zakona korekcija nacional-socijalističkih nepravdi, što znači da se imovina restituira počevši s danom oduzimanja imovine od strane nacional-socijalista. Također predstavnici Udruge su iznijeli činjenicu da se u tom zakonu ističe kako se imovina bez nasljednika, u potpunosti ima restituirati organizaciji *Conference on Jewish Material Claims against Germany* koja je dio WJRO (*World Jewish Restitution Organization*), čiji je predstavnik i član predsjedništva gospodin Dan Mariaschin bio na razgovoru s premijerom Sanaderom i najavio svoj ponovni posjet Hrvatskoj. Također je od strane udruge Cedek naglašeno da jedino WJRO ima pravo potpisati sporazum s Republikom Hrvatskom u svezi imovine bez nasljednika te zastupa i ostale preživjele, nekadašnje građane Republike Hrvatske koji sada žive u drugim zemljama. Država Izrael i Republika Hrvatska trebaju potpisati međudržavni sporazum kojim bi se reguliralo pitanje povrata imovine državljana Izraela, a udruga Cedek predstavlja svoje članove, državljane RH koji traže povrat svoje imovine, a nisu sklapali sporazume sa državom niti su primili naknadu prema važećem zakonu o obeštećenju.

Udruga Cedek će u 2006. godini nastaviti sa svojim dosadašnjim radom i aktivnostima te i ovim putem poziva osobe kojima je imovina oduzeta od 1941. nadalje kao osoba *izraelske* (židovske) vjeroispovijesti, a kojima ta imovina nije do danas vraćena ili obeštećena ili nisu potpisali sporazum sa RH, da se jave udruzi Cedek. ■

Dani Deutsch

Predsjednik Udruge Cedek

OBNOVLJEN SAKRALNI PROSTOR RIJEČKE SINAGOGE

➤ Jedna od triju sinagoga u Republici Hrvatskoj koje su "preživjele" razdoblje Drugog svjetskog rata i ostale sačuvane od potpunog ili djelomičnog uništenja, koncem prosinca 2005. (u godini 5766.) doživjela je obnovu svog sakralnog dijela u cijelosti.

Time je završena još jedna faza u obnovi ovog vrijednog spomenika kulture i tradicije Židova u Rijeci.

Prije uređenja sakralnog prostora, na inicijativu Grada Rijeke, uređen je krov, obnovljena električna instalacija te izrađen cjeloviti građevinski projekt obnove uz suglasnost Uprave za zaštitu kulturne baštine i Konzervatorskog odjela u Rijeci.

Sredstvima u iznosu od 400.000 kuna, od kojih je 200.000 kuna izdvojio Grad Rijeka, 150.000 kuna Ministarstvo kulture RH i 50.000 kuna Primorsko-goranska županija uređeni su stropovi, podovi, zamijenjena su stakla, uređene su klupe...

Sinagoga je u pravom smislu riječi zabljesnula novim sjajem.

Planovi prema postojećem građevinskom projektu uključuju nastavak radova što podrazumijeva uređivanje društvenih prostorija, dijela balkona, pročelja, fasade i okoliša što će u mnogome ovisiti o budućim financijskim sredstvima.

Ponosni i s radošću "otvorit ćemo vrata" obnovljene sinagoge našim građanima te uz planirane kulturne aktivnosti - izložbe, predavanja itd. nastaviti s realizacijom projekta u obnovljenim prostorima, a čiji je cilj očuvanje povijesti, tradicije i prisustva Židova u Gradu Rijeci. ■

mr. sc. Irena Deže S.

Židovska općina Osijek

Predavanje rabina Zvia Eliesera Alonia

➤ Naslov ne govori mnogo, ali budući da je prošlo nekoliko godina otkako smo imali sličnu priliku u Osijeku, bilo je teško ili gotovo nemoguće opredijeliti se za samo jednu temu predavanja. Rabin Zvi Elieser Alonie imao je vremena za samo kratko predavanje u Židovskoj općini Osijek, pred tridesetak okupljenih članova, a nakon predavanja počela su pitanja. A pitanja su se odnosila na razna područja - od vjere i svakodnevnog života, do odnosa prema drugim vjorama i drugim Židovima, dnevnih događanja i sl.

I nakon početne ozbiljnosti i opreza, kontakt je uspostavljen vrlo brzo. Na licima okupljenih članova Židovske općine Osijek, osmijeh je zamijenio smrknutu strogost nastalu iz straha "da ne učinim nešto krivo".

Svatko se od nas sigurno se barem jednom zapitao jesmo li dovoljno Židovi. Čuvamo li i danas dostojno tradiciju i uspomene prošlih generacija, kada već tako dugo vremena nismo imali rabina u Osijeku.

A kada je rabin Alonie s odobravanjem gledao izložene radove polaznika Nedjeljne škole, glinene mezuze, poneki dreidl naslikan na staklu, zapitali smo se prenosimo li dovoljno vjerno ono što smo naučili nekih davnih dana u Pirovcu, koliko smo sami zaboravili i koliko će još zaboraviti sljedeća generacija. Mi koji vodimo

Općinu zapitali smo se dolaze li nam članovi samo zbog prilike za besplatna putovanja, poput onih koje su se pojavile u protekla dva mjeseca kada smo organizirali posjete židovskim općinama u Subotici, Somboru i Novom Sadu.

Moram priznati da su moji strahovi prestali kada sam se uvjerio da postoji interes i za ovu aktivnost, a članovima Općine strahovi su se izgubili kada je rabin Alonie prepoznao dobre stvari koje su se očuvale u Židovskoj općini Osijek.

Uz poneku šalu i savjet, poneki odgovor i primjedbu došli smo do kraja našeg druženja ne primjećujući vrijeme koje je proteklo. I nakon svega možemo s ponosom odgovoriti na pitanje koje nas je sve proganjalo a sam sam ga već spomenuo na početku ovog teksta: Jesmo li dovoljno Židovi? S predavanja smo svi kućama otišli s odgovorom. Naravno da se još mnogo toga može popraviti, promijeniti, naučiti, a ovo je bio samo jedan korak u pravom smjeru.

I kao odgovor na pitanje kakvo je bilo predavanje rabina Alonia u Židovskoj općini Osijek želim pitati sljedeće: Hoćemo li imati prilike za još? ■

Damir Lajoš

Predsjednik Židovske općine Osijek

Rijeka: otvorena foto-izložba

"Život Anne Franke 1929. - 1944."

"Otvaranje" obnovljene sinagoge upriličeno je 26. siječnja, uoči Međunarodnog dana sjećanja na holokaust u nazočnosti velikog broja zainteresiranih.

Foto izložbu posvećenu Anni Frank "Život Anne Frank - 1929. - 1944.", organizirali su mladi Židovske općine Rijeka Elena, Daria i Filip.

Izložba, koja će biti otvorena dva tjedna, namijenjena je prvenstveno učenicima, stoga uz medijsku objavu i najavu, svakoj od osnovnih i srednjih škola Grada Rijeke upućen je poziv za posjet uz ponudu raspoloživih termina s obzirom na veličinu izložbenog prostora.

Vjerujem da ćemo u idućem Ha-kolu s radošću istaknuti broj posjetitelja kao i dojmove o izložbi!

Daria S.

FRANCUSKA TV O

“OPERACIJI POSLJEDNJA PRILIKA”

U petak 9. prosinca 2005. godine francuska televizijska postaja France 3 premijerno je prikazala dokumentarni televizijski film o međunarodnoj akciji Centra Simona Wiesenthala “Operacija: Posljednja prilika”.

■ Film pod nazivom “Nazis, la dernière traque” (producent Olivier d’Angely; urednik Mathieu Sarfati) u trajanju od 90 minuta, emitiran je u okviru šire emisije magazinskog karaktera “Pièces à conviction”, urednika Pascala Richarda i Lionela de Conincka.

Dokumentarac francuske televizijske postaje dao je pregled nekoliko slučajeva pokrenutih, obnovljenih ili intenziviranih u okviru “Operacije: Posljednja prilika”, a koja se aktivno odvija u nekoliko desetaka zemalja svijeta.

Slučaj Milivoja Ašnera

Među ostalim, obrađen je slučaj razotkrivanja hrvatskog i austrijskog državljanina Milivoja Ašnera (92). Rodom Daruvarčanin, istaknuti član ustaškog pokreta Milivoj Ašner osumnjičen je za uhićenja, torturu, iznudu, pljačku, iseljavanje i deportaciju požeških Židova te pripadnika srpskog naroda u Požegi, kao i progon slobodoljubivih Hrvata od svibnja 1941. do rujna 1942. godine. Trenutačno se nalazi u statusu okrivljenika za genocidne ratne zločine protiv civilnog

stanovništva na Županijskom sudu u Požegi.

Nakon što ga je zadnjeg dana mjeseca lipnja prošle godine razotkrio izvršni direktor Centra Simon Wiesenthal iz Jeruzalema dr. Ephraim Zuroff, a na temelju opsežne i potpuno dokumentirane prijave 28-godišnjeg Požežanina Alena Budaja, okrivljenik Ašner pobjegao je u Celovec. Za njim je raspisana međunarodna tjeralica MUP-a RH, a Republika Hrvatska zatražila je na dan smrti Simona

Wiesenthala 20. rujna 2005. godine njegovo izručenje hrvatskom pravosuđu. Isti tjedan Republika Austrija odbila je izručiti svojeg građanina Milivoja Ašnera (u Austriji: Georga Aschnera), koristeći *suvremenu privilegiju* da po svojim zakonima ne mora izručivati austrijske građane drugim državama.

Potruga za preostalim nacističkim zločincima

Uz taj slučaj koji je zauzimao središnji dio dokumentarnog filma, u emisiji francuske televizijske postaje predstavljeno je još nekoliko slučajeva, a

među njima potraga za liječnikom dr. Aribertom Heimom, koji je u koncentracijskom logoru Mauthausen vršio eksperimente na živim logorašima; razotkrivanje SS-ovskog zapovjednika Friedricha Engela, koji je zapovjedio

Milivoj Ašner pronađen je zahvaljujući istraživanju mladog Požežanina - Alena Budaja, a osumnjičen je za uhićenja, torturu, iznudu, pljačku, iseljavanje i deportaciju požeških Židova te pripadnika srpskog naroda u Požegi tijekom Drugoga svjetskog rata.

masovne zločine nad talijanskim civilnim stanovništvom; potraga za suradnikom Adolfa Eichmanna, Aloisom Brunnerom, jednim od sutvoraca “konačnog rješenja židovskog pitanja”.

Opisan je i tijek opsežne akcije pretraživanja donedavno zatvorenih bukureštanskih arhiva tajne policije Securitate, koje koordinira tamošnja Udruga preživjelih stradalnika holokausta i samih već u poodmakloj životnoj dobi. Također je naznačeno na koje su se načine prominentni nacistički ratni zločinci uspjeli skrivati do danas, te je prokazana jaka mreža njihovih pomagača koje danas koordinira jedna Himmlerova rođaka.

Nacistički ratni zločinci uspjeli su pobjeći i skrivati se od pravde zahvaljujući jakoj mreži pomagača. Ta mreža postoji i danas, a koordinira ju jedna rođaka Heinricha Himmlera.

Serge Klarsfeld: Niti jedna zemlja svijeta ne može se smatrati izuzetom od obveze kažnjavanja ratnih zločina, pa tako niti Republika Austrija.

Francuska televizija dokumenatarac je snimala četiri mjeseca

Film je sniman tijekom četiri mjeseca na brojnim lokacijama diljem svijeta, a nakon opsežnih priprema u snimanju je sudjelovalo nekoliko televizijskih ekipa.

U Zagrebu, Jasenovcu, Daruvaru i Požegi snimale su dvije francuske televizijske

ekipe, početkom srpnja i početkom rujna mjeseca te poljska ekipa sredinom rujna. Osim u Hrvatskoj, film se snimao i u Španjolskoj, Izraelu, Njemačkoj, Rumunjskoj i Austriji.

Rasprava s gostima u studiju: progoni ratnih zločinaca

Nakon prikazivanja filma, razvila se polusatna diskusija moderatorice Élise Lucet s gostima u studiju: istraživačima holokausta Sergeom Klarsfeldom i Béate Klarsfeld; preživjelim logorašicom Darcyja i njemačkih koncentracijskih logora Francine Christophe, koja šest desetljeća traga za ubojicom svojih roditelja Aloisom Brunnerom te predsjednikom suda u Bobignyju, Jean-Pierreom Gettinom, sucem u četiri od sveukupno pet procesa za zločine protiv čovječnosti u Francuskoj "Slučaju Touvier, Slučaju Bousquet, Slučaju Le Gay i Slučaju Brunner.

Serge Klarsfeld povukao se nedavno iz djelatna traganja za preživjelim nacističkim

zločincima, okončavši svoju karijeru posljednjom akcijom višegodišnjeg traganja za deportacijskim listama arhiviranim u nekoliko mađarskih arhiva, a temeljem kojih su

mnogobrojne mađarske lokalne židovske zajednice 1944. godine odvođene u logor smrti Auschwitz.

Osim osobnih iskustava u progonu nacističkih, fašističkih i kvislinških ratnih zločinaca, sudac Gattin objasnio je pravničke pojmove "zločina protiv mira", "ratnog zločina", "zločina protiv čovječnosti", "genocida", ali kritizirani su i suvremeni progoni ratnih zločinaca, sa stručnim komentarom na rad Tribunala UN-a u Den

Direktor Centra Simon Wiesenthal iz Jeruzalema Ephraim Zuroff u više je navrata od Austrije tražio da riješi slučaj Milivoja Ašnera. Nedavno je najavio da će posjetiti Beč kako bi od austrijske strane još jednom zatražio da Ašner bude izveden pred lice pravde.

Haagu i zauzimanjem za što bržom uspostavom Međunarodnoga kaznenog suda, po osnovi Rimskog statuta usvojenog u osvit XXI. stoljeća.

Klarsfeld: Austrija nije procesuirala niti jednog ratnog zločinca

Serge Klarsfeld osvrnuo se na Austriju koja u posljednjih 30 godina nije procesuirala niti jednog ratnog zločinca iz Drugoga svjetskog rata te je naglasio da se niti jedna zemlja svijeta ne može smatrati izuzetom od obveze kažnjavanja ratnih zločina, pa tako niti Republika Austrija.

Pri kraju razgovora preporučeno je publici u svrhu daljnje edukacije pet vrijednih knjiga o tematici istraživanja ratnih zločina iz razdoblja holokausta i progona ratnih zločinaca koji su holokaust sprovodili.

Dotična tematska emisija TV-kuće France 3 u trajanju 110 minuta, prikazana je u sklopu francuskog obilježavanja 60-godišnjice suđenja u Nuembergu.

S. J.

Austrijski list Der Standard u svom je broju od 2. veljače objavio izjave voditelja uprave za dodjelu državljanstva savezne vlade pokrajine Koruške Gerharda Hauptmanna prema kojima Milivoj Ašner više nije austrijski državljanin.

Hauptmann je za austrijski list objasnio da je Ašner devedesetih godina 20. stoljeća zatražio i dobio hrvatsko državljanstvo, a o tome nije pravovremeno obavijestio austrijske vlasti, odnosno nije postavio zahtjev za zadržavanjem austrijskog državljanstva.

"Svojim aktivnim zalaganjem da ponovno stekne hrvatsko državljanstvo on je ex lege izgubio austrijsko državljanstvo", kazao je Hauptmann, dodajući da je to stajalište prenio i austrijskom državnom odvjetništvu

Austrija je dosada tvrdila da Ašnera ne može izručiti Hrvatskoj zbog toga što on posjeduje austrijsko državljanstvo a prema tamošnjem zakonu austrijski državljani ne mogu se izručiti drugim zemljama. Ako se ustanovi da Ašner više stvarno nije austrijski državljanin, nestat će prepreke za njegovim izručenjem Hrvatskoj.

Snimanje dokumentarnog filma francuske televizije trajalo je više mjeseci, a prilozi su snimani u Hrvatskoj, Španjolskoj, Izraelu, Njemačkoj, Rumunjskoj i Austriji.

ZASTAVE IZRAELA

“Zastave Izraela” zamišljen je kao pregled zastava koje se koriste u Izraelu, da bi bio objavljen u nastavcima u glasilu Židovske zajednice u Hrvatskoj “Ha-Kol”. Pregled je izrađen uz često konzultiranje web stranica “Flags of the World” (<http://www.fotw.net>) kojih je autor ovog teksta dugogodišnji urednik. Autor osobito zahvaljuje g. Dovu Gutermanu iz Haife koji je u mnogome pomogao pri prikupljanju i obradi podataka o izraelskim zastavama.

<1-3> Zastava Izraela.

Autor: Željko Heimer

1. Izraelska zastava

Država Izrael osnovana je 14. svibnja 1948. (5. ijar 5708.) godine na temelju rezolucije Ujedinjenih naroda od 29. studenog 1947. (16. kislea 5708.) godine. Toga dana u Izraelu su Židovi izašli na ulice slaveći zastavom Svjetske cionističke organizacije (WZO). Pozornica na kojoj je David Ben-Gurion objavio osnivanje Izraela bila je ukrašena slikom Theodora Herzla između dviju zastava WZO-a. Slika <1-1>

<1-1> Objava uspostave Države Izrael.

Ta zastava usvojena je na Prvom cionističkom kongresu u Baselu, 1897. godine i ubrzo su je prihvatile sve židovske organizacije u svijetu. No, ona nije odmah usvojena za zastavu Države Izrael, već je prošlo gotovo šest mjeseci rasprava o tome je li primjereno da zastava ove organizacije postane državna zastava.

Zastavu Svjetske cionističke organizacije godinama su koristile židovske organizacije

Do tada su zastavu WZO-a gotovo pedeset godina koristile cionističke, ali i druge židovske organizacije. Istu zastavu su doduše koristile i židovske cionističke organizaciju u Palestini pod britanskim mandatom, uz negodovanje britanskih vlasti i proteste palestinskih Arapa. Postavilo se pitanje primjerenosti da upravo ta zastava postane službena zastava Izraela. Privremeno Državno Vijeće (privremena vlada) Izraela donijela je 1948. godine odluku da se zastava Izraela temelji na zastavi WZO-a, ali da se uvede određena razlika između državne i cionističke zastave. Naime, htjele su se izbjeći komplikacije do kojih bi moglo doći u svijetu kada bi židovske zajednice u dijaspori isticale cionističku zastavu. Željelo se također izbjeći optužbu o podijeljenoj ili dvojnoj državnoj pripadnosti Židova u svijetu, odnosno izbjeći

optužbu da ističu zastavu države čiji nisu građani. Zato je 1948. godine raspisan natječaj za zastavu Države Izraela.

Rasprave i konzultacije o tome kako treba izgledati zastava Države Izrael

Kako je umalo mogla izgledati izraelska zastava vidjet ćemo u jednom od sljedećih nastavaka ovog članka. Tijekom natječaja ministar vanjskih poslova u privremenoj vladi Moshe Sharett kontaktirao je židovske organizacije u dijaspori i konzultirao se o tom mogućem problemu. Ministar Sharett pisao je 20. srpnja 1948. godine između ostalih i dr. Chaimu Weizmannu u Švicarsku (koji je ubrzo postao prvi izraelski predsjednik), rabinu Abbi Hillelu Silveru u New Yorku, prof. Zeligu Brodetskyju u Londonu i Glavnom cionističkom Vijeću u Johannesburgu. [1-1] Odgovor je bio jedinstven s istaknutom željom da zastava Izraela bude koliko je to moguće sličnija zastavi WZO-a i da su bojazni o opasnosti optužbe za “dvojni pripadnost” preuveličane. Stoga je Privremeno državno vijeće donijelo jednoglasnu odluku 28. listopada 1948. o usvajanju zastave WZO-a za zastavu Države Izrael. Odluka je stupila na snagu dva tjedna kasnije nakon objave u službenom glasniku [1-2]:

► "Privremeno državno vijeće

Objava o zastavi Države Izrael

Privremeno državno vijeće objavljuje da će zastava Države Izrael biti kao što je ovdje opisano i prikazano.

Zastava je duga 220 cm i široka 160 cm. Zastave je bijele boje na kojoj su dvije tamno nebeskoplave (*Tkhelet Ke'he*) pruge, svaka široka 25 cm, koje se protežu cijelom dužinom zastave udaljene po 15 cm od gornjeg i donjeg ruba zastave. U sredini bijelog polja, između tih pruga a jednako udaljen od objiju, nalazi se Davidov štit (*Magen David*), koji se sastoji od šest nebeskoplavih linija, širokih 5,5 cm, koje čine dva jednakostranična trokuta, osnovice kojih su paralelne s dvjema vodoravnim prugama.

25. tišija 5709. (28. listopada 1948.) godine

Privremeno državno vijeće
Joseph Sprinzak, predsjednik"

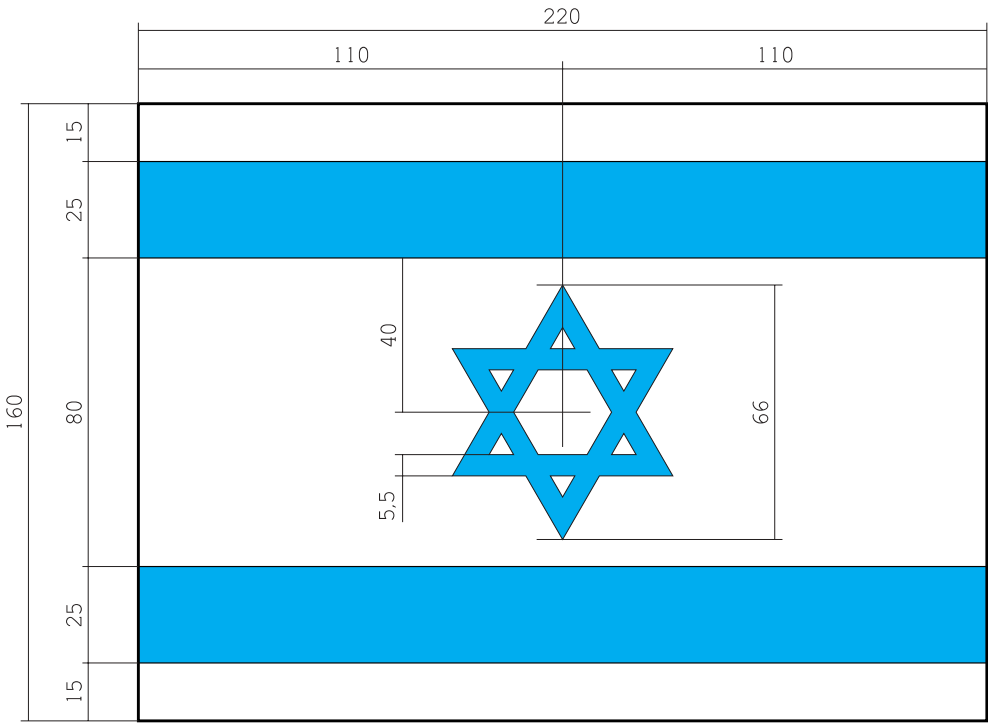
Izraeli zakon o zastavi mijenjan je u više navrata

Zakon o zastavi iz 1949. godine dozvoljava i druge veličine zastave proporcionalno prema

veličinama određenim u ovoj Objavi. Zakon je dopunjavani i mijenjan 1981., 1986., 1997. i 2004. godine. [1-3] Prema ovom opisu moguće je konstruirati zastavu kako je prikazano na slici <1-2>. Zastava je pravokutna u omjeru širine i dužine 8:11. Davidov štit može se konstruirati temeljeno na modulu koji se sastoji od jednakostraničnog trokuta visine 5,5 cm. Na taj način dobije se ovaj simbol upisan u kružnicu promjera 12 modula, odnosno 66 cm.

Iako to nije propisano nikakvim zakonom, izraelska se zastava ponekad koristi i u okomitom inačici, kada se *Magen David* zakreće za 90 stupnjeva u odnosu na propisanu vodoravnu inačicu. Da je to bilo uobičajeno već i prije 1948. godine pokazuje i ranije spomenuta fotografija s objave uspostave Izraela. Slika <1-4>

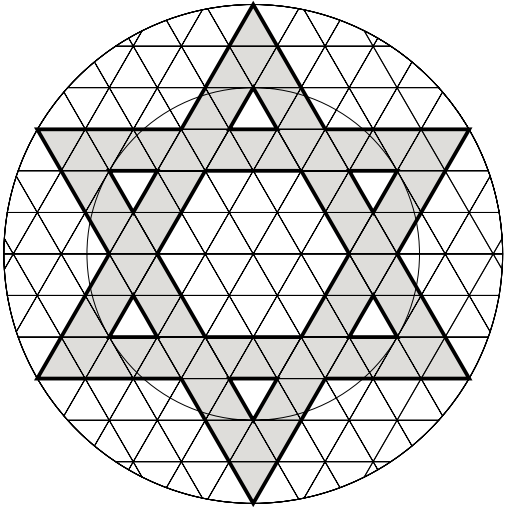
Izgled jarbola na kojem se ističe izraelska zastava također nije nigdje propisan, ali je već postalo tradicionalno da se jarboli u Izraelu boja u plavo i bijelo, i to plavo od zemlje do otprilike prve trećine visine, zatim bijelo do druge trećine i naposljetku opet plavo do vrha.

<1-2> Konstrukcija izraelske zastave

<1-4> Neslužbena okomita inačica izraelske zastave ispred gradske vijećnice u Haifi, 1999. godine.

<1-2a> detalj konstrukcija Magen Davida.

<1-5> Tradicionalna vrećica za tefilin, XIX. stoljeće, Maroko.

Uz državnu, u Izraelu se koriste i druge zastave

► Izraelska državna zastava koristi se u Izraelu na kopnu, međutim izraelski brodovi, civilni tako i oni u državnoj i vojnoj službi, ističu drugačije zastave, tzv. civilnu pomorsku i ratnu pomorsku zastavu. I policijski i carinski brodovi i čamci imaju svoje posebne zastave. Osim toga postoji i zastava ratnog zrakoplovstva koja se ističe u vojnim zračnim lukama drugim zrakoplovnim instalacijama. Predsjednik države ima svoju zastavu, kao što imaju svoje položajne zastave i neki drugi državni i vojni dužnosnici, npr. ministar obrane. Svakako, kao što je običaj

svuda u svijetu, vojne postrojbe imaju svoje stjegove, ali za Izraelske obrambene snage tipično je da svoje zastave imaju i rodovi i struke.

Nakon Drugoga svjetskog rata sve više i više gradova i općina usvaja i koristi svoje municipalne zastave svuda u svijetu, pa se slično događa i u Izraelu. Ipak, zastave administrativnih jedinica, municipija, lokalnih i regionalnih vijeća u Izraelu po mnogočemu su jedinstvene u svjetskim razmjerima. Značajka koja te zastave izdvaja među drugima zastavama toga tipa u svijetu jest to što u Izraelu boja podloge (pozadine, zastavnog lista) najčešće nije određena kao što je to inače slučaj, već se koriste zastave istog izgleda u više varijanti boja podloge. Time se postiže osobito šaren ugođaj kod isticanja nizova takvih zastava.

Zastave u Izraelu koriste i druge društvene organizacije, pa tako postoje zastave političkih stranaka i sindikata, zastave brodarskih kompanija, jedriličarskih društava, poslovnih kompanija i sportskih klubova.

Svim tim kao i drugim aspektima zastava bavi se pomoćna povijesna znanost nazvana veksilologija. Iako je ova struka rela-

tivno mlada te se tek u posljednjem stoljeću etablirala, zastave prate čovjeka od davnina. U Tori su spomenute neke vrste zastava koje su imala izraelska plemena već pri izlasku iz Egipta. O jednom dijelu izraelskih zastava bit će govora u sljedećim brojevima Ha-Kola. ■

Referencije:

- [1-1] Alec Mishory: "The Flag and the Emblem", 28 Apr 2003, [http://www.israel-mfa.gov.il/MFA/History/ModernHistory/Israel at 50/The Flag and the Emblem](http://www.israel-mfa.gov.il/MFA/History/ModernHistory/Israel%20at%2050/The%20Flag%20and%20the%20Emblem)
- [1-2] prijevod ŽH, prema engleskom tekstu na Flags of the World (FOTW), <http://www.fotw.net>, 2005, <http://www.fotw.net/flags/il/law.html>
- [1-3] Zakonski akti koji reguliraju nacionalnu zastavu Izraela:

Objava o zastavi Države Izrael, Iton Rashmi br. 32, str. 2,12. studenoga 1948. (10. hešvana 5708.) godine

Zakon o zastavi i grbu 5709 " 1949, Sefer Hukim 5709, br. 8, str. 37

Amandman 1 Zakona o zastavi i grbu 5741 " 1981, Sefer Hukim 5757, br. 1025, str. 272, 25. svibnja 1981. (21. ijara 5741.) godine

Amandman 2 Zakona o zastavi i grbu 5747 " 1986, Sefer Hukim 5747, br. 1201, str. 24, 1. siječnja 1987. (30. kisleva 1986.) godine

Amandman 3 Zakona o zastavi i grbu 5757 " 1997, usvojen u Knesetu 15. srpnja 1997. (10. tamuza 5757.) godine, Sefer Hukim 5757, br. 1631, str. 194, 24. srpnja 1997. (19. tamuza 5757.) godine

Amandman 4 Zakona o zastavi i grbu (= Zakona o zastavi, grbu i himni) 5765-2004 usvojen u Knesetu 10. studenoga 2004. (26. hešvana 5765.) godine, Sefer Hukim 5765, br. 1761, str. 6, 17. studenog 2004. (4. kisleva 5765.) godine

<1-6> Tanjur za kiduš, XIX. stoljeće, Perzija.

HITAHDUT OLEJ JUGOSLAVIJA OBILJEŽIO 70 GODINA POSTOJANJA

Logotip: Avram Omri

➤ Prema pisanju glavne urednice lista "Most", biltena udruženja useljenika iz bivše Jugoslavije u Izraelu, Ane Šomlo, Židovi s prostora bivše Jugoslavije koji žive u Izraelu i dalje se nalaze, druže, zajedno slave praznike i odlaze na izlete.

Kako piše Ana Šomlo, prije Drugoga svjetskog rata u Jugoslaviji je živjelo više od 80 tisuća Židova, a tijekom holokausta nastradalo je više od 80 posto pripadnika židovske zajednice na tim prostorima.

Tridesetih godina 20. stoljeća cionistički pokret je ojačao i u bivšoj Jugoslaviji, "tako da su prvi pioniri iz Jugoslavije stizali u Palestinu između 1921. i 1926. godine". Oni su najčešće gradili ceste i bavili se fizičkim poslovima.

"Olimi iz raznih krajeva Jugoslavije nalazili su se jednom godišnje za Sukot u šumi Ben Shemen, što je ostala tradicija i do današnjih dana", piše Ana Šomlo u zadnjem broju lista "Most", objavljenom u prosincu 2005. godine.

"Inicijatori stvaranja Hitahduta bili su Ljudevit Frojndlih, do svoje ali je 1934. bio je predsjednik Židovske općine u Osijeku (kasnije je promijenio ime u Jehuda Adiv) i Nada Špigler Kon iz Zagreba", prisjeća se Ana Šomlo.

Prvi odbor Hitahduta organiziran je 5. veljače 1935. godine, a prva zadaća bila je pružanje pomoći Židovima koji su pristizali iz raznih

krajeva bivše Jugoslavije. Nakon što je počeo Drugi svjetski rat, članovi Hitahduta pomagali su u spašavanju jugoslavenskih Židova, a nakon kraja rata, koji je preživjelo samo oko 15.000 jugoslavenskih Židova, i osnivanjem Države Izrael, započele su i nove alije iz Jugoslavije.

"Ali odlazak u Izrael značio je odricanje od jugoslavenskog državljanstva, što je podrazumijevalo i pravo vlasništva nad imovinom. Ipak, prva ali je obuhvatila je 4.103 osoba koje su doplovile u Palestinu brodovima *Radnik* i *Kefalos*", piše Ana Šomlo, dodajući da je u prvim godinama nove Države Izrael u svoju staru domovinu stiglo oko 8 tisuća jugoslavenskih Židova. Život im u novoj zemlji nije bio lak, a "mnogi od njih dali su veliki doprinos u političkim, vojnim i naučnim oblastima".

Hitahdut olej Jugoslavija nastavlja s radom sve do današnjih dana.

"Problem je u tome što je sve manje mladih u Izraelu zainteresirano za suradnju s našim Udruženjem. Možda je, kako neki naši članovi smatraju, došlo do ispunjenja zadataka koji smo sebi postavili, da se mladi Izraelci ovdje osjećaju kod kuće i da se sporazumijevaju hebrejskim jezikom, što je nekada bio san onih koji su naš Hitahdut osnovali", zaključuje svoj uvodni članak u biltenu "Most", Ana Šomlo. ■

Upisi u DV "Mirjam Weiller"

**Započinje
upis djece
u dobi od
2 – 6
godina.**

Ukoliko želite saznati više o radu i programima koje naš vrtić nudi, nazovite na tel. 01/48 17 174 ili 01/49 22 692, a možete nam i pisati na d.v.mirjam.weiller@zg.htnet.hr ili jcz@zg.t-com.hr.

Hanuka karavan kroz Srbiju

Četiri dana slavlja i priredbi kod divnih domaćina, a sve u ime Praznika svetlosti završilo se 28. 12. 2005. i sada je vreme da se napravi rezime onoga što smo uradili i kako smo proslavili Hanuku. Najvažnije od svega je da smo ponovo zračili pozitivnu energiju oko nas - što je veoma važno u ovim haotičnim trenucima za jevrejske zajednice u Srbiji i Ovoj Gori. Krenimo od početka:

➤ Prvi dan: Zemun

gosti: JO Pančevo i JO Beograd

Veliki hol Vazduhoplovnog doma bio je prepun ljudi. Došli su iz Ministarstva Vera (čak i Ministar lično), sponzori JO Zemun i mnogo predstavnika skupštine grada Zemuna. Ukupno je bilo negde oko 250 prisutnih.

Pored uvodnih reči domaćina, sponzora i VIP naših jevrejskih opština, te predstave lokalne srpske folklorne grupe, sav ostali program je bio organizovan od strane Karavan tima. Predstavu je prikazalo pozorište "Kralj David", svojom novom predstavom "Dnevnik Ane Frank" pokazali su kako su ljudi slavili Hanuku za vreme rata. Posle toga na scenu je izašla plesna grupa Nahar HaEsh sa izraelskim plesovima, te na kraju Lika i Etijen, koji su povukli sve da igraju, kao što su to radili u svakoj opštini gde su se pojavili.

Drugi dan: Novi Sad

gosti: JO Osijek, JO Kikinda i JO Zagreb

U prostorijama JO Novi Sad pojavio se problem prostora za bilo kakvu predstavu, ali Hanuka Karavan tim je svojim profesionaliz-

mom, a naravno i sledeći onu uzrečicu "the show must go on" sve to prevazišao. Uz odgovarajući program novosadske opštine, uz nekoliko veoma talentovanih izvođača - klavir, harfa, poezija itd - odlučili smo da prisutni treba da skoče na svoje noge i zaigraju. Iako smo imali male probleme sa ozvučenjem u početku, kad smo ih prevazišli, čak su i članovi Karavan tima skočili na pozornicu, zaigrali i dali neverovatnu Hanuka predstavu sa Likom i Etijenom koja će dugo ostati u pamćenju svih prisutnih.

Treći dan: Sombor

gosti: JO Osijek, JO Zrenjanin, JO Subotica

Moram da priznam da je ovo prvi put da sam posetio Sombor i video prostorije JO Sombor, a Saša Ovejin, predsednik JO Sombor, učinio je sve da nam svima Sombor ostane u divnoj uspomeni. Kada smo došli, videli smo malo mesto sa svim karakteristikama Vojvodine. Saša nas je odveo u domaći restoran sa puno raznovrsne hrane. Tu su nam se pridružili i gosti iz inostranstva pa smo zajedno otišli do Gradskog pozorišta gde smo svi imali probu pred nastup. U Somboru je program bio najimpulsivniji - trajao je samo sat i po, ali je imao toliko toga

da pokaže: izraelske plesove dečije plesne grupe iz Osijeka, pa izraelski plesovi Mayan iz Novog Sada, zatim Dečije pozorište dečijeg kluba iz JO Novi Sad, i u sred svega toga naravno naši Lika i Etijen. Moramo da naglasimo da je za tako mali grad kao što je Sombor, ovakva predstava bila izuzetno važna pa je i gradonačelnik pozdravio sve prisutne na početku programa, izjavivši da je veoma počastvovan pozivom na našu Hanuka proslavu.

Zadnji dan:

Ambasada Izraela

-prijem Hanuka Karavan tima

U Novom Sadu smo se posle programa upoznali i prilično združili sa njenom ekscelencijom, ambasadoricom Izraela i ekipom iz izraelske ambasade. Posle dužeg razgovora pozvani smo u ambasadu Izraela u sredu pre nego što odemo u JO Beograd. Kada smo došli, prošli smo kroz regularnu proveru, i ... krenuo je sou!!!

Posle preformansa, imali smo prijatan koktel sa celokupnim stafom ambasade.

Šta reći nego da je bilo izuzetno zadovoljstvo!!! ➡

Zadnji dan: Beograd

► gosti: JO Pančevo, JO Zemun, JO Niš

Sve ima svoj kraj pa i Hanuka Karavan... tužno ali istinito. Proslava u Beogradu je razbila mnoge stereotipe koji su prošlih godina napravljeni.

Po prvi put je Hanuka proslava bila otvorena za sve koji žele da prisustvuju. Do sad su uvek trebale rezervacije za naših 150 mesta i to je bilo to. Ove godine su svi bili pozvani i samo su trebali da dođu. Ovaj put su vrata JO bila otvorena svima bez obzira da li imaju rezervaciju ili ne, bez obzira jel radiš u Opštini ili Savezu, da li si mlad ili star, svakoga smo očekivali da dođe

pa nismo ni pravili velike večere, svako je dobio po parče pite i krofnu.

Naravno Hanuka je i treba da se jede, ali obično je bilo: "ždranje bez prestanka" na proslavama ovakve vrste. Ja sam sasvim zadovoljan i ovakvom proslavom, bez velikog posluženja.

Šta reći na kraju... imali smo veoma interesantne trenutke, veoma stresne trenutke, jednom rečju najbolji team-work što sam mogao da zamislim, u stvari nisam mogao ni da sanjam za kraj 2005. Moram da istaknem da se Tim obrazovao tokom ovih par dana kao nerazdvojni centar i sa njim bih mogao cele godine da slavim Hanuku putujući našim Karavanom.

Moram da se zahvalim celom timu : gospodi Bar-Chaim i Djerassi iz AJDC, a još više Eli Rojnik, Dini Sosberger, Viktoru Nojmanu, Lizi Rojnik, pa na kraju sa dubokim poštovanjem - Liki i Etijenu iz Bugarske, zajedno mi smo oni koji su napravili fenomenalan show i učinili program za više od 800 ljudi u četiri grada nezaboravnim, ali najviše od svega što smo napravili od ovih par dana više nego što smo mogli očekivati. ■

Dejan Djerić

Koordinator Hanuka Karavana 2006
Predsednik Omladine JO Beograd

Kulturne institucije u Velikoj Britaniji

Ben Uri-čuvar židovske umjetnosti

Britanska židovska zajednica prisutna je dugi niz godina u svim vidovima upravnog, privrednog i kulturnog života Velike Britanije i njezin je neizostavni i važan sastavni dio.

Predstavljamo vam Umjetničko društvo Ben Urije, instituciju koja zauzima istaknuto mjesto u području likovnih umjetnosti u Velikoj Britaniji

► Židovska zajednica u Velikoj Britaniji danas ima nešto više od četvrt milijuna pripadnika okupljenih oko raznih progresivnih, reformiranih ili ortodoksnih sinagoga i zajednica te velik broj ateista i još više onih koji su potpuno asimilirani u glavnu struju britanskog života. Gledajući realno, ne može se zapravo ni govoriti o nekoj homogenoj zajednici, a ponajbolje se različita stremljenja čitaju u odnosima prihvatanja, ili kritičnosti prema izraelskoj politici.

Britanska židovska zajednica uključena je u sve važne aspekte života zemlje

No sve u svemu britansko židovstvo vrlo je uspješna, utjecajna i imućna skupina i - više nego proporcionalno - uklopljena u sve važnije aspekte upravnog, privrednog i kulturnog života zemlje. Na živoj multi-kulturalnoj sceni Velike Britanije, ona svoju vitalnost i posebnost izražava mnogim dobro posjećenim kulturnim manifestacijama kao što su, na primjer, putujući "Židovski filmski festival", "Tjedan Židovske knjige", "Limud" ili Tjedan židovske kulture u Manchesteru, na kojem je ove godine sudjelovalo 2000 osoba te brojna druga događanja.

Kako funkcioniraju neke židovske kulturne institucije?

Pokušati ću prikazati kako funkcioniraju i čemu streme neke od kulturnih institucija koje su se održale do danas, odakle su započele, prednosti i probleme s kojima se suočavaju u 21. stoljeću. Prvo ću se zaustaviti kod Umjetničkog društva Ben Uri, danas galerija *BEN URI, the London Jewish Museum of Art*, institucija koja ovdje zauzima istaknuto mjesto u području likovnih umjetnosti.

Pripremajući prije nekoliko godina povijesni uvod za jedno predavanje o židovskim umjetnicima u Velikoj Britaniji na temu kako definirati i postoji li danas židovska umjetnost - nisam mogla mimoći poznatu kolekciju Ben Uri. Zbirka se tada nalazila u Camdenu, preko puta Židovskog muzeja, u Ulici Dean. Prostorije koje su ju udomljavale bile su tjesne, a vrijedna kolekcija spohranjena u spremištu. Očekivalo se preseljenje u veće prostorije koje bi omogućile šire djelovanje.

U stvari, prateći umjetničku scenu britanske metropole, ali i drugih centara, često sam na retrospektivnim izložbama zapazila da veliki broj djela iz dvadesetih, tridesetih i četrdesetih godina 20. stoljeća pripada kolekciji Ben Uri. Ipak, u potrazi za dijapozitivima nekih djela židovskih umjetnika, za ilustriranje predavanja, sretnije sam ruke bila u galeriji *Tate*, gdje sam dijapozitive jednostavno kupila u dućanu galerije. Na neki me način to ohrabrilo i potvrdilo da su poznatija djela židovskih umjetnika inkorporirana u glavnu struju britanske umjetnosti 19. i 20. stoljeća. A pripadati glavnoj struji, pa čak ako vas u nju uvrste posthumno, priznanje je kakvo priželjkiju mnogi umjetnici, bez obzira na etničku pripadnost, ili korijene. ►

Povijest društva Ben Uri, utemeljenog početkom 20. stoljeća

► Naravno da to nije uvijek bilo tako, pa ni u tolerantnoj Velikoj Britaniji. Nejednakost i izolacija židovskih umjetnika u 19. i na početku 20. stoljeća upravo su i bili razlogom osnivanja društva Ben Uri, utemeljenog 1915. godine u istočnom Londonu.

Sama povijest umjetničkog društva Ben Uri zanimljiva je stoga što ilustrira porast i uspjeh židovske zajednice u Velikoj Britaniji tijekom 20. stoljeća, od njezinih skromnih imigrantskih početaka do danas.

Društvo je utemeljila grupa prijatelja koji su se poslije predavanja na teme iz umjetnosti, književnosti, drame ili glazbe sastajali u kavanama oko galerije Whitechapel u istočnom Londonu. Posebno ih je privlačila zamisao formiranja umjetničkog društva, o kakvom su do tada kao siromašni židovski doseljenici samo maštali. U njihovom teškom životu, potreba za kulturnim izražavanjem bila je velika. Većina ih se služila isključivo jidišem, što je doprinosilo njihovoj izoliranosti, zbog čega je društvo Ben Uri sve do 1970. godine održavalo sastanke za "Prijatelje jidiša", iako je 1930. godine prihvatilo engleski, kao službeni jezik. Do tada su katalogi bili tiskani odvojeno. Članovi društva bavili su se sitnim zanatima, malom trgovinom i raznim zanimanjima, radili mnogo i napomo u teškim uvjetima. Ovakvo, pretežno radničko, imigrantsko okruženje bilo je plodno tlo za socijalističke aktiviste koji su promovirali ideje opće dobrobiti i sindikalizma. Razmišljalo se o sadržajnijem životu od onog kakav se napustilo u zemljama iz kojih su emigrirali. Najenergičniji oko formiranja društva bio je dekorativni umjetnik litvanskog porijekla, Lazar Berson koji je osnovao društvo s grupom prijatelja, nazvavši ga Bezalel Ben Uri, po majstoru graditelju Tabernakula. Cilj društva bio je ostvariti kolekciju radova židovskih umjetnika i dizajnera u kombinaciji s permanentnom galerijom.

Mosheh Oved
Hanukia s golubicama
bronca

Dvadesetih godina prošlog stoljeća umjetnici se pridružuju Društvu

Već dvadesetih godina su se mnogi aktivni i važni umjetnici, poput npr. Leopolda Pilichowskog, Davida Bomberga, Jacoba Kramera i mnogih drugih, pridružili Društvu. Slikar Alfred Wolmark postao je savjetnik za akvizicije umjetničkih djela. ►

Jacob Kramer
Yom Kipur, 1919.
olovka, kist i tinta

► Društvo je zamišljeno kao kulturni centar, koji će privlačiti široku publiku organiziranjem predavanja, koncerata, večeri poezije. Većina tih aktivnosti odvijala se u galeriji Whitechapel i u drugim prostorijama u istočnom Londonu, no 1930. godine društvo se seli u prostorije u Ulici Mansell, dok akvizicije iz tog vremena pokazuju prilično konzervativni ukus. Kad se danas govori o kolekciji, često se predbacuje tadašnjim akviziterima da su zadovoljavali konzervativni ukus nekih članova, umjesto da po niskoj cijeni nabavljaju djela umjetnika poput Chagalla, Soutinea, Kislinga, Zadkina i drugih.

Društvo se 1932. preselilo u Ujedinjenu sinagogu u novootvorenom centru Woburn koji je tada inkorporirao i Židovski muzej. U to vrijeme pada kupovina slike Jakoba Kranmera "Day of Atonment" (Yom Kipur), jedan crtež Modiglianija, a i Mark Gertler poklanja jedan svoj crtež. Koncem tridesetih društvo dobiva novi dom u Ulici Portman pod uspješnim vodstvom Cyrilla Rossa i Ethel Salamon.

Novi val židovskih umjetnika izbjeglica

Dolazak nacista na vlast u Njemačkoj i u Austriji, donosi novi val umjetnika izbjeglica u Britaniju. Neki među njima odmah počinju aktivno sudjelovati u radu Društva, čime kolekcija stječe mnoga djela europske umjetnosti. Skupno ime za nove akvizicije iz tog vremena je "Kontinentalno - britanska umjetnička škola", kad su nabavljeni radovi europskih židovskih umjetnika: Jenkela Adlera, Martina Blocha, Freda Fiegela, Josepha Hermana, Ericha Khana, Adele Reinferberger, Juliusa Rosenbauma, Freda Uhlmana i skulpture Elze Frankel i Maxa Sokola. Za vrijeme Drugog svjetskog rata i bombardiranja Londona, kolekcija je sklonjena u podzemno sklonište.

London od kraja 19. stoljeća organizira godišnje izložbe židovske umjetnosti

Od kraja 19. stoljeća u Londonu su se redovno održavale godišnje izložbe židovske umjetnosti i antikviteta. Svrha tih izložbi bila je pokazati rijetke i vrijedne objekte iz raznih londonskih sinagoga, uz izlaganje slika i predmeta vjerskih obreda privatnih kuća. Na ►

Simeon Solomon
"Nada", 1896.
crtež olovkom

Program Galerije Ben Uri

"Ben Uri drži za svoju misiju informirati široku javnost u Britaniji i u inozemstvu o životu, djelu i doprinosu britanskih i europskih umjetnika židovskog porijekla, ispitivanjem i usporedbom s njihovim suvremenicima, u bogatom mozaiku nacionalne kulturne baštine.

Galerija i muzej obrazovna su institucija posvećena poboljšanju kvalitete života svih s kojima surađuje. Prihvaćamo novu, opširnu i obuhvatnu ulogu muzeja u današnjem društvu oslovljavanjem suvremenih problema putem umjetnosti kroz društvenu povijest.

Prihvaćanjem jednostavnog pristupa i većeg društvenog i akademskog zanimanja za aspekte likovnih umjetnost pružamo stalnu priliku za demonstraciju vrijednosti, kao stabilni i jedinstveni most između kulturnih, vjerskih ili političkih razlika i uvjerenja naših sugrađana.

Naš je cilj omogućiti široj publici iz raznih zajednica u zemlji i inozemstvu mogućnost istraživanja inspiracija, učenja, rada, života i doprinosa britanskih i europskih umjetnika židovskog porijekla, unutar relevantnog umjetničkog i društvenog konteksta pojedinih nacionalnih kulturnih baština.

Ben Uri prihvaća suvremeni izazov - sad kad su ponovo emigracija i manjinske skupine na meti jednog načina razmišljanja - da u svim svojim izložbama oslovljava suvremenu problematiku.

Principijelni put za dostignuće gornjih ciljeva je osposobiti široki, jednostavni i izravni konkretni ili virtualni put pomoću lokacija, publikacija, Interneta.

Ben Uri Gallery, The London Jewish Museum of Art

www.benuri.org.uk

Jacob Epstein
Noć, 1928.
skulptura u kamenu

► takvoj izložbi 1923. godine Ben Uri kolekcija je već zastupljena s nekoliko slika. Ipak, do najvažnijeg javnog sudjelovanja kolekcije dolazi tek 1956. godine na velikoj izložbi obilježavanja tristote obljetnice od povratka Židova u Veliku Britaniju 1656. godine, koja se održavala u muzeju *Viktorija i Albert*.

Galerija Ben Uri danas ima jednu od najvažnijih zbirki te vrste u svijetu

Danas *Ben Uri* posjeduje jednu od najvažnijih kolekcija takve vrste u svijetu i aktivno nastavlja akviziciju vrijednih umjetničkih djela. Iznenađuje da je usprkos povijesne važnosti i neprocjenjive vrijednosti, zbirka *Ben Uri* šest godina ostala bez sjedišta, a kolekcija u spremištu. Tek prije pet godina ponovo je otvoren skromni galerijski prostor u

Boundary roadu, nekoliko kuća dalje od velikog industrijskog prostora u kojem je do nedavno bilo sjedište velike zbirke mlade britanske konceptualne umjetnosti u vlasništvu reklamnog mogula, danas najutjecajnijeg kolekcionara i iračkog Židova Charlesa Satchija, koji je uz direktora galerije *Tate*, Sir Nicholasa Serotte (i samog sefardskog porijekla) svakako među najvažnijim protagonistima scene suvremene umjetnosti u Britaniji. Štoviše, njihov kriterij danas predstavlja središnju struju britanske suvremene umjetnosti.

Ben Uri ponovo na javnoj sceni tek 2002. godine

Bilo kako bilo, *Ben Uri* je ponovo započeo aktivnost serijom povijesnih izložbi tek 2002. godine, ovaj put pod sponzorstvom Židovskog muzeja u Frankfurtu. U maloj galeriji u Ulici *Boundary* danas se održavaju izložbe pod skupnim naslovom *Whitechapel Boys* koja je započela izložbama Bernarda Meninskyog, Marka Gertlera, Jacoba Kramera i drugih, dok se trenutno održava izložba poznatog kipara Jakoba Epsteina i njegove suvremenice slikarice Dore Gordine.

Posjetivši nedavno izložbu radova kipara Jakoba Epsteina, povela sam razgovor s upraviteljicom galerije *Ben Uri*. Upitala sam je kako se moglo dogoditi da takva kolekcija postane "beskućnik", pogotovo kada se uzme u obzir izričito vidno bogatstvo židovske okoline sjevernog Londona? Odgovor me nije iznenadio, jer je po dobru ili zlu, potpuno odrazio naše vrijeme: "Imući Židovi koje zanima umjetnost radije će postati članovi upravnog odbora galerije *Tate* gdje će za isti novac steći ogroman prestiž i moći odlučivati o akvizicijama na nacionalnom planu."

Što još tome dodati? Ova velika kolekcija, koja osim skromne galerije, danas nema matičnu kuću, ipak ima više nego ambiciozni program.

Možda će upravo internet i elektronska globalizacija virtualizacijom zbirke postići više od izgradnja skupe muzejske zgrade. Osim toga ne treba zaboraviti da se danas grade prekrasni i skupi muzeji, koji sami po sebi postaju protagonisti jer svojom ljepotom znaju zasjeniti svrhu svog postanka. Primjera ima dosta, sjetimo se samo Gherryjevog Guggenheima u Bilbaou ili Lebeskindovog remek-djela u Berlinu.

Međutim zaslugom interneta, najveća kolekcija židovske umjetnosti u svijetu postaje dostupna svugdje i svima. ■

Vesna Domany Hardy
Vesnadomany@aol.com

Prenosimo iz "Vjesnika"

(članak objavljen u dvobroju subota/nedjelja 14. i 15. siječnja 2006.)

Knjige:

"Umjetnost uništenoga, estetika, rat i Holokaust"

Predraga Fincija

Piše: Andrija Tunjić

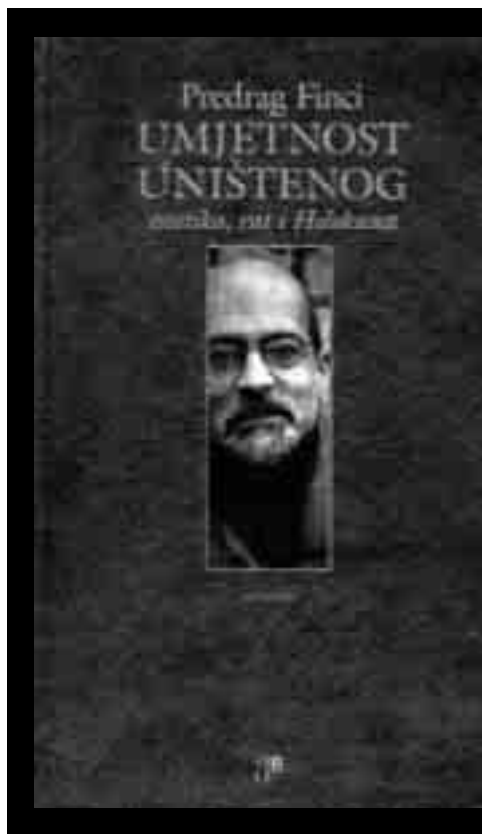
ISTINA UNIŠTENJA JE UNIŠTENJE SAMO

U vremenu kad je dopušteno i uništavanje kako bi se bilo slobodnim i originalnim, postoje ljudi koji se smatraju pozvanima čovječanstvo podsjetiti na najveće kolektivne zločine uništenja. Takav je Predrag Finci, bosanskohercegovački književnik i profesor estetike, koji je u vrijeme velikosrpske agresije na BiH izbjegao u London, gdje i danas živi kao slobodni pisac i istraživač. Uništenjem se Finci bavi u knjizi "Umjetnost uništenoga, estetika, rat i Holokaust".

To djelo je razmišljanje, dijalog s mislećim ljudima o najvećem zlu 20. stoljeća - Holokaustu, koji je autor, kao pripadnik židovskog naroda, posredno i sam proživio. No, to je i dijalog sa šutljivom većinom koja zaboravom želi sa sebe skinuti svaku odgovornost, pa čak i sjećanje na Holokaust.

"Oni koji znaju malo ili gotovo ništa o Holokaustu misle da je o tome gotovo sve rečeno, a oni koji znaju mnogo, misle da je mnogo nerečenog", autorova je poruka, koja se kao lajtmotiv provlači knjigom.

Finci kroz cijelo djelo uporno podsjeća na Holokaust. Ne vjeruje u "dogodilo se jednom, neće više", jer se stalno ponavljaju kolektivni zločini i kolektivne smrti: Drugi svjetski rat, Rim, Sirija, Ukrajina, Ruanda, Kambodža, Bosna, Af-

O autoru

Predrag Finci rođen je u Sarajevu 1946. Od 1993. živi i radi u Londonu kao slobodni pisac i istraživač na Sveučilišnom koledžu u Londonu. Član je i osnivač P.E.N.-a BiH. Autor je knjiga: "Govor prepiski", "Umjetnost i iskustvo egzistencije", "Ishodište pitanja", "O nekim sporednim stvarima", "Sentimentalni uvod u estetiku", "Pravo, stranputicom", "Poetozofski eseji" i "Umjetnost uništenog" koju je izdao Antibarbarus iz Zagreba.

ganistan, Irak. Ponovilo se i njemu u Sarajevu, u vrijeme rata u BiH.

Pišući o mrtvima "i onima koji su sa smrću živjeli", autor govori o užasu, o neizdrživom. Pokušava shvatiti podrijetlo i prirodu svega

što ga je dovelo u stanje kad su ga, kaže, u snovima progonili zlotvori kojima, skamenjen, olovni nogu, nije uspijevao izmaknuti. Bježeći od snova i sjećanja on ustvari svjedoči o iskustvu Holokasta i iskustvu rata koji je doživio "u kojem su logori nanovo postali stvarnost". Iznad svega u knjizi bdije čovjek i lebdi tema zločina i smrti, odnosno pitanje zašto čovjek ponavlja zlo i zločin.

"Umjetnost uništenoga" sastoji se od pet cjelina: Potpuno spaljeno, Osobni dosje, Uništavanje umjetnosti, Granica govora i Umjetnost uništenoga. U svakom od tih poglavlja autor obrađuje temu Holokasta, njegove uzroke, doseg i posljedice.

Kao estetičar koji luči etiku od estetike, pisac kroz osobno i druga filozofska razmišljanja: o slobodi, stvaralaštvu, kreativnosti, postavlja temeljno pitanje - može li stvarati, ➡

O "Schindlerovoj listi" Stevena Spielberga

Za Spielbergovu "Schindlerovu listu" Finci misli da je "crno-bijeli film, rađen u dokumentarističkom stilu, što stvara krivu predstavu da je taj film potpuna istina. Na kraju židovska tragedija biva anulirana svijetlim bojama sretnog preživljavanja, u čijem optimizmu je prikrivena želja za pobjedom, što nije čudo za tog novog holivudskog Franka Capru... Strahota "Schindlerove liste" napušta nas čim napustimo kino." "Schindlerova lista" je dopadljiv film, a umjetnost o Holokaustu bi morala biti zastrašujuća. Holokaust ne treba 'približiti narodu', nego ga učiniti stranim svakoj čulnosti".

► biti umjetnik, netko tko nije slobodan, netko tko je u logoru, u bilo kojoj vrsti logora? Tko nije ništa do puki predmet, forma nekoga tko bi morao misliti, osjećati i pritom biti odgovoran i moralan?

Fincija zanima ne samo zašto su razni monstruozi tipovi voljeli umjetnost nego da li i samom umjetnošću svijest može biti potaknuta na zločin, može li se u njoj nazrijeti podrijetlo monstruoznoga? U svojem traženju uzroka zlu pita se je li u ekspresionizmu, koji je u početku procvata nacističke umjetnosti smatran najpotpunijim artistskim stilom, u djelima Muncha, Kafke, Langa, treperila prijetnja nadolazeće somnambulne stvarnosti? I je li istinita tvrdnja kako je "nihilističko raspoloženje moderne jedan od uzroka uspona nacizma"?

Je li zapravo sve to razlog da su osim djela židovskih umjetnika u nacističkoj Njemačkoj zabranjivani čak i njemački klasici Goethe i Schiller, i da je iz Hamleta izbačen monolog 'biti ili ne biti'? To je moguće, misli Finci, jer "nacistička umjetnost u osnovi nikad nije bila umjetnost, već dekoracija i propagandna vladajuće politike".

U svojoj analizi Holokausta Fincija je navise okupiralo tretiranje umjetnosti Holokausta. Kao mogući temeljni odgovor nameću se stereotipi, tri različita stajališta - koja su u skladu s načinom poimanja Holokausta - od kojih prvo tvrdi da se Holokaust nikad ne može do kraja iskazati u svojoj jedinstvenosti, drugo da su u njegovom umjetničkom uobličavanju ponovno na djelu "pretjerivanje" i "židovska propaganda" i treće, da se o strašnom, što uvijek ima predvidljivi, tragični rasplet, već jednom treba prestati razmišljati.

Da se preko toga ne treba tek olako prijeći, između ostaloga, razlog je, misli Finci, i taj što se stvaralaštvo u doba Holokausta, ne može smatrati umjetnošću. U logorima nije moguća umjetnost, jer umjetnik "ne može živjeti svoj san i ne može se nadati". Jer, "samo kao slobodna djelatnost umjetnost jest u potpunosti umjetnost, ali u situaciji obespravljenosti ona je više od umjetnosti - ona je dokaz bića, pobjeda žrtve u nadživljavanju smrti koja joj je bila namijenjena, u uspomeni onih koji ne dopuštaju da se mrtvi zaborave, u djelima svjedoka, stvaralaca i istraživača, u djelima u kojima su ubijeni ponovno živi".

O umjetnosti Holokausta

Prema procjenama Sybil Milton u doba Holokausta nastalo je oko 100.000 djela: skulptura, crteža i drugih objekata, od čega je od te "logorske umjetnosti" sačuvano oko 30.000 djela. Mnoge umjetnike u logoru ne napušta vokacija, ali se stil mijenja. I naravno teme.

U umjetnosti Holokausta, kao njegova izravna "posljedica", ubraja se umjetnost mnogih. Među najpoznatijima su svakako književnici Imre Kertesz, Primo Levi, Elie Wiesel, Danilo Kiš, Peter Weiss. Tu su mnoga likovna i glazbena djela, a temu Holokausta najviše je obrađivao film.

Kao dobar poznavatelj filma Finci precizno i pomno analizira dimenziju Holokausta u filmovima i u mnogima ne nalazi dramatiku i tragičnost nego površnost, neozbiljnost, pa čak i uvredljivost jer u "tretiranju Holokausta nema mjesta humoru". "U humoru postoji doza superiornosti, a ovdje je riječ o tragediji koja ničim ne može biti nadidena. Strahujem da cinizam, ironija i opori humor žrtava ne postanu sprdnja sa žrtvama".

Finci je osnovne motive nastanka umjetničkih djela u doba Holokausta podijelio u pet grupa:

- **artistička vještina, poput pjevanja ili slikanja, bila je zanat s kojim se moglo bar neko vrijeme preživjeti**
- **prisila da se stvara po narudžbi**
- **svjedočenje**
- **način rasterećenja, eskapizam**
- **unutarnji poriv da se stvori**

Među ostalim, Finci piše kako je "kulturna politika nacizma već bila iskazana one noći (10. maja 1933.) u kojoj su knjige 'nepoželjnih autora javno spaljene'. Pa i knjige njemačkog 'nacionalnog ponosa' Heineea, koji je mnogo prije te noći zapisao da 'prvo gore knjige, onda ljudi'". Tako je jazz proglašen za perverznu muziku, židovske teme isključene su iz muzičkog repertoara. Mendelssohn, Meyerbeer, Offenbach i Malher više nisu izvođeni, Otto Klemperer i Bruno Walter više nisu mogli dirigitirati, Handelov oratorij Juda Makabejac preimenovan je u Oratorij slobode, a najborbeniji među nacistima okomili su se i na Mozarta, jer mu je libreto pisao pokršteni Židov, Lorenzo da Ponte.

Finci piše da umjetnost nastala u doba Holokausta ne kazuje što umjetnost jest, nego što ona može biti. I postavlja pitanje kako ta da i u takvoj situaciji može nastajati. Umjetnost slavi život, biće, Boga. A u Holokaustu se nije imalo što slaviti, jer je bio uništavan život, biće, Bog... Holokaust je, kaže, stvarnost u kojoj je uništavana stvarnost.

Djela nastala u doba Holokausta, uvjeren je Finci, pripadaju posebnoj "neoficijelnoj" historiji umjetnosti, onoj umjetnosti koja nastaje u beznađnoj situaciji i postaje zatrašujuća slika te situacije. Ona ne pripada galeriji, biblioteci, muzeju, čak ni muzeju o Auschwitzu, nego Auschwitzu samom. Ta djela "otvaraju naš pogled i mi gledamo onako kako su njegovi tvorci vidjeli". Tu je riječ o "neiskazivom", o nemoći da se

iskaže osjećanje onih koji su stradali, o životu kojeg više nema.

"Istina uništenja je uništenje samo", tvrdi Finci i zaključuje da "uništeno nema suštinu, jer je njegova suština u uništenom. Gdje je temeljno razrušeno nema povratka temelju. Samo ruševini. Samo opisu nepostojeće suštine. Pravi trag je ovdje, izgubljenost traga, pepeo, ponor, praznina. Stvarnost potpunog uništenja je potpuno uništenje stvarnosti".

Smatra da se ne smije dopustiti estetizacija Holokausta "jer to anulira stvarnost njegove tragedije, on nije metafora nego događaj", kao ni relativizacija jer "vodi njegovoj banalizaciji, u kojoj ima mjesta i za njegovu seksualizaciju, pervertiranost, melodramatičnu otrcanost kiča". ■

Maja Bošković-Stulli, Od bugarštica do svakidašnjice.

Konzor,
Zagreb 2005,
168 str.

U knjizi Maje Bošković-Stulli *Od bugarštica do svakidašnjice* šest je autoričinih radova objavljenih tijekom 2003. i 2004. godine u hrvatskim i inozemnim znanstvenim publikacijama: *Bugarštica*; *Narodne pjesme iz Dalmacije - priobalje i zaleđe*; *Slamnig i usmeno pjesništvo*; *Vječni biseri narodni ili vječno krv i nož*; *Tragom krsnika i benandantea*; *Miraz potrošen — žena ostala* (Uz jednu zbirku viceva) te bilješka O autorici i člancima.

U radu o bugaršticama, duljim narativno-lirskim pjesmama melankoličnog tona i najčešće tragičnog sadržaja, autorica rasvjetljuje jedno od najzanimljivijih ali ujedno i najtamnijih mjesta usmene književnosti. Riječ je o pjesmama što su od kraja 15. do približno 18. stoljeća zapisivane najvećim dijelom u Dalmaciji i Boki kotorskoj. Paradoks je njihov u tome što su njihove teme i narativne funkcije pretežno istočnoga podrijetla, vezane ponajviše uz svijet feudalnih država oko donjega Dunava (Srbija, Ugarska, Vlaška, Bugarska) u doba nakon prve Kosovske bitke, ali su same pjesme najprije percipirane i zapisane ponajviše u dubrovačkom kraju i Boki. Taj je paradoks pridonio da se diskusija o bugaršticama i o njihovu podrijetlu nerijetko ideologizirala na crti hrvatskih i srpskih nacionalnih ideologija. Autorica zaključuje da se dunavski feudalni kronotip u jeziku bugarštica doimlje kao da je promatran izdaleka, tj. posredovan usmenom predajom te stoga pretpostavlja da bugarštica vjerojatno nisu nastale u svijetu o kojem ponajviše govore nego južnije, bliže prostorima na kojima su zapisane. Taj je rad s pravom stavljen na prvo mjesto u knjizi jer je iznimno relevantan problematizirajući temu koja prelazi okvire i interese same folkloristike i nameće se kao nadasve važan kulturnopovijesni problem.

Rad *Narodne pjesme iz Dalmacije - priobalje i zaleđe* je na neki način na tragu brojnih au-

toričinih ranijih radova o mediteranskim temama hrvatske usmene proze i poezije. U njemu se usporedbom narodnih pjesama iz Dalmatinske zagore s onima iz priobalja i otoka prikazuju i razlike i međusobna prožimanja usmenih tradicija tih dvaju područja. *Vječni biseri narodni ili vječno krv i nož* slijede ranije autoričine radove o pravljenju bojovnog ozračja prizivanjem stare junačke epike kao i novim ili staro-novim dvostisima, gangama, rerama, bečarcima i sličim pjesmicama. Sadizam, surovost, brutalnost epskih junaka, ratni poklič na ubijanje kao da je uvijek u našim površnim predodžbama bila odlika

Knjiga ove vrsne autorice odlikuje se postupnošću u izlaganju problema i temeljitošću u izvođenju zaključaka. Maja Bošković-Stulli je u znanstvenoj javnosti, i hrvatskoj i svjetskoj, dobro znana kao istraživačica koja svoje zaključke temelji samo na provjerenim znanstvenim argumentima daleko od romantičarskih ili ideoloških interpretacija građe, uvijek spremna dopuniti i kritički revidirati vlastita stajališta.

figura iz srpske poezije, ali slične slike autorica pronalazi i u pjesmama što su se pojavile i pjevale nedavnih ratnih godina u Hrvatskoj. Autorica polazi od tekstova pjesama, ali u prvi plan svoje interpretacije postavlja pitanje važnosti društvenog i kulturnog konteksta jer su, zaključuje, u patrijarhalnome svijetu iz kojih su iznikle te pjesme vladale i druge norme. Baš su stoga poneki surovi opisi možda ipak tek hipertrofirana kontrastna slika da se istakne žrtvina (gotovo isključivo ženina) nevinost.

Slamnig i usmeno pjesništvo nova je, suptilna i rafinirana analiza u prvome redu poezije, ali i proze tog velikog hrvatskog pjesnika. Pomno odabranim primjerima iz Slamnigovih djela i omjeravanjem sa stihovima (i prozom) usmene književnosti, autorica pokazuje kako je taj ironijski razigran pjesnik s odmakom od tradicije, pučki jednostavan i pun učenih aluzija, poeta, prozaist, znanstvenik, ljubitelj otmjenih mediteranskih balada i narodne deseteračke epike bio istodobno i u stalnome dijalogu s njome.

Tragom *krsnika* i *benandantea* je opsežan rad koji se bavi mogućim podrijetlom, osobinama, nazivima, funkcijama, kulturnim i društvenim kontekstima tog mitskog lika. To je ogledan monografski rad o mogućoj suvremenoj interpretaciji mitskih likova potvrđenih u usmenoj tradiciji, u vjerovanjima i povijesnim zapisima, o interpretaciji što je ovjerena dijalogom sa znanstvenom literaturom i brojnim zapisima (od najstarijih do onih što ih je autorica tijekom svog dugogodišnjeg terenskog rada sama prikupila).

Miraz potrošen — žena ostala (Uz jednu zbirku viceva) kratka je crtica o rodnim, kul-

turnim i društvenim stereotipima i predrasudama (u prvome redu mizoginima) te o njihovoj recepciji u određenom krugu čitatelja.

Knjiga ove vrsne autorice odlikuje se postupnošću u izlaganju problema i temeljitošću u izvođenju zaključaka. Maja Bošković-Stulli je u znanstvenoj javnosti, i hrvatskoj i svjetskoj, dobro znana kao istraživačica koja svoje zaključke temelji samo na provjerenim znanstvenim argumentima daleko od romantičarskih ili ideoloških interpretacija građe, uvijek spremna dopuniti i kritički revidirati vlastita stajališta. Premda njezine prosudbe uglavnom proizlaze iz hrvatske građe, velikim dijelom njezine vlastite, respektirajući u tumačenju i interpretaciji relevantne svjetske teorijske znanstvene dosege, one nisu ni u kom slučaju samo lokalne, hrvatske, već su ravnopravnim dijelom svjetske znanosti. ■

Ljiljana Marks

Političke promjene na Bliskom istoku

“Odlazak” Ariela Sharona s izraelske političke scene

➤ Ariel “Arik” Sharon rođen je u Kfar Malali 27. veljače 1928. godine. Kao četrnaestogodišnjak, 1942. godine, pridružio se pokretu Haganah, a tijekom rata za nezavisnost bio je zapovjednik Brigade Alexandroni. Godine 1953. bio je jedan od osnivača postrojbe koja je vodila specijalne akcije protiv upada palestinskih fedajina. Tijekom Sinajskog rata 1956. godine bio je zapovjednik padobranaca, od 1958. “ 1962. zapovjednik Sjevernog zapovjedništava izraelske vojske, a za vrijeme “Šestodnevnog rata” zapovjedao je tenkovskom brigadom.

Prve političke korake započeo je 1973. godine kao zastupnik u izraelskom parlamentu Knessetu. Potkraj sedamdesetih godina prošlog stoljeća bio ministar poljoprivrede, a 1981. godine, za vrijeme Libanonskog rata, postaje ministrom obrane. Dvije godine kasnije dao je ostavku na mjesto ministra obrane, nakon čega ga je komisija izraelske vlade indirektno okrivila kao odgovornu osobu za zločine nad palestinskim civilima u palestinskim izbjegličkim logorima Sabri i

Početak 2006. godine donio je dva jaka udarca nastavku izraelsko-palestinskom mirovnom procesu. Prvi udarac bila je iznenadna hospitalizacija izraelskog premijera Ariela Sharona nakon teška moždanog udara koji ga je prikovao za krevet i najvjerojatnije zauvijek izbacio iz političkog života. Drugi udarac zbilo se na palestinskim parlamentarnim izborima održanima nakon desetogodišnje vladavine Fataha, stranke bivšeg palestinskog vođe Jasera Arafata, na kojima je pobjedu odnijela militantna, a po mnogima i teroristička, organizacija Hamas. Ta dva događaja bitno će odrediti budućnost nastavka izraelsko-palestinskih pregovora, te uvelike utjecati na sveukupno sigurnosno stanje na Bliskom istoku, pogotovo nakon oštrih, gotovo neprijateljskih izjava iranskog predsjednika Mahmuda Ahmadinedžada koji je izjavio kako “Izrael treba izbrisati sa zemljopisnih karata svijeta”.

Shatili (Libanon) koje su u rujnu 1982. godine počinile Libanonske kršćanske falange.

Osamdesetih i devedesetih godina 20. stoljeća, Sharon je aktivno sudjelovao u političkom životu Izraela, bio je ministar gospodarstva (u svojem mandatu je i zaključio Ugovor o slobodnoj trgovini sa SAD-om), ministar graditeljstva i useljništva, a od 1992. “ 1996. godine bio je ponovno zastupnik u Knessetu.

Nakon što je tri godine bio ministar nacionalne infrastrukture, u rujnu 1999., odlaskom Benjamina Netanyahua, postaje čelnikom Likuda.

Sharon je 28. rujna 2000. godine posjetio Brdo hrama u Jeruzalemu, mjesto sveto judaizam i islam, a upravo je taj posjet pokrenuo drugi palestinski ustanak intifadu.

Sharon je 2001. godine postao izraelskim premijerom, a nakon nekoliko godina ➡

➡ krvavih sukoba, terora i nemogućnosti pregovora s Palestincima, predstavio je plan koji je, prema njegovu mišljenju, trebao omogućiti sigurnost Izraelcima i bolji život Palestincima - povlačenje izraelske vojske i židovskih doseljenika iz pojasa Gaze. Odlazak iz Gaze većina Izraelaca smatrala je uspjehom i putem prema nastavku mirovnog procesa, ali taj je potez kod dijela vodstva stranke Likud izazvao ogorčenost.

Sharon je u studenome 2005. godine formalno napustio čelništvo Likuda i osnovao novu stranku centra - Kadima ("Naprijed"). Sredinom prosinca 2005. godine završio je u bolnici zbog manjeg srčanog udara, a u siječnju 2006. godine doživio je težak moždani udar, nakon kojeg ostaje u komi.

Premijerove dužnosti preuzeo je dosadašnji Sharonov zamjenik Ehud Olmert, koji će ostati na položaju predsjednika izraelske vlade do izbora u ožujku 2006. godine.

Ariel Sharon sudjelovao je u gotovo svakom političkom procesu na Bliskom istoku u modernoj povijesti. Od rata za neovisnost do mirovnih sporazuma i povlačenja iz Gaze, Sharon je od tvrdokornog političara, kojeg su nazivali "jastrebo" i "buldožerom", postao "mirotvorac", a zadnje godine svojeg političkog života posvetio je traženju mira i sigurnosti za Izrael.

HAMAS - GLAVNI ISLAMISTIČKI POKRET NA PALESTINSKIM PODRUČJIMA

Radikalni islamistički pokret Hamas rođen je ubrzo nakon izbijanja prvog palestinskog ustanka (intifade) 1987. godine, a službeno se zalaže za uništenje Izraela i uspostavu islamske palestinske države.

Hamas je akronim za islamski pokret otpora i na arapskom znači "gorljivost". Pripadnici te militantne skupine izvršili su niz samoubilačkih napada na izraelske ciljeve - samo od početka nove intifade u rujnu 2000. godine pripadnici Hamasa izveli su šezdesetak samoubilačkih napada.

Pokret ima svoje poklonike u najširim slojevima palestinskog društva, te političko i vojno krilo. Točan broj pripadnika Hamasa nije poznat, ali analitičari procjenjuju da ima nekoliko desetaka tisuća

pobornika. Vojno krilo Hamasa, brigade Izedin al-Kasam, odgovorne su za niz krvavih napada na izraelske ciljeve.

Dvojica visokih dužnosnika Hamasa - duhovni vođa pokreta šejk Ahmed Jasin i Abd al Aziz al Rantisi ubijeni su u izraelskom zračnom napadu 2004. godine, i taj pokret otad nema vođu ni približne karizme. Pripadnici Hamasa poštivali su više od drugih palestinskih skupina prekid vatre koje je palestinsko vodstvo odredilo 2005. godine.

Prema podacima američkog State Departmenta, Hamas se financira iz različitih izvora - dio novca dobija od Irana, ali uglavnom se oslanja na donacije

Palestinaca koji žive izvan područja pod Palestinskom samoupravom, a određena sredstva dobija i od privatnih osoba iz Saudijske Arabije i drugih arapskih država. Posljednjih godina popularnost Hamasa među Palestincima je porasla zbog toga što se smatra da u tom pokretu nema korupcije. Osim toga, Hamas je razvio i vrlo široku mrežu koja se bavi humanitarnim radom - Hamas je tako uključen u izgradnju škola i bolnica na Zapadnoj obali i u pojasu Gaze, a aktivan je i u socijalnom i vjerskom životu Palestinaca.

Nataša Barac

“Neočekivana” pobjeda Hamasa

► Pobjeda Hamasa na palestinskim parlamentarnim izborima 26. siječnja 2006. godine dovela je do pitanja hoće li se mirovni proces između Izraela i Palestinaca nastaviti u pozitivnom smjeru ili će se po tko zna koji put zamrznuti.

Militantni Hamas, koji kao jedan od svojih ciljeva ističe uništenje Države Izrael, neočekivano je na izborima pobijedio pokret Fatah. Fatahu, na čijem je čelu sve do smrti bio Jaser Arafat, prigovaralo se da su na čelu s premijerom Ahmedom Koreijem i predsjednikom Mahmudom Abasom duboko ogrezli u korupciju i da više nisu sposobni boriti se za palestinske interese, te u konačnici ostvariti i krajnji palestinski cilj - neovisnu palestinsku državu.

Hamas je osvojio 58 posto glasova i time doveo međunarodnu zajednicu u nezavidnu situaciju. Europska unija i SAD Hamas su već odavno stavile na popis zabranjenih terorističkih organizacija, a sada se nalaze u poziciji kada bi trebali poštivati rezultate izbora i volju palestinskih birača. SAD je izjavio da neće podržati pregovore s

Hamasom dokle god se taj pokret ne odrekne svojih terorističkih metoda, te ne prizna pravo Države Izrael na postojanje.

Popularnost među Palestincima Hamas može zahvaliti svojoj socijalnoj i religijskoj platformi, ali i nekorumpiranosti same organizacije.

Sam nastavak mirovnog procesa ovisit će o konsolidaciji Hamasa kao političke stranke, a svijet se tek treba uvjeriti hoće li se Hamas odreći svoje ideologije i terorizma i kao takav postati novi partner Izraela u traženju mira ili će nastaviti sa svojom ideologijom i dovesti do potpune blokade mirovnog procesa i mogućeg novog bliskoistočnog sukoba.

Palestinska politička scena morat će pričekati i parlamentarne izbore u Izraelu. Izraelski izbori održat će se u ožujku ove godine i zasigurno dati buduće smjernice izraelske politike prema Hamasu i Palestincima, ali i prema i nastavku mirovnog procesa.

Iranska prijetnja

Odlazak Ariela Sharona s političke scene Izraela i pobjeda Hamasa dvije su važne determinante koje će obilježiti budućnost izraelsko-palestinskog, ali i sveukupnog bliskoistočnog mirovnog procesa. ►

► No, uz ta dva vrlo bitna faktora nameće se još jedan, a to je pitanje Irana koji se svojom antiizraelskom politikom i gotovo neprijateljskom retorikom našao na dnevnoj agendi Izraela i mnogih drugih zemalja.

Naime, posljednjih nekoliko mjeseci otkako je došao na čelo Irana, predsjednik Mahmud Ahmadinedžad više se puta pokazao kao oštri protivnik Izraela. Njegove izjave da "Izrael treba izbrisati sa zemljopisnih karata svijeta" i da "židovsku državu treba preseliti u Europu" te onu možda i najosjetljiviju kako je "holokaust najobičniji mit" ne mogu upućivati na drugi zaključak do nijekanja postojanja Izraela. Takva retorika izazvala je oštre kritike gotovo svih zemalja Zapada, koje su izrazile zabrinutost u pogledu daljnje iranske politike, pogotovo zbog nuklearnog programa koji razvija ta zemlja. Iranski program obogaćivanja urana, koji je jedna od glavnih faza u procesu dobivanja nuklearnog oružja, postao je glavnim predmetom rasprava vodećih svjetskih sila. Iako Iran tvrdi kako nuklearni program razvija

isključivo u civilne svrhe, gotovo cijela međunarodna zajednica vrlo je skeptična prema tim tvrdnjama te Iranu trenutno prijeti prijavljivanje Vijeću sigurnosti Ujedinjenih naroda koje bi moglo dovesti do uvođenja sankcija.

Izrael se također našao na popisu zemalja protivnika iranskog obogaćivanja urana, što je i više nego logično. Naime, ako bi Iran razvio nuklearno oružje predstavljao bi prijetnju Izraelu, kojega ionako smatra nepoželjnim na prostoru Bliskog istoka, što više nego potvrđuju navedene izjave iranskog predsjednika. Premda Iran odbacuje svaku tvrdnju kako želi doći u posjed nuklearnog oružja, Izrael se ipak osjeća ugroženim te će zasigurno pokušati na bilo koji način onemogućiti iranski nuklearni program, moguće i vojnom akcijom. Izrael je nešto slično već poduzeo protiv Irana kada je 1981. godine zračnim napadom uništio nuklearno postrojenje u Osiraku. No, takva akcija nije lako provediva, s obzirom da su iranska nuklearna postrojenja smještena na više lokacija, a neka od njih i ispod zemlje. ►

Tko je tko u vodstvu Hamasa?

Prema mišljenju analitičara, mandat za sastavljanje nove palestinske vlade mogao bi dobiti Ismail Hanija (50), koji je na izborima predvodio Hamasovu listu. Hanija je i vođa Hamasova studentskog pokreta na sveučilištu u Gazi, a među Palestincima uživa veliki ugled još otkako je bio predstojnik ureda šejka Ahmeda Jasina. Dobri poznavao ci palestinske političke scene smatraju ga radikalnim, ali i vrlo pragmatičnim političarem, koji ne vidi ništa sporno u tome da se istodobno vodi oružana borba i sjedi u parlamentu. On je međutim imao ključnu ulogu u ostvarenju prekida napada na Izraelce 2005. godine, kad je u pregovorima s Mahmudom Abasom i vođama drugih naoružanih skupina uspio ostvariti potpuni prekid vatre. Hanija je objavio Hamasovu izbornu pobjedu, a SAD je pozvao na poštivanje izražene biračke volje s Palestincima.

Druga važna ličnost je Mahmud Zahar (55), kirurg po struci i predavač na medicinskom odjelu sveučilišta u Gazi. Tijekom 90-ih godina 20. stoljeća bio je glavni glasnogovornik Hamasa u pojasu Gaze. On je 1992. bio u skupini hamasovaca protjeranih u Libanon. Izraelci su ga u dva navrata pokušali ubiti, a u drugom

pokušaju, u bombardiranju njegove kuće, poginuo mu je najstariji sin. Donedavno ga se smatralo najvišim Hamasovim dužnosnikom u pojasu Gaze.

Nekadašnji pripadnik Fataha Mohamed Abu Tir (55), drugi na izbornoj listi, Hamasu se pridružio odmah nakon utemeljenja. Prije šest mjeseci pušten je iz izraelskog zatvora nakon što je u njemu proveo 22 godine zbog posjedovanja oružja i pružanja pomoći čelijama Hamasa na Zapadnoj obali.

Među onim hamasovcima protjeranim 1992. godine u Libanon bio je i Hasan

Jusef, koji je zadnja dva mjeseca proveo u izraelskom pritvoru zbog svojih aktivnosti. Jusef je imao veliku ulogu pri Hamasovom ulasku u politiku, a unutar pokreta često je kritiziran zbog svojih navodnih veza s čelništvom Fataha.

I treći član deportirane skupine Naaf Radžuf (47) u vrhu je današnjeg čelništva Hamasa. Predvodio je izbornu listu na području Hebrona, a brat je bivšeg voditelja palestinske sigurnosne službe Džibrila Radžuba.

Nataša Barac

► Problem je i taj da bi izraelski avioni u slučaju napada imali dovoljno goriva do Irana, ali ne i za povratak te bi se morali koristiti susjednim zemljama kako bi ondje nabavili gorivo. Saudijske Arabija, Katar, Oman, pa i proamerička vlada u Iraku gotovo sigurno ne bi bila voljna dopustiti sletanje izraelskih aviona na njihov teritorij.

Problem se javlja i u tome da bi Iran silovito odgovorio na izraelski napad lansiranjem projektila na glavne izraelske gradove, što je nebrojeno puta i izjavio. Tada bi se gotovo sigurno u sukob uključila Amerika, inače najveći svjetski protivnik Irana što bi dodatno "zapalilo" cijelu regiju. U svakom slučaju, Izrael treba vrlo pažljivo odigrati ulogu koja neće izazvati opći kaos na Bliskom istoku, a opet ne ugroziti svoju sigurnost.

Diplomacija je ipak najbolji odgovor na ovo pitanje, a na upit kako ju provesti morati će ipak čvrstim stavom odgovoriti cjelokupna međunarodna zajednica. ■

Saša Cvetković i Dario Kuntić

Izrael

Nakon Golde Meire Tzipi Livni

Tzipi Livni nedavno je postala ministrica vanjskih poslova Države Izrael. Izrael je u svojoj povijesti dosada imao samo jednu šeficu diplomacije - bila je to Golda Meir, prije nego što je postala predsjednica izraelske vlade.

► Bolest premijera Ariela Sharona izazvala je i niz promjena u izraelskoj vladi. Donesena je odluka da će do izbora koji će se u Izraelu održati 28. ožujka, dužnost premijera vršiti dosadašnji Sharonov zamjenik, Ehud Olmert.

Olmert je na sastanku izraelske vlade održanom 18. siječnja donio niz odluka koje se odnose na imenovanje novih ministara.

Jedna od tih odluka posebno je zanimljiva, jer je imenovanjem dosadašnje ministrice pravosuđa Tzipi Livni na čelo izraelskog ministarstva vanjskih poslova, Izrael po drugi put u svojoj povijesti dobio ženu šeficu diplomacije. Prije nje, dužnost ministrice vanjskih poslova obnašala je samo Golda Meir (od 1956. do 1965. godine) prije nego je postala premijerka Izraela.

Tzipi Livni ima 47 godina, po zanimanju je odvjetnica, udana i majka dvoje djece. Nakon odsluženoga vojnog roka, koji je završila s činom poručnice, nastavila je studirati pravo, a od 1980. do 1984. godine radila je u pravnom odjelu izraelske obavještajne službe Mossad. Livni je 1999. godine postala zastupnicom stranke Likud, a dvije godine kasnije imenovana je ministricom za regionalnu suradnju.

U veljači 2003. godine počela je obnašati dužnost ministrice za integracije, a godinu dana kasnije preuzela je izraelsko ministarstvo pravosuđa. Tzipi Livni podržavala je plan Ariela Sharona o povlačenju židovskih doseljenika i vojske iz pojasa Gaze, koji je dokončan u rujnu prošle godine, a kao i Sharon zalaže se za odvajanje od Palestinaca prema uvjetima koje odredi Izrael.

Livni, koja je vrlo brzo postala zvijezda u usponu nove stranke premijera Ariela Sharona Kadime, nastaviti će do izbora obnašati i dužnost ministrice pravosuđa. ■

SAD deportira JOHNA DEMJANJUKA U UKRAJINU

Imigracijski sudac u Sjedinjenim Američkim Državama naredio je krajem prošle godine da se John Demjanjuk, umirovljeni djelatnik automobilske industrije, optužen da je bio čuvar u nacističkom koncentracijskom logoru, deportira u svoju rodnu Ukrajinu.

➤ John Demjanjuk (85), rođen u Ukrajini, već se 30 godina bori da ostane u SAD-u, a tijekom svoje duge pravne bitke bio je krivo osumnjičen da je bio okrutan čuvar poznat pod imenom "Ivan Grozni", zbog čega je gotovo bio pogubljen u Izraelu.

Američki imigracijski sudac Michael Creppy iz Clevelanda odredio je da nema dokaza koji bi potvrdili Demjanjukovu tvrdnju da će u svojoj domovini biti, ako bude deportiran, mučen. Demjanjuk se na ovu odredbu američkog suda može žaliti u roku od 30 dana.

Steinberg: Dio pravde konačno je postignut

"Nakon 30 godina, čini se da je dio pravde konačno postignut", rekao je, komentirajući ovu presudu, počasni direktor Svjetskog židovskog kongresa Elan Steinberg, ističući da je jedino što se Demjanjuku dogodilo to što mu je ukinuto američko državljanstvo i što će biti deportiran u Ukrajinu.

"I velim 'Samo jedan dio pravde', jer napokon, govorimo o osobi koja je bila dio nacističkog aparata", rekao je Steinberg.

Demjanjuk je izgubio američko državljanstvo nakon što je američki sudac 2002. godine presudio da dokumenti iz Drugog svjetskog rata dokazuju da je on bio nacistički čuvar u raznim radnim logorima ili logorima smrti.

Demjanjuk je bio zbog zamjene identiteta gotovo pogubljen u Izraelu

SAD su prvi put 1977. godine pokušale deportirati Demjanjuka, optužujući ga da je "Ivan Grozni" iz poljskog koncentracijskog logora Treblinka. Demjanjuk je bio izručen Izraelu, osuđen na kaznu vješanja, ali je tada izraelski Vrhovni sud otkrio da se radilo o zamjeni identiteta.

Demjanjuk se zatim vratio u SAD, gdje mu je vraćeno državljanstvo koje mu je kasnije ponovo oduzeto. Sadašnja presuda temelji se na dokazima koje je otkrilo američko ministarstvo pravosuđa a prema kojima je Demjanjuk bio čuvar u nacističkom logoru. Na sudu su pokazani, među ostalima, nje-mačka osobna iskaznica s Demjanjukovom fotografijom i njegovim potpisom. Demjanjuk poriče te tvrdnje.

Demjanjuk, koji tvrdi da je bio ratni zatvorenik, proglašen je krivim zbog toga što je lagao pri ulasku u SAD.

"Je li on Ivan Grozni ili neka druga grozna osoba, potpuno je nebitno", rekao je Steinberg. ■

(članak objavljen u izraelskom listu Ha'aretz 29. prosinca 2005. godine)

TEL AVIV PRETEKAO NEW YORK PO BROJU ŽIDOVSKIH STANOVNIKA

Tel Aviv je pretekao New York i postao grad s najviše stanovnika Židova, a ove se godine prvi put u povijesti izjednačio broj Židova u Izraelu i u Sjedinjenim Državama, objavio je nedavno izraelski dnevni list Ha'aretz.

➤ Šire područje Tel Aviva, što znači općina Tel Aviv s prigradskim naseljima ima 2,7 milijuna stanovnika, a u New Yorku, prema raspoloživim podacima, živi 2,05 milijuna Židova, objavio je izraelski list.

Ha'aretz prenosi statističke podatke objavljene nedavno na konferenciji Židovskoga instituta za politiku planiranja te ističe da je ta promjena dio trenda prema kojemu je broj Židova u Izraelu od 1970. do 2005. porastao, a židovska se dijaspora smanjila za četvrtinu.

Populacija Izraela u tom je razdoblju narasla 103 posto, s 2,582 milijuna na 5,235 milijuna, a broj Židova u dijaspori opao je s 10,063 na 7,744 milijuna, što je pad od 23 posto.

Svjetska židovska populacija povećala se u zadnjih 35 godina, ali njezin postotak u ukupnoj svjetskoj populaciji od 1970. godine do danas smanjio se za otprilike trećinu, objavio je profesor Hebrejskoga sveučilišta Sergio Della Pergola na konferenciji u Jeruzalemu.

Židovi danas čine 0,21 posto svjetskoga stanovništva, a prije 35 godina bilo ih je 0,35 posto. ■

ZAŠTO SU ŽIDOVSKJE MAJKE TAKO VAŽNE?

Iako se vjerojatno nisu zvale Sara, Rebeka, Rahela i Lea, genetsko istraživanje pokazuje da četiri židovske majke, koje su živjele u Europi prije tisuću godina, zauzimaju vrh svih rodoslovlja gotovo polovice A"kenaza koji danas čine većinu svih Židova.

➤ Oko 3.5 milijuna ljudi, ili 40 posto Aškenaza, potomci su tih četiriju žena koje su prije jednog tisućljeća činile dio male skupine koja se doselila u Europu - vjerojatno s Bliskog istoka, otkrio je tim izraelskih znanstvenika.

Po znanstvenicima, najvjerojatnije tijekom 13. stoljeća došlo je, zahvaljujući velikom broju djece u svakoj obitelji, do dramatične demografske ekspanzije te skupine pa je 30 tisuća ljudi od 13. stoljeća do Drugoga svjetskog rata 'proizvelo' devet milijuna potomaka.

Istraživanje potvrđuje usmenu predaju i pisanu povijest Židova

Genetsko istraživanje koje je objavio prestižni *Američki časopis za ljudsku genetiku* (AJHG) pružilo je, uz to, i dokaze zajedničkog židovskog porijekla Aškenaza s jedne strane te Sefarda i orijentalnih Židova s druge strane.

Istraživanje DNK oslikalo je upečatljivu sliku ne samo ljudskog razvoja nego i preživljavanja kroz povijest, a potvrdilo je usmenu predaju i pisanu povijest Židova, kazao je dr. Doron Behar s Izraelskog instituta za tehnologiju Technion, koji je do otkrića došao u

okviru istraživanja za svoju doktorsku disertaciju.

Istraživanje obuhvatilo više od 11 tisuća osoba iz 67 zajednica

Behar i genetičar Karl Skorecki sa suradnicima iz Italije, Estonije, Finske, Portugala, Francuske, SAD-a i Rusije proveli su ovo značajno istraživanje koje je obuhvatilo 11.452 osobe iz 67 zajednica.

Skorecki je, inače, najbolje poznat po svom genetskom istraživanju iz 1997. godine koje je pokazalo da su većina današnjih muškaraca kohanima najvjerojatnije potomci jedne jedine osobe "biblijskog visokog svećenika Aarona".

Otkriće tima s Techniona značajno je i zbog toga što pomaže razumijevanju genetske 'podloge' nekih bolesti. Genetski stručnjaci često istražuju Aškenaze zbog toga što je kod njih akumulirano oko 20 nasljednih poremećaja prenošenih recesivnim genima.

Mitohondrijska DNK ukazuje na zajedničke pretke Aškenaza i drugih Židova

Znanstvenici su proučavali tzv. mitohondrijsku DNK koja se isključivo prenosi s majka

na kćeri. Istraživači su utvrdili da se mitohondrijska DNK oko 3,5 od osam milijuna Aškenaza, koji danas žive širom svijeta, može pratiti unatrag kroz povijest do samo četiri žene s jedinstvenom mitohondrijskom DNK, a koje gotovo da nema kod drugih ljudi.

Židovi koji ne pripadaju Aškenazima, rijetko, ali ipak imaju takvu mitohondrijsku DNK, što ukazuje na zajedničke pretke Aškenaza i drugih Židova, zaključili su znanstvenici.

Taj je zaključak u skladu s ranijim istraživanjima Y kromosoma koja su pokazala genetsku sličnost zajedničkih predaka Židova poteklih s Bliskog istoka.

Istraživači su zaključili da su se četiri 'ute-meljiteljske' mitohondrijske DNK, vjerojatno porijeklom s Bliskog istoka, tijekom posljednjeg tisućljeća raširile po čitavoj Europi.

Istraživanje pokazuje da Židovi s razlogom cijene svoje majke, kazao je Behar te dodao: "To sam Vam mogao reći i bez ovog istraživanja". ■

Priredila: Sanja Pucak

AUSTRIJA VRAĆA KLIMTOVE SLIKE NASLJEDNICIMA

Austrijski sud u siječnju je donio odluku kako nema zakonskih zapreka za povrat vrijednih umjetnina obitelji devedesetogodišnje Marije Altmann što su ih njezinoj obitelji 1938. oduzeli nacisti i tadašnja austrijska vlada.

➤ Maria Altmann od 1998. godine bori se za povrat šest neprocjenjivo vrijednih slika austrijskog secesijskog slikara Gustava Klimta, koje se od kraja Drugoga svjetskog rata nalaze u vlasništvu austrijske vlade.

Među vrijednim Klimtovim djelima je i portret njezine tete, Marie Altmann. Pregovori između obitelji Marije Altmann i austrijske vlade započeli su u proljeće prošle godine, nakon što je američki Vrhovni sud donio odluku prema kojoj Altmannova zbog ovog slučaja može tužiti austrijsku vladu.

Austrijska je vlada 1998. godine od državnih muzeja zatražila da podnesu izvješće o tome koliko se umjetničkih djela što su ih vlasnicima po dolasku na vlast 1938. godine oduzeli nacisti nalazi u njihovoj fundusu.

Nacisti oduzeli mnoga vrijedna umjetnička djela obitelji Altmann

Bogatoj židovskoj obitelji Altmann tadašnja je nacistička vlast oduzela mnoga vrijedna umjetnička djela, od kojih se neka sada nalaze u austrijskoj Umjetničkoj galeriji.

Maria Altmann, jedina preživjela nasljednica nekadašnjeg židovskog vlasnika Klimtovih slika koji je pobjegao iz zemlje za vrijeme nacista, izjavila je nakon odluke austrijskog suda kako želi da najpoznatija Klimtova djela ostanu u Austriji, ali službeni Beč je objavio da si to ne može priuštiti.

Klimtova remek-djela procjenjuju se na više od 100 milijuna eura

Stručnjaci su vrijednost slika procijenili na više od 100 milijuna eura (121,4 milijuna dolara). Među tim slikama nalazi se i jedna od najpoznatijih Klimtovih slika, portret Adele Bloch-Bauer I, portret supruge prvotnog vlasnika optočen zlatom te još jedan njezin portret. Nacisti su oduzeli Klimtove slike kada je Njemačka 1938. godine

pripojila Austriju. Nakon Drugoga svjetskog rata slike su izložene u austrijskoj Galeriji Belvedere, gdje se i danas nalaze." Austrijska ministrica kulture Elisabeth Gehrler rekla je, međutim, da si Austrija ne može priuštiti otkup slika, citirajući medijska izvješća da samo portret Adele Bloch-Bauer I, slika zvana "Zlatna Adele", vrijedi između 70 i 100 milijuna eura.

Austrija će pokušati pronaći načine da sačuva Klimtove slike

"Sedamdeset milijuna eura predstavlja cjelokupan proračun za sve muzeje u Austriji, sve državne muzeje", rekla je Gehrler za austrijski državni radio. Gerbert Frodl, direktor bečke Galerije Belvedere, u kojoj se nalaze Klimtove slike, rekao je da će Austrija pokušati pronaći načine da sačuva Klimtova remek-djela.

"Vodimo intenzivne pregovore kako bismo sačuvali barem dva portreta Adele Bloch-Bauer" važna Klimtova djela (1862. - 1918.), izjavio je Frodl, dodajući da "modalitete tek treba odrediti". On je izrazio žaljenje zbog opasnosti "od ogromna gubitka za Austriju i austrijsku kulturu".

Marie Altmann (89), nećakinja vlasnika slika, češkog šćeromog magnata Ferdinanda Bloch-Bauera, tužila je Austriju 1999. godine. Ona i austrijska vlada složili su se da će poštovati odluku suda u Beču koji je presudio u njezinu korist. Kad je supruga Bloch-Bauera Adele umrla 1925. godine, ostavila je oporuku u kojoj traži od supruge da ostavi umjetnine austrijskoj galeriji nakon njegove smrti. Ferdinand Bloch-Bauer pobjegao je od nacista iz Beča u Švicarsku gdje je umro 1945. godine. Svoju imovinu oporučio je svojem nećaku i nećakinjama, uključujući i Marie Altmann. No, njegova obitelj složila se 1946. godine da slike pripadaju austrijskoj vladi, sukladno želji njegove supruge. ■

ALIJAH: NAKON PET GODINA PORAST

➤ Useljavanje u Izrael 2005. godine poraslo je po prvi put od početka palestinskog ustanka intifade prije pet godina, objavila je nedavno Židovska agencija, organizacija koja potiče useljavanje u Izrael.

Useljavanje, na hebrejskom "alijah", dugo je vremena bilo politički prioritet izraelskih vlada koje žele zadržati židovsku većinu u zemlji u kojoj Arapi čine petinu stanovništva i imaju višu stopu prirodnog prirasta.

Broj Židova koji su se željeli preseliti u Izrael opao je nakon što je početak palestinskog ustanka doveo do krvoprolića na ulicama i doveo do toga da se izraelsko gospodarstvo nađe u recesiji.

Napadi u Izraelu su se nakon sklapanja primirja u veljači prošle godine prorijedili, a gospodarske reforme pomogle su snažan rast gospodarstva.

"Vjerujemo da će poboljšanje sigurnosti i gospodarskog stanja pomoći stvaranju osjećaja bolje sigurnosti i da će 'alijah' biti u porastu i tijekom 2006. godine", rekao je Zeev Bielski, predsjedatelj paravladine Židovske agencije.

U Izrael se 2005. godine uselilo 23.000 osoba što je porast u odnosu na 21.000 useljenika 2004. godine, kada je zabilježen najmanji broj useljenika u posljednjih 15 godina. 2000. godine se, primjerice, u Izrael uselilo 60.000 osoba. Podaci o broju osoba koje su se iselile iz Izraela još nisu objavljeni. ■

Chris McGreal, novinar The Guardian

AHMEDOV DAR ŽIVOTA

Smrt Ahmeda Khatiba bila je tragično neizuzetna: dvanaestogodišnjeg Palestinca ubili su izraelski vojnici dok je držao dječju pušku, ali ono što je uslijedilo bilo je izuzetno. Dječakovi roditelji donirali su njegove organe šestorici Izraelaca. Novinaru Chrisu McGrealu govore zašto je njihova odluka bila čin mira i otpora.

Ranjenog dječaka hitna služba prebacuje u bolnicu u pokušaju spašavanja njegova života

➤ Okolnosti smrti dječaka od izraelskog metka bar ovaj put nisu upitne. Vojska priznaje da je jedan njezin vojnik pucao u glavu dvanaestogodišnjeg Ahmeda Khatiba tijekom napada na izbjeglički logor u Jeninu na okupiranoj Zapadnoj obali. Ostala palestinska djeca koja su se igrala s Ahmedom složila su se s izjavom vojske da je dječak mahao dječjom puškom koja je vojniku koji ga je upucao izgledala uvelike slična pravoj puški.

Vojska se ispričala neobično brzo. Naoružane frakcije u jeninskom logoru nisu pozvale na osvetu.

Nevjerojatna reakcija Ahmedovih roditelja

Ali reakcija Ahmedovih roditelja sve je zatekla. Dok je u jednoj izraelskoj bolnici iz njihova sina istjecao život, Ismail i Abba Khatib odlučili su da bi iz dječakove smrti moglo proizaći nešto dobro. Palestinska obitelj donirala je Ahmedove organe za transplantaciju. Dječak se ➡

► nalazio u jednoj izraelskoj bolnici i roditelji su razumjeli da će dijelovi tijela njihova sina najvjerojatnije spasiti ljude o kojima se u Jeninu rutinski govori kao o "neprijatelju". Za samo nekoliko sati Ahmedovo srce, bubrezi i pluća transplantirani su šestorici Izraelaca, četvorica su od njih Židovi.

Zapanjeni izraelski čelnici pozdravili su taj potez kao "značajnu gestu mira" i most između zaraćenih zajednica, osobito ako se uzmu u obzir okolnosti Ahmedove smrti. Najbliži suradnik premijera Ariela Sharona u njegovu kabinetu, zamjenik predsjednika vlade Ehud Olmert, telefonirao je Ismailu da pohvali njegovu "plemenitu gestu".

Glasnogovornik izraelskog parlamenta pohvalio je palestinsku obitelj zbog njezine "izvanredne humanosti".

Obitelj: naša odluka bila je vođena idejom mira, ali to je i čin otpora i bijesa

Khatibovi kažu da su bili vođeni idejom mira i željom da olakšaju patnje drugima. Ali, iscrpljeni i još uvijek zapanjeni smrću svog sina i rekacijama na svoju odluku, govore o svojoj odluci kao činu i otpora i bijesa. Saveznika su našli u naoružanim ljudima koji češće pružaju otpor dizanjem u zrak Izraelaca.

"Dati njegove organe bila je druga vrsta otpora", kaže Ablu. "Nasilje protiv nasilja bezvrijedno je. Možda će to doprijeti do ušiju cijeloga svijeta, tako da mogu razlikovati pravdu i nepravdu. Možda će sada Izraelci o nama misliti drugačije. Možda bar jedan Izraelac odluči ne pucati".

Nije prvi put da su žrtve sukoba dale živote ljudima s druge strane arapsko-židovske granične crte. Prije tri godine devetnaestogodišnji religiozni židovski student iz Škotske, Yoni Jesner, ubijen je u napadu na telavivski autobus. Dio njegova tijela spasio je život palestinskoj djevojci iz istočnog Jeruzalema. Ali ovo je prvi put da su organi palestinskog djeteta kojeg je ubila izraelska vojska dali život Izraelcima.

Ahmed je ubijen prvoga dana jednog od najvažnijih muslimanskih praznika

Ahmed - treći po redu u obitelji od četiriju dječaka i dviju djevojčica - ubijen je prvoga dana praznika Eid el-Fitra, jednog od najvažnijih muslimanskih praznika. "Probudio se u pet sati ujutro, prije svoje braće i sestara. Pomogao mi je napraviti doručak. Uvijek mi je pokušavao pomoći, jer mu je bilo žao što radim sve kućanske poslove i još kuham", kaže Ablu.

Ahmed je obukao novu odjeću koja se tradicionalno kupuje za praznik i u zoru otišao u džamiju i u posjet jeninskom "grobju mučenika", gdje se nalaze pokopani borci intifade. Kao brojni dječaci njegove generacije suočeni s rutinskim nasiljem, te je ljude smatrao herojima. Kao devetogodišnjak Ahmed je za vrijeme izraelskog napada na Jenin 2002. godine vidio razaranje srca izbjegličkog logora udaljenog nekoliko blokova od njegova doma, napada koji je ostavio zamjetna oštećenja i 59 mrtvih Palestinaca. Većinom su to bili naoružani ljudi, a na njihove smrti se još uvijek čuva uspomena memorijalnim plakatima koji pokrivaju zidove logora.

"Ahmed je skupljao te plakate, jer je sve te ljude poznao...", kaže Ablu. "Vidao ih je na ulici i divio im se. Volio je borce mučenike, a

mene su te stvari plašile. Običavala sam bacati te plakate, jer kad vojnici uđu i vide ih, ili vas istuku ili odvedu".

Dominantna frakcija u jeninskom izbjegličkom logoru je frakcija koja se zove *Brigade mučenika al-Aqse*, koju predvodi Zukaria Zubeidi, čudan dvadesetdevetogodišnjak sličan klaunu, s ožiljkom na licu od krivo navođene bombe. Ahmed se osobito divio Zubeidiju i prije nekoliko tjedana poslao mu je crtež srca s imenom vođe al-Aqse napisanim na dnu slike.

Ahmed se susretao i s izraelskim vojnicima. Prije dvije godine jedan od njih je zgrabio Ahmeda i nekoliko drugih dječaka, dao im metlu i rekao neka počiste njegov tenk. Ali dječaci bi obično zasuli izraelsku patrolu kamenjem, čim bi je vidjeli.

"Da budemo poštene, on jest izlazio i bacao na vojnike kamenje. Za njih je to bila igra", kaže Ablu. "Ahmed se igrao i kad su ga ubili. Hvalisao se svojom novom odjećom. Pogledao je novu odjeću svojega brata i rekao da je vrlo lijepa, ali njegova je ljepša", kaže njegova majka.

Onda je Ahmed čuo da je izraelska vojska bila u logoru u potrazi za njegovim junacima. Djeca su se slila na ulicu. Njegova je majka rekla da nije imao dječji pištolj i nije ga nosio kad je izašao na ulicu. Ali imali su ga drugi te jedan prijatelj, Ahmed Tawfi Krehen kaže da je Ahmed nosio imitaciju oružja kad su njih dvojica ugledali vojne džipove.

"Puška je izgledala kao *uzi*. Igrao se s njom. Židovi su pomislili da je borac, pa su u njega pucali. Kad su opalili, stajao sam do njega, na udaljenosti od jednog metra", kaže jedanaestogodišnjak. Ahmed je bio pogođen metkom u stražnji dio glave i u zdjelicu. ►

Palestinski dječak pogođen je s dva metka

► “Neki dječaci došli su u kuću i rekli da je Ahmed ranjen i da su ga odveli u bolnicu”, priča Aba. “Kad sam tamo stigla, sva mu je odjeća bila krvava. Odmah sam rekla da umire. Uopće se nije micao. Odveli su ga u operacijsku dvoranu i odlučili prebaciti ga u Izrael, jer mu je stanje bilo tako kritično”.

Aba kaže da su joj doktori rekli kako su oba metka eksplodirala u tijelu njezina sina i prouzročila znatna oštećenja mozga i tijela. Ona se, ljuta i sumnjičava, stalno vraća tom pitanju. “Tijelo mu je bilo puno

komadića gelera. Dio mozga bio je razasut po odjeći. Zar su morali dva puta pucati u njega? Zašto mu nisu mogli pucati samo u nogu?”, pita se.

Ahmeda su premjestili u jednu izraelsku bolnicu u Haifi, ali majku mu je do tada već ostavila svaka nada. “Rekla sam doktoru da je Ahmed mrtav, ali on nije želio proglasiti njegovu smrt. Još su pokušavali. Održavali su mu srce, ali ja sam znala da nije živ”, rekla je.

Kad je Ahmed nakon dva dana umro, njegov je otac već odlučio što će učiniti. Ismailov brat, Shokat, preminuo je 1983. godine u dobi od dvadeset i dvije godine, od zatajenja bubrega. “Vidio sam svoga brata u liku mog rođenog sina. Mojem bratu zatajio je bubrež i kako za njega nismo imali pravi tretman, stanje mu se pogoršalo, utjecalo na drugi bubrež i to je trajalo 15 godina”, kaže Ismail.

“Donirao sam krv svom bratu kad god ju je trebao. Proživio sam tešku muku i htio sam spriječiti da i drugi tako pate. Rekao sam doktorima da želim donirati Ahmedove organe, ali prvo sam se htio posavjetovati s vjerskog gledišta, a htio sam saslušati i mišljenje svoje obitelji i svog društva”.

Prije donošenja konačne odluke o doniranju organa, obitelj se savjetovala

Ismail je prvo upitao svoju ženu. Njezino čekanje u bolnici nije joj dalo nikakve nade. “U bolnici smo vidjeli mnogo bolnih prizora. Vidjela sam djecu u velikoj potrebi za organima, u velikim bolovima. Nije važno tko su ta djeca. Nismo specificirali da bi Ahmedovi organi trebali ići

Arapima, kršćanima ili Židovima. Nisam htjela da moj sin pati, nisam htjela da druga djeca pate, bez obzira tko su”, ističe Aba.

“Moj sin je bio mrtav, ali bi istovremeno mogao pružiti život drugima i možda im smanjiti bolove. Naravno, moj je sin bio smaknut kao mučenik, a zločinci su bili oni, uzeli su mu život, ali mi smo oni koji im mogu život vratiti. Možda moj sin živi u nekom drugom. To je bila naša poruka njima, poruka mira za njih. Mi smo oni koji žele mir i ljubav, a oni su ljudi koji krše svoja obećanja i koji ne žele mir”.

Ismail je zatražio potvrdu od muftije Jenina da nema vjerskog prigovora. Transplantacije su problematična pitanja unutar muslimanskih zajednica, ali muftija je rekao da ne vidi prepreke u doniranju Ahmedovih organa ili u tome da oni odu Izraelcima i Židovima

Onda je na redu bilo ono što Ismail zove “društvo”. U Jeninu to nisu toliko susjedi koliko oni što kontroliraju ulice, uglavnom *Brigade mučenika al-Aqse* i Zubeidi, koji je isporučio svoj dio bombaša-samoubojica Izraelu.

“Kad smo čuli da Ahmedov otac namjerava donirati Ahmedove organe, blagoslovili smo taj korak”, kaže Zubeidi. “Usprkos glasovitosti Jenina po bombašima samoubojicama, ljudi iz logora Jenin vole život i dali su život za petero do šestoro djece, nisu razlikovali jesu li to bili Židovi, muslimani ili kršćani, jer problem nije u židovskom narodu kao židovskom narodu, nego u okupaciji”.

Ahmedovi organi spasili su brojne živote

Ahmedovo srce transplantirano je u dvanaestogodišnju arapsku djevojčicu koja živi u Izraelu, njegova pluća dobio je židovski tinejdžer koji je patio od cistične fibroze, a jetra su dobili sedmomjesečna židovska djevojčica i pedesetogodišnja majka dvoje djece, koja je patila od kroničnog hepatitisa. Bubrege su dobili trogodišnja židovska djevojčica i petogodišnji Arap, beduin.

Djevojka koja je dobila srce, Samaah Gadban, iz izraelske je zajednice Druza koja živi na Golanskoj visoravni. Ime je dobila po bratu, kojeg nije nikada poznavala, a koji je umro od iste genetske srčane bolesti prije njezina rođenja. Samaah je pet godina čekala donatora. Prije operacije bila je tako slaba da je prestala ići u školu, jer nije mogla hodati više od nekoliko metara. Njezin otac Riad nazvao je donaciju “činom ljubavi”. Njezina majka Yusra bila je prepuna čuvstava dok je čekala kraj uzglavlja svoje kćerke.

“Šokantno je znati da je dječak umro na taj način da bi Samaah mogla živjeti”, kaže ona. “Izgubila sam sina i nemoguće je opisati patnju koju znam da osjeća Ahmedova majka. Ali istovremeno sam i sretna što je moja kćerka dobila šansu za život. Jako sam zahvalna da su u svojoj boli mislili na našu bol”.

Druge obitelji odučile su za sada ne govoriti javno. Ortodoksni židovski roditelji, koji su željeli ostati anonimni, rekli su u bolnici da će - kad se njihovo dijete oporavi od transplantacije - otići u Jenin kako bi zahvalili Ismailu i Abi.

Izraelci bili iznenađeni humanošću palestinske obitelji

► Kao mnogi Izraelci i i oni su bili iznenađeni i impresionirani humanošću Khatibovih. Sterotip o Palestincima kao ljudima koji mrze Židove kao objašnjenje za nasilni otpor ponižavanju i kontroli okupacije sada je u Izraelu toliko dominantan da su novosti o odluci Khatibovih bile pozdravljene s čuđenjem.

Stariji izraelski političari pozdravili su je kao "značajnu". Gradonačelnik Haife nazvao ju je, kao i Ehud Olmert, zamjenik predsjednika vlade, koji se ispričao Ismailu za ubojstvo njegova sina, po sebi samoj neobičnom gestom. "Jako sam dimnut vašim plemenitim činom, koji me duboko ganuo", rekao je.

Olmert je Ismaila pozvao da ga posjeti u njegovu uredu u Jeruzalemu. "Ići ću ako to pripomogne miru", kaže Ismail. "Sigurno ću mu reći: djeca s ovim sukobom nemaju ništa".

Donacija organa nije u Jeninu naišla na opće odobravanje. Neki od susjeda Khatibovih pitali su se kako mogu dati dijelove tijela svoga djeteta ljudima koji ih ubijaju. Ali Aba kaže da ju je posjetilo više od deset majka koje su u tom sukobu izgubile djecu, a sada su ponudile podršku.

Ključno je da odluku Khatibovih javno podupire vođa *Mučenika brigade al-Aqse*, Zubeidi, koji je pomagao u nošenju Ahmedova lijeva na pogrebu. Priznao je da davanje života može biti bolji način da

se zadobije razumijevanje Izraelaca u pogledu na položaj Palestinaca nego ubijanje njihove djece.

"Ova vrst djelovanje je oblik otpora. Šestero Izraelaca ima u sebi organe jednog Palestinca, pa ne mislim da bi ti ljudi išli ubiti nekog Palestinca. A ni članovi njihove obitelji, mislim, ne bi ubili palestinsko dijete", rekao je.

Ismail se nada da je postigao upravo to. "Postoji nada da će ti ljudi naučiti lekciju iz ovog što sam učinio, ovih šestero ljudi naučit će lekciju da smo mi ljudska bića, njihove obitelji, čak ako su služili vojsku, razmislit će o onom što sam učinio", rekao je.

Kakvu bi odluku donio Ahmed?

Ali Ahmedov otac pita se bi li njegov sin da je odrastao donio takvu odluku. Kao automehaničar u Izraelu, Ismail je proveo mnogo godina radeći sa Židovima Izraelcima. Kao i mnogi drugi njegove generacije, ra-

zlučuje ono što vlada i vojska čine od svojih svakodnevnih susreta s običnim ljudima. To je dio onoga što mu je pomoglo odlučiti da nema kontradikcije u doniranju dijelova tijela njegova sina, kako bi se spasili životi ljudi čija je vojska dijete ubila.

Ali u vrijeme kad su dvije zajednice sve više razdvojene barijerama, kontrolnim točkama, strahom i političarima, taj je most sve teže prijeći. Danas je Jenin udaljen više nego ikada prije od izraelskog grada Afule. Ismail je pokušao očuvati svoj posao s druge strane barijere putujući u Jeruzalem, prolazeći gradom prema sjeveru, tipično petosatno putovanje kako bi dopro do odredišta koje može vidjeti s ruba Jenina.

Sa sve većom podvojenošću i kontaktom uvelike ograničenim ponižavanjima na kontrolnim točkama, Ahmed je rastao s jednim jednim stavom o Izraelcima kao "neprijateljima i ubojicama".

"Uzmite dječaka poput mog sina, koji je imao 12 godina. Rođen je između dviju intifada. Što on pozna osim tenkova i vojnika i borbenih aviona? Susreće samo Izraelce koji su vojnici. Misli da su svi Izraelci vojnici. To nam ne pomaže. Pomaže nam ako jedan drugoga vidimo i gledamo kao ljudsko biće", ističe Ismail. ■

(The Guardian, 11. studenoga 2005. godine)

Prevela: Mira Altarac Hadji-Ristić

Matias Goering je izravan potomak Hitlerove desne ruke i zapovjednika nacističkih zrakoplovnih snaga Hermanna Goeringa. On poštuje šabat, nosi kipa i identificira se s idejom Velikog Izraela, koju slijede židovski doseljenici na Zapadnoj obali.

GOERINGOV POTOMAK

POSTAO ZALJUBLJENIK U IZRAEL

➤ Kada bi feldmaršal Hermann Goering, zapovjednik nacističkih zrakoplovnih snaga i Hitlerova desna ruka, znao kako njegov potomak Matias Goering danas živi, sigurno bi se okrenuo u grobu.

Matias Goering, daljnji potomak visokog nacističkog dužnosnika (njegov pradjed je bio brat Goeringova djeda), nosi kipa i jede košer, opslužuje šabat i nosi narančastu narukvicu na kojoj piše "Židovi ne de-ložiraju Židove", simbol židovskih doseljenika na Zapadnoj obali.

Njegova obitelj misli da je on lud, ali njegova nevinost i strast vrlo su uvjerljivi. Goering, koji živi u Švicarskoj, drugi je put u godinu dana posjetio Izrael kao dio svoje nove ljubavne priče sa židovskim narodom koji je njegov predak želio potrti s lica zemlje.

"Za mene je čudesno to što sam ovdje sa svim tim nasljeđem oko mene", rekao je Matias (49), dok njegove plave oči promatraju Jeru-zalem.

"Ovdje se osjećam kao kod kuće", rekao je.

Božji glas

Hermann Goering, koji je dobio odličje kao pilot u Prvome svjetskom ratu, pomogao je Hitleru da osvoji srca masa i vodio je

nacističku stranku sve dok ona nije preuzela vlast 1933. godine, kada je imenovan predsjednikom Reichstaga (njemačkog parlamenta), osnovao je Gestapo i bio je jedan od arhitekata "konačnog rješenja židovskog pitanja".

Pred kraj Drugoga svjetskog rata smijenjen je sa svog položaja nakon svađe s Hitlerom, uhićen je nakon rata i na suđenju u Nuernbergu osuđen na smrt. Prije izvršenja smrtno kazne, počinio je samoubojstvo u svojoj zatvorskoj ćeliji.

Pedeset i pet godina kasnije, godine 2000., Matiasova situacija je bila očajna. Njegova klinika za fizioterapiju je otišla u stečaj, izgubio je kuću, a supruga ga je ostavila odvođeci sa sobom i njihova sina.

Očajan i u depresiji, Matias se molio Bogu, čije je postojanje do tada nijekao.

"Rekao sam mu, 'Ako postojiš, sada trebam pomoć. Ne za nekoliko dana ili tjedana - upravo sada. Ne znam što da radim'. To je bilo prvi put u životu da sam se molio", rekao je.

Goering je uvjeren da su njegove molitve bile uslišane. "Nakon nekoliko minuta, zazvonio je telefon. Bio je to čovjek s kojim sam radio u Zuerichu. Kazao je da mu treba pomoć u postavljanju opreme za fizioterapiju". ➡

► Iznenađen čudom koji je doživio, sljedećeg je dana otišao na razgovor i počeo raditi. Goering ne vjeruje u koincidenciju, odmah je počeo čitati Bibliju i upisao se na teološki tečaj kako bi produbio svoje znanje Biblije.

Drugi znak

Dvije i pol godine kasnije, dobio je drugi znak.

“Probudio sam se u zoru i čuo Božji glas”, kaže Matias. “To nije bilo prvi put da sam pomislio da mi se Bog obraća. Rekao mi je da želi da ja sačuvam zidove Jeruzalema. Bio sam vrlo iznenađen time što je rekao. Nakon toga sam pronašao taj dio u Bibliji, koji nikada prije nisam pročitao”.

Goering kaže da počeo plakati kada mu se Bog obratio i zatražio ga da moli za izabrani narod.

“‘Dobro’, rekao sam mu, ‘ali mislim da si pokucao na kriva vrata. Znaš kako se zovem’”, kaže Matias.

“Ali Bog mi je rekao: ‘Da, ti’. I onda sam imao osjećaj da moram barem jedno otići u Izrael”.

Što ste do tada mislili o Židovima?

“U mojoj obitelji svi smo bili naučeni da ih mrzimo, a ne da ih volimo. Odrastali smo učeći da su Izrael i židovski narod krivi za to što naša obitelj nema novaca. Kada smo bili mali i željeli nove igračke, naši roditelji su nam rekli da je sav njihov novac otišao za isplatu židovskom narodu”.

U kolovozu 2005. Goering je prvi put posjetio Izrael. Dva tjedna je putovao po zemlji i stupio u kontak s rabinom Haimom Bacharom koji pomaže žrtvama arapskog terorizma.

“Shvatio sam da trebaju financijsku pomoć. Od tada tražim švicarske skupine koji im mogu pomoći”, ističe.

Drugi put je posjetio Izrael kada je već bio zaokupljen svojom go-rućom ljubavlju prema Židovima.

“Otkako sam počeo čitati Bibliju, počeo sam vjerovati da postoji židovski narod i ostali. Imam židovski molitvenik i mogu tečno čitati molitve”.

Narančasta narukvica na njegovoj ruci pokazuje da Goering vjeruje u viziju Velikog Izraela. Kada ga tko god u Švicarskoj upita što to znači, on daje vrlo detaljna objašnjenja.

“Biblija daje puno objašnjenja o tome kako je Bog podao ovu zemlju u zalog Židovima i ja mislim da tako mora biti. Mislim da će doći mir i da će Židovi ipak imati povijesni zalog nad zemljom”.

Osjećate li se krivim zbog holokausta?

“Ne osjećam krivnju zbog svoje obitelji. Moje prezime je samo prezime. Ja nisam ništa učinio, ali mislim da Bog koristi priliku da se posluži mojim prezimenom, prezimenom koje je prouzročilo toliko patnji, da promijeni nešto u srcima drugih”.

Što vaša obitelj misli o tome?

“Nije jednostavno. Moja braća vele da imaju ludog brata. Još uvijek smo u dobrim odnosima, ali oni jednostavno ne razumiju to što ja radim. Oni se pitaju ‘Što se s njim dogodilo?’”

Goering nosi veliku kipa čak i u Švicarskoj. Moli nekoliko puta dnevno, pridržava se pravila košer ishrane i opslužuje šabat. Počeo je obilježavati i židovske praznike. Na njegovoj se posjetnici nalazi hanukija ispod izraelske zastave.

Kao i svaki čovjek koji je ponovo otkrio vjeru, Goering se također žali na to kako bi Izraelci trebali biti više povezani sa svojim korijenima. “Kada bi barem Židovi imali toliko vjere kao što je imam ja. Ako sam ja nakon 44 godine mržnje prema židovskom narodu uspio potpuno promijeniti svoj život, onda to svi mogu učiniti. Čovjek mora u srcu osjetiti ono što je napisano u Tori”.

“Rekao sam Bogu da ću, ako mi pomogne, učiniti sve što bude tražio. Onda se moje srce promijenilo. Više nisam onaj isti koji sam bio prije. Mislim da bi bilo manje problema kada bi bilo više ljudi poput mene”, veli Matias. ■

(članak objavljen u izraelskom listu Yedioth Ahronoth
20. siječnja 2006. godine)

ERICH MENDELSON

ŽIDOVSKI ARHITEKT SVJETSKOG GLASA

Izložba “Erich Mendelsohn: Dinamika i funkcija”, posvećena istaknutom židovskom i svjetskom arhitektu 20. stoljeća, otvorena je sredinom siječnja u Gliptoteci HAZU-a.

Izložbu su realizirali djelatnici Gliptoteke, Hrvatski muzej arhitekture i Goetheov institut u Zagrebu. Autorica izložbe je dr. Regine Stephan koja je doktorirala na djelu tog arhitekta svjetskoga glasa.

Opus poznatog židovskog arhitekta svjetskog glasa Ericha Mendelsohna na izložbi u Gliptoteci HAZU-a predstavljen je kronološki, tematski i tipološki da bi posjetitelji izložbe mogli što bolje upoznati njegov rad i steći uvid u stvaralački proces, od vizionarskoga crteža do konstruirane arhitekture.

Izložba se sastoji od skica, crteža, nacrt, fotografija objekata snimljenih neposredno nakon izvedbe, te 22 makete posebno izrađene za izložbu u Institutu za dizajn i predstavljanje arhitekture na Sveučilištu u Stuttgartu.

Izložba obuhvaća 128 izložaka, a, kako je istaknula autorica Regine Stephan, namjera joj je pokazati vrhunska dostignuća njemačke modernističke umjetnosti i potaknuti međunarodni dijalog o toj temi.

U tom kontekstu djelo Ericha Mendelsohna, kojega obilježava urođena individualnost, sve se više prepoznaje kao inspiracija i poticaj velikih promjena u arhitekturi 20. stoljeća i u suvremenim tokovima.

Njegovo djelo, kako ističu priređivači, utjecalo je i na našu arhitektonsku scenu, a prvi put u Zagrebu bio je predstavljen 1931. na izložbi “Njemačka suvremena likovna umjetnost i arhitektura”, postavljenoj u Umjetničkom paviljonu.

Erich Mendelsohn je rođen 1887. u Allersteinu, tadašnjoj Istočnoj Pruskoj, a umro 1953. u SAD-u. Studij arhitekture završio je u Muenchenu, a u razdoblju od 1911. do smrti realizirao je pedesetak objekata u Njemačkoj, SSSR-u, Norveškoj, Velikoj Britaniji,

Einsteinov toranj - jedno od najpoznatijih ostvarenja Ericha Mendelsohna

Izraelu i SAD-u. Zbog svog židovskog porijekla, a i zbog toga što je bio član komunističke stranke, Mendelsohn je 1933. napustio Njemačku u koju se nikada više nije vratio. Do kraja života živio je u brojnim zemljama gdje je ostavio i dio svog nasljeđa.

Projektirao je tvornice, robne kuće, bolnice, sinagoge, izložbene paviljone i sajmove, privatne kuće, istaknuo se u oblikovanju pokućstva i rasvjetnih tijela, a izradio je i brojne urbanističke planove, vjeran svojim načelima modernizma s osnovnom tezom da je primarni element arhitekture njezina funkcija.

Mendelsohn je bio član umjetničkog kluba “Der blaue Ritter”, jedan od osnivača komunističkog, umjetničkog kruga “Novembergruppe” i član skupine “Der Ring”.

Erich Mendelsohn surađivao je i s velikim hrvatskim kiparom Ivanom Meštrovićem na projektu Memorijalnog muzeja žrtvama holokausta u Washingtonu, ali iz financijskih razloga taj projekt nikada nije realiziran. ■

Papa Benedikt XVI. primio je sredinom siječnja predstavnike rimske židovske zajednice, na čelu s glavnim rabinom Riccardom Di Segnijem, koji je tom prilikom pozvao Papu da posjeti rimsku sinagogu. Benedikt XVI. već se od početka svog pontifikata prošle godine zalagao za nastavak dijaloga i jačanje suradnje sa židovskom zajednicom.

PAPA BENEDIKT XVI. S PREDSTAVNICIMA RIMSKE ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE

➤ Papa Benedikt XVI. sastao se 16. siječnja u Vatikanu s predstavnicima rimske židovske zajednice koje je predvodio glavni rabin Riccardo Di Segna. Di Segna je Papu pozvao da posjeti rimsku sinagogu.

U travnju ove godine bit će dvadeseta godišnjica povijesnog posjeta Ivana Pavla II. rimskoj sinagogi. To je bio "jedinostveni događaj koji ne sprječava i novoga Papu da ga ponovi i koji je uvijek dobrodošao", rekao je Riccardo Di Segni nakon susreta s Benediktom XVI.

Di Segni je naglasio kako je Joseph Ratzinger, kao kardinal i pročelnik Kongregacije za nauk vjere, imao važnu ulogu u prošlom pontifikatu, a da sada kao Papa osuđuje "antisemitizam i fundamentalistički terorizam".

Novoizabrani papa Benedikt XVI. uputio je nakon susreta poruku rimskom glavnom rabinu u kojoj je izrazio želju za "nastavkom dijaloga i jačanjem suradnje" sa židovskom zajednicom.

"Vjerujem u pomoć Svevišnjeg u vezi nastavka dijaloga i jačanja suradnje sa židovskom braćom i sestrnama", napisao je Benedikt XVI. Di Segni.

Dijalog između katolicizma i judaizma, pokrenut na Drugom vatikanskom saboru, konkretnu je formu dobio posjetom pape Ivana Pavla II. rimskoj sinagogi 1986. godine. Sveta Stolica i Izrael uspostavili su diplomatske odnose 1994., a Ivan Pavao II. Izrael je posjetio šest godina kasnije.

Papa Benedikt XVI. već se od početka svog pontifikata prošle godine zalagao za dobre odnose između katoličke crkve i Židova. On je u svom prvom govoru posvećenom nacističkoj eri, koji je održao u svibnju prošle

godine tijekom svog prvog putovanja u rodnu Njemačku, osudio nacističke zločine i naglasio da čovječanstvo nikad ne smije zaboraviti niti ponoviti takve strašne zločine.

U tom govoru održanom točno mjesec dana nakon izbora za papu, bivši kardinal Joseph Ratzinger citirao je poznatu rečenicu o pomirbi njemačkih i poljskih biskupa koja je objavljena šezdesetih godina 20-og stoljeća: "Opraštamo i tražimo oprost".

Papa je govorio o "represiji poljskog naroda i genocidu nad Židovima", osuđujući oba "strašna zločina koji svima pokazuju zlo koje je sadržavala nacistička ideologija". Nacističko razdoblje otkrilo je "ponore zla koji se mogu skrivati u ljudskoj duši", rekao je tada Benedikt XVI. te upozorio da je cijelo čovječanstvo ozbiljno ugroženo svaki put kada totalitarni režim gazi po pojedincu.

U lipnju prošle godine Benedikt XVI. susreo se u Vatikanu, na svojoj prvoj audijenciji s vjerskim nekršćanskim izaslanstvom, s predstavnicima svjetskog židovstva te se tijekom tog susreta zauzeo za nastavak približavanja katoličke crkve i židovskog naroda i pozvao na daljnje prisjećanje na holokaust. Na tom susretu bilo je 25 predstavnika raznih struja vjerskog i laičkog židovstva, koje je papa gotovo sve već poznavao, jer ih je susretao kad je bio vatikanski teolog.

Međunarodni direktor za međuvjerske poslove u Američkom židovskom odboru David Rosen nakon susreta je rekao da je Benedikt XVI. svojim gostima priredio dobrodošlicu koja je "nadmašila toplinom" onu pape Ivana Pavla II., velikog tvorca pomirbe katoličke crkve i židovstva. ■

NOVI ANTISEMITSKI NAPAD U RUSIJI U SINAGOGI OZLIJEĐENI VJERNICI

Muškarac naoružan nožem upao je 11. siječnja ove godine u moskovsku sinagogu i ozlijedio najmanje deset okupljenih vjernika u najnovijem antisemitskom napadu u Rusiji.

➤ Muškarac naoružan nožem ušao je 11. siječnja ove godine u sinagogu u Ulicu Boljšoja Bronaja u središtu Moskve i ozlijedio najmanje deset okupljenih vjernika, među kojima su bila i tri izraelska državljanina.

“Neidentificirani muškarac uletio je u sinagogu u ulici Boljšoja Bronaja i počeo napadati okupljene ljude nožem”, prenosi ruska novinska agencija ITAR-Tass pozivajući se na policijske izvore.

“Većina ozlijeđenih zadobila je veliki broj ozljeda, koje nisu teške”, rekli su policijski izvori.

Muškarac, kasnije identificiran kao pripadnik skinheada po imenu Aleksandar Kopcev (20), vikao je, prema izjavama očevidaca: “Ubit ću Židove!” Do dolaska policije Kopceva je svladao rabinov sin uz pomoć okupljenih vjernika. Ruski policajci uhitili su napadača i odveli ga u pritvor.

Nekoliko dana nakon tog napada, ruski tužitelji objavili su da su protiv Aleksandra Kopceva podignuli optužnicu za pokušaj ubojstva s rasističkom motivacijom, napad i ponižavanje nacionalnih ili vjerskih skupina.

Kopcev je u istrazi rekao da je taj zločin počinio “iz zavisti prema njima (Židovima), jer oni bolje žive”. Istražiteljima je još rekao da je jedan od motiva bila i “moja želja da umrem”.

Prema podacima Federacije židovskih zajednica, u Rusiji živi oko milijun Židova. Ksenofobija u Rusiji jača i zadnjih su godina zabilježene stotine rasističkih napada na imigrante tamnije puti koji dolaze iz nekadašnjih sovjetskih republika središnje Azije i s Kavkaza.

U izvješću izraelske vlade Rusija se nalazi na trećem mjestu u svijetu po broju antisemitskih napada, odmah iza Francuske i Velike Britanije. ■

OBJAVLJENA POVIJEST RUSKIH ŽIDOVA

Federacija židovskih zajednica Rusije (FEOR) i Svjetski kongres ruskih Židova (WCRJ) objavili su početkom veljače knjigu nazvanu “Povijest Židova u Rusiji”.

To je prva knjiga koja se bavi poviješću ruskih Židova od Oktobarske revolucije 1917. godine.

“Ova knjiga je vrlo važan korak ka međusobnom razumijevanju između naroda različitih etničkih skupina koje imaju istu domovinu - Rusiju”, kazao je predsjednik FEOR-a Aleksandar Boroda.

On je kazao da će “Povijest Židova u Rusiji” pomoći u ispunjavanju vakuma i razbijanju antisemitskih mitova koji još uvijek postoje u načinu razmišljanja nekih Rusa. FEOR namjerava nastaviti objavljivati slična izdanja budući da smatraju da nepoznavanje povijesti ruskih Židova i njihove kulture izaziva ksenofobiju.

“Nakon raspada bivšeg Sovjetskog Saveza, opće je mišljenje bilo da su Židovi napustili Rusiju i da su ruski Židovi postali ‘ugrožena vrsta’. Ali povijest nam pokazuje da to nije tako. Cilj zajedničkog projekta FEOR-a i WCRJ-a je da pokažemo ulogu Židova u povijesti Rusije i doprinos Židova razvoju Rusije u prošlosti i sadašnjosti”, istaknuo je izvršni direktor FEOR-a Valeri Engel.

Knjiga “Povijest Židova u Rusiji” na 700 stranica priča priču o ruskim Židovima, uz brojne ilustracije i tabele. Prvo izdanje, u čijem su stvaranju sudjelovali stručnjaci iz Rusije i Izraela, objavljeno je u tisuću primjeraka, a dobit će ga i sve ruske institucije visokog obrazovanja koje se bave istraživanjem židovske civilizacije.

FEOR namjerava uvjeriti rusko ministarstvo obrazovanja da ovu knjigu koristi u nastavi u srednjim školama.

BORIS TASLITZKY, UMJETNIK IZ BUCHENWALDA

Francuski soc-realistički slikar Boris Taslitzky, koji je riskirao život crtajući portrete na papirima koje je krao SS-ovcima dok je bio zatočenik nacističkog koncentracijskog logora, preminuo je krajem prošle godine u Parizu, u 94-oj godini života.

➤ Djela židovskog slikara, koji je protiv opresije borio čitavog svog života, vise u važnim galerijama od Londona do Moskve, ali njegov je rad uglavnom bio ignoriran od umjetničkog establishmenta u Francuskoj.

Boris Taslitzky postao je poznat po 111 portreta koje je nacrtao na pisaćem papiru kojeg je krao od elitnih nacističkih SS trupa u koncentracijskom logoru Buchenwald u koji je bio deportiran iz Francuske tijekom Drugog svjetskog rata.

Njegov se rad često nije sviđao političkim vođama, a francuski umjetnički svijet često nije dobro razumio njegove beskompromisne teme. Nije se povinovao apstraktnim strujama umjetnosti 20. stoljeća i ostao je vjeran svojim figurativnim korijenima.

“Tijekom svog dugog života slikao je svijet, nade i emocije”, kazao je francuski komunistički čelnik Marie-George Buffet.

Rođen u židovskoj obitelji ruskih emigranata u Parizu 1911. godine, Taslitzky je bio prijatelj umjetnika Pabla Picassa i Alberta Giacomettija te pisca Louisa Aragona.

Nacisti su ga tijekom rata uhitili, ali je on uspio pobjeći i pridružiti se francuskom Pokretu otpora. Zatim je ponovo uhićen i 1944. godine odveden u koncentracijski logor Buchenwald. Primio je odličje kao ratni heroj, a dobitnik je i francuske Legije časti.

Njegova je majka stradala u nacističkom logoru smrti, Auschwitzu.

“Uvijek sam se borio za mir i za transformaciju svijeta, a danas su te stvari važnije nego ikada prije”, kazao je u razgovoru povodom svog 90-og rođendana.

Nakon rata u svojim je djelima, između ostaloga, obrađivao i Vijetnamski rat i državni udar koji je Augusta Pinocheta doveo u Čileu na vlast 1973. godine. ■

Prenosimo članak Salamona Jazbeca objavljen 27. prosinca 2005. godine u "Novom listu" u rubrici "Reagiranj"

Ne treba nam državna, nego autonomna židovska općina

Prof. dr. Goldstein zaboravio je ili pak nije želio reći da su prije njega i njegovog društva iz članstva Židovske općine Zagreb bili isključeni Natan Mandelsamen 1999. g., a prije njega Salamon Jazbec 1993. godine

✎ Komentirajući na stranicama Vašega cijenjenog lista svoje isključenje iz zagrebačke židovske općine, prof. dr. Ivo Goldstein izjavio je slijedeće: "Ovakvu su svinjariju zadnji put napravili nizozemski Židovi prije 400 godina, izbacivši iz zajednice Barucha de Spinozu."

Ta je izjava višestruko netočna. Prof. dr. Goldstein zaboravio je ili pak nije želio reći da su prije njega i njegovog društva iz članstva Židovske općine Zagreb već bili isključeni bivši dugogodišnji kantor i voditelj vjerskih poslova zajednice židovskih općina u Hrvatskoj i zajednice židovskih općina u Sloveniji Natan Mandelsamen 7. listopada 1999. godine (odl. ŽOZ br. 585/99); a prije njega predsjednik Vjerskog odbora Židovske općine Zagreb Salamon Jazbec 24. prosinca 1993. godine (odl. ŽOZ br. 1945/93). Obojica smo isključeni zbog svojega ustrajnog zauzimanja da se židovska vjera reafirmira u zagrebačkoj židovskoj zajednici. I dok je odluka o isključenju za Mandelsamena postala punovažna, moja nije, jer žalba na odluku iz početka 1994. nije riješena već 12 godina - no i unatoč tome ja prezirem *status quo* i sebe solidarno smatram "isključenim".

Zašto prešućivanje?

Istine radi, valja reći da su se slična zbivanja u zagrebačkoj židovskoj općini dešava-

la već i sredinom XIX. stoljeća, što bi prof. dr. Goldstein kao povjesničar koji se bavi povješću židovske zajednice u Hrvatskoj trebao znati i vjerojatno znade, ali prešućuje. Tada je naime izbio skandal s otpuštanjem starog rabina Arona Palotte 1840. i namještanjem "modernoga rabinskog povjedinika" iz Njemačke Mavre Goldmana za dušebrižnika općine, koji se potom pokrstio i ostavio zajednicu bez duhovnog vodstva. Pritom je "na tri godine isključen" iz članstva čelnik Općine *sudac* Leopold Ornstein.

Ova situacija ni po čemu nije unikatna, osim po tomu da odmetnuta ekstremistička grupacija od državnih vlasti traži poništenje vjerskog statusa zagrebačke židovske općine, što hrvatske vlasti opet ne smiju i neće učiniti, jer bi takvo masivno i grubo zadiranje u autonomiju jedne židovske vjerske zajednice, nakon neshvatljivo nepromišljenog rovarjenja po Spomen-području Jasenovac, zapravo značilo ispisi- vanje završnog poglavlja Holokausta u Hrvatskoj. Nakon što je zločinačka endehazijska vlast razorila židovske bogomolje i pobila židovske vjerske službenike - očuvavši ipak status (tada kolaboracionističke) zagrebačke, osječke i sarajevske izraelitske bogoštovne općine - Republika Hrvatska ni pod kojom izlikom ne smije dirati u ustrojstvo i karakter jedine današnje

institucije ostatka ostataka zagrebačke židovske zajednice. Ne treba nam državna, nego autonomna židovska općina.

Židovska općina je vjerska općina

Smiješno je k tomu uopće dovesti u pitanje vjerski karakter židovske zajednice, kad se znade da je židovstvo *per definitionem* nacionalna i vjerska odrednica. Svaka je židovska općina stoga vjerska općina, bez obzira što se trenutačno u njoj zbiva, da li se prekjučer molilo cijeli dan ili plelo šalove od galilejske vune i pravilo hanukije od kumpira. Ako je formalni preduvjet vjerskog života angažman vjerskog službenika, onda danas treba ukinuti svih devet židovskih općina u Hrvatskoj, a ostaviti samo udrugu židovskih građana u Koprivnici, koja niti ne pledira da bi bila vjerskom zajednicom, iako je jedna od rijetkih koja posjeduje sinagogu. U Zagrebu se uostalom na cenzusu 1991. samo 398 građana deklariralo Židovima u vjerskom smislu.

Ne bi zato trebalo moje nekadašnje isključenje i isključenje Natana Mandelsamena miješati s ovih 18 recentnih isključenja iz ŽOZ-a, jer smo nas dvojica posve neopravdano svojedobno isključeni zbog svoje načelne borbe za vjerske ideale, dok je u nedavnim zbivanjima riječ samo o pukoj ➡

► borbi za vlast, do koje se želi mimo demokratskih izbora svim mogućim i nemogućim sredstvima. Zanimljivo je da ni dr. Goldstein, niti njegov otac nisu povelili pitanje državnog nadzora vjerskog rada Općine u vrijeme kada punih pet godina nije bilo židovskog vjerskog službenika u Hrvatskoj, sve do 1998. kad je u Zagreb došao rabin Da-Don, a i taj se međutim ubrzo pokazao pogrešnim izborom i nezadovoljavajućim rješenjem po osnovi ishitrane odluke.

Nadzor vjerskog rada

Kako je nadzor jedan kontinuirani proces, zašto nije sproveden svih ovih godina i tko je iz republičke upravne vlasti odgovoran što se nije savjesno sprovodio? Neka se sprovede sada nadzor vjerskog rada i u Radićevoj 26, kod židovske neformalne grupacije *Bejt Jisrael*, gdje je Aron HaKodeš smješten ispred klozeta, dok se pred njim drže predavanja nespojiva sa židovskom vjerom, kao npr. ono predavačice Ljiljane Berić 29. studenog ove godine pod nazivom "Što je za nas Isus danas". Ova sljedba podsjeća na onu prijeratnu, kada se petnaestero novosadskih Židova okupljalo u privatnoj kući i pjevalo pjesme o Isusu uz harmonij. Ti su se bejtisraelovci nazivali *Kristushiv* "zsidok szövevénye", a predvodnica im je bila neka Helena Vajnman.

Treba još reći kako nitko od 18 sada ekskomuniciranih članova ŽOZ-a - uključujući i tadašnjega zagrebačkog nadrabina "nije našao za shodno da se svojedobno zauzme za Mandelsamena i mene, a kada je Natan Mandelsamen podigao tužbu protiv prof. dr. Ognjena Krausa, "glavni rabin Hrvatske" odbio je svjedočiti u sporu, "jer mu ne izgleda časno" da se kao rabin pojavljuje pred hrvatskim sudom - kako piše u svom očitovanju sudu 10. svibnja 1999. (Nakon toga je čuveni sudac Nenad Lukić sudski proces odveo u zastaru.) Kao što vidimo, ništa na ovom svijetu nije crno-bijelo...

Spinoza - "Princ ateista"

I još jedna zanimljivost. Kada sam u svojoj žalbi na isključenje Vijeću ŽOZ-a 2. siječnja 1994. po prvi put spomenuo kako se radi o nečem sličnom ekskomunikaciji Barucha de Spinoze, očuvao sam pritom dozu dužne skromnosti i naveo da sebe ne mogu uspoređivati s tim znamenitim nizozemskim misliocem, ali da je primijenjeni postupak u biti isti kao kod njega i Uriela da Coste. Rečenica kojom dr. Goldstein opisuje svoje isključenje, uzeta je iz Mandelsamenovog intervjua u zagrebačkom tjedniku *Panorama* od 3. kolovoza 1994, kada je na osnovu onoga što je Nino o mojoj malenkosti izrekao, čitav razgovor na str. 9, 10 i 36 podnaslovljen: "Prvi puta nakon 400 godina dogodio se presedan u židovskim organizacijama kakav se nije dogodio od isključenja Spinoze."

No, ne može se sve slijepo prepisivati, jer od isključenja Spinoze nije danas prošlo 400 godina "već 349. (Tih 400 godina nadometnuto je tom prilikom od strane redakcije *Panorama*.) Izopćen je naime 1656, a odluka o njegovoj ekskomunikaciji ne može se pritom nedgovorno i nekulturno nazivati "svinjarijom" "kako to čini prof. dr. Goldstein" jer je za ono doba i ono stanje duha posve razumljiva, s obzirom da je Spinoza zastupao filozofske nazore koji su se u židovskom svijetu polovice XVII. st. smatrali *bezbožničkim*, a sam je Spinoza od suvremenika nazivan *Atheorum Princeps*, iliti "Princ Ateistâ". Danas ga zbog toga jedna neološka židovska općina dakako ne bi isključila iz svojega članstva, ali jedna ultraortodoksna vjerojatno još uvijek bi - takva se isključenja u Izraelu događaju naime svaki dan, postoje čak i židne novine na kojima jedan hasidski rabin drugoga ekskomunicira iz ovih ili onih razloga.

I još nešto: u jeziku notornih antisemitskih tiskovina, na stranicama Obradovićeve "Putnika po cijelome svijetu" ili Istóczyjeve i Ónódyjeve "Rebacha" nazivalo se nekoć "židovske posle" svinjaricama. Ne bi se tre-

balo spuštati tako nisko, pa koristiti danas slične nedostojne izraze za komentiranje odluka nekih židovskih zajednica iz prošlosti, kao što je i krajnje nedopustivo današnje Židove, od kojih su neki stradalnici Holokausta, a drugi potomci žrtava nacizma, uspoređivati s nacistima, kako je to nedavno na naše zaprepaštenje nonšalantno učinio jedan hrvatski političar.

Dobrodošlica u Klub ekskomuniciranih

Sličnih pogreški, površnosti, te neprovjerenih podataka i iskonstruiranih teza bez pokrića, krivih zaključaka i neobjašnjivih lutanja izvan okvira teme ima inače i u obje knjige prof. dr. Ive Goldsteina s tematikom židovske povijesti u Hrvatskoj "Holokaust u Zagrebu" i "Židovi u Zagrebu 1918-1941".

Bez obzira na sve, suosjećam s izbacivanjem/samoisključivanjem prof. dr. Ive Goldsteina iz Židovske općine Zagreb i želim mu sve najbolje pri formiranju nove židovske zajednice. U svakom slučaju, zaželio bih mu dobrodošlicu u *Klub ekskomuniciranih* "gdje sam ja nosilac "Spomenice '93.", a Mandelsamena smatramo prvoborcem od '99. i doajenom *Izopćeničkog kora*, s obzirom da je rođen 1919, učenik znamenite Sarajevske ješive i službenik zagrebačke židovske općine od 1937. godine, a koji je samo kroz posljednjih pet godina vjerskog djelovanja predvodio 500 bogoslužja i obavio 186 židovskih sahrana. Ako smo isključeni, nismo isključivi. Nudimo prof. dr. Ivi Goldsteinu odmah mjesto predsjednika, iako smo svjesni kako su mu ambicije vjerojatno kolosalnih razmjera, a mi smo ipak samo jedan neformalan mjesni klub. No narod kaže: tko visoko leti - nisko pada!, reagira Salamon Jazbec iz Zagreba. ■

KRVAVA OLIMPIJADA U MUENCHENU

Film "Munich" (Muenchen) redatelja Stevena Spielberga, inspiriran je stvarnim događajem iz rujna 1972. godine kada je palestinska teroristička skupina "Crni rujan", frakcija Palestinske oslobodilačke organizacije (PLO), tijekom Olimpijskih igara u Muenchenu, pred očima stotina milijuna televizijskih gledatelja, ubila 11 izraelskih sportaša.

"Olimpijada mira i sreće"

➤ Film počinje u zoru 5. rujna 1972. godine. U Munchenu je trajao drugi tjedan ljetnih Olimpijskih igara koje su se još nazivale i 'Olimpijada mira i sreće'. U trenutku kada su plivač Mark Spitz i gimnastičarka Olga Korbut trebali pozdraviti razgaljenu publiku, odjednom, bez ikakva upozorenja, ekstremistička palestinska skupina poznata kao "Crni rujan" ulazi u Olimpijsko selo, te upada u kuću u kojoj su bili smješteni izraelski sportaši. Dvoje Izraelaca odmah je ubijeno, a Palestinci devetoro Izraelaca uzimaju za taoce. Tragični nastavak terorističke invazije odigravao se gotovo 21 sat pred užasnutim očima svjetske publike.

Svijet se i danas sjeća televizijskih snimaka maskiranih terorista na balkonu stana u kojem su se nalazili izraelski sportaši. Pripadnici ekstremističke skupine "Crni rujan" zatražili su oslobađanje palestinskih zatvorenika iz izraelskih i njemačkih zatvora, te slobodan prolaz do Egipta.

Unutar 24 sata, otmičari i taoči prebačeni su u obližnju zračnu luku, gdje su njemačke vlasti namjeravale izvršiti prepad. Iz raznih razloga, taj se plan izjalovio. Devet preostalih izraelskih sportaša (zajedno s petoricom otmičara i dvojicom njemačkih policajaca) su ubijeni. Iščekivanje i

tragičan masakr izraelskih sportaša, koji se odvijao pred televizijskim kamerama, završio je riječima televizijskog voditelja Jima McKaya: "Svi su mrtvi".

Operacija "Božji bijes"

Detalji ove terorističke akcije još uvijek nisu poznati, ali ono što je zatim uslijedilo

- izraelska odmazda - središte je Spielbergova interesa.

Glavni dio filma posvećen je onome što se događalo nakon krvave Olimpijade u Muenchenu. Izraelska vlada, pod vodstvom premijerke Golde Meir (koja je prethodno odbila pregovarati s otmičarima), odlučila je pokrenuti operaciju ➡

► odmazde nazvanu "Božji bijes", kako bi smrću kaznila ubojice izraelskih sportaša.

U središtu priče je mladi izraelski domoljub i obavještajac Avner (glumi ga Eric Bana). Mladom agentu prilazi pripadnik izraelske tajne službe Mossad Ephraim (Geoffrey Rush) i nudi mu sudjelovanje u nevjerojatnoj misiji zbog koje je Avner prisiljen napustiti trudnu ženu, promijeniti identitet, a sve ne bi li uhvatio i ubio jedanaestoricu optuženih za masakr u Muenchenu. U tajnoj akciji Mossada, petorica agenata putuje diljem svijeta, od Ženeve do Cipra, od Londona do Bejruta, te ubijaju jednog po jednog člana terorističke skupine "Omri rujan".

Većina ubojstava izvršena je eksplozivnim napravama. Spielberg je, prema mišljenjima filmskih kritičara, pažnju posvetio izraelskim agentima, njihovim razmišljanjima i dvojba- ma dok postavljaju bombe i upravo to ovaj film čini drugačijim od ostalih špijunskih tri- lera u kojima su "dobri momci" u pravilu dobri, a "loši momci" loši. Takve razlike ne postoje u stvarnom svijetu, a ne postoje ni u filmu "Muenchen". Avner se u nekim slučajevim susreće sa svojim žrtvama prije

nego što ih ubija. U većini slučajeva, to su muškarci i žene koji imaju svoje obitelji, svoje nade i želje - i koji su istovremeno ekstremni nacionalisti.

Kritičari hvale Spielberga, Izrael kritizira

Filmski kritičari hvale ovaj film, nazivajući ga Spielbergovim najhrabrijim i najmanje komercijalnim filmom.

Brojne židovske organizacije nisu bile tako oduševljene, a neke su kritike stigle i iz Izraela. Ovaj je film još jednom pokrenuo pi- tanja o nekim aspektima izraelske politike, te o tome koliko je moralnu cijenu Izrael morao platiti zbog ciljanih ubojstava palestinskih gerilaca koji su pobili izraelske sportaše.

Spielberg je izjavio da njegov film "ne napa- da Izrael", te da daje samo blagu kritiku izraelske politike.

Scenarij za film Munich (Muenchen) prema knjizi Georgea Jonasa napisali su Tony Kushner i Eric Roth, a uz Erica Bana glumi i Daniel Craig, Mathieu Kassovitz, Hanns Zischler. Film je nominiran za Oscara u četiri kategorije. ■

STEVEN SPIELBERG

je bez sumnje jedan od najznačajnijih i najutjecajnijih filmskih djelatnika u povijesti filmske industrije.

Rođen je 1946. godine u Cincinnatiju. Studiranje na sveučilištu Long Beach prekinuo je kako bi se u potpunosti posvetio svojoj filmskoj karijeri, a prve značajnije uspjehe ostvario je serijom filmova o Indiani Jonesu. Spielberg je zatim počeo i producirati filmove, a prvi veliki uspjeh ostvario je filmom "E.T."

Spielberg je jedan od pionira u uvo- đenju specijalnih filmskih efekata u filmsku industriju.

Njegovi su filmovi u pravilu ostvarivali veliki financijski uspjeh, te je Spielberg danas jedan od najbogatijih ljudi Ho- llywooda. Prema Forbesovoj listi naj- bogatijih ljudi na svijetu, bogatstvo Stevena Spielberga procjenjuje se na 2.6 milijarde američkih dolara.

Godine 1993. snimio je "Schindlerovu listu", za kojeg je dobio Oscara za najboljeg režisera, a sam film progla- šen je najboljim ostvarenjem te godi- ne. Spielberg je sav novac zarađen od ovog filma donirao u Zakladu Shoah. Njemačka ga je odlikovala najvišim civilnim ordenom "Bundesverdienst- kreuz mit Stern" zbog "načina na koji je prikazao njemačku povijest u filmu Schindlerova lista".

Spielberg iz prvog braka s Kate Caps- haw ima petoro djece, a iz drugog braka s Amy Irving jedno dijete.

Spielberg je snimio desetke filmove, a sam je kazao kako bi volio ostati upamćen po dva svoja filma - "E.T." i "Schindlerova lista".

PORAST ŽIDOVSKOG STANOVNIŠTVA U NJEMAČKOJ

Šezdeset godina nakon holokausta, broj Židova u Njemačkoj raste, uglavnom zahvaljujući sve većem broju novih židovskih imigranata iz bivših komunističkih zemalja.

Ali ta nova imigracija izazvala je i nove napetosti.

Rosenthalovo ostvarenje "njemačkog sna"

Prema svim pravilima, priča Borisa Rosenthala je ostvarenje svojevrsnog "njemačkog sna". Prije 15 godina on je stigao u Njemačku sa svojom obitelji i nekoliko kovčega. Danas taj 48-ogodišnji Ukrajinac s ponosom na njemačkom jeziku govori o svojem novom životu u Berlinu gdje predaje muziku, te gradi perspektivnu muzičku karijeru.

Rosenthal kaže kako on nije tipični imigrant. Za razliku od ostalih useljenika u Njemačku, on kaže da se može identificirati s njemačkim mentalitetom. Kada je stigao u Berlin, kako sam kaže, želio se odmah zaposliti i biti aktivan u svojoj novoj domovini.

Međutim, postoje još neki razlozi po kojima se Rosenthal razlikuje od ostalih njemačkih imigranata. On je jedan od 20.000 Židova koji su se posljednjih godina iz bivših komunističkih zemalja naselili u Njemačku. Te nove imigrante u Njemačkoj jednostavno nazivaju "ruskim Židovima", iako oni dolaze iz brojnih bivših komunističkih zemalja.

Njemačka vlada otvorila vrata Židovima iz bivših komunističkih zemalja

Židovi iz bivših komunističkih zemalja iskoristili su virtualnu imigrantsku politiku "otvorenih vrata" njemačke vlade, koja je djelomično i iz osjećaja krivnje zbog holokausta, Židovima otvorila vrata i dopustila da se usele u Njemačku.

Od 1990. godine broj registriranih Židova u Njemačkoj narastao je s 30.000 na 106.000. Ta bi brojka mogla u stvarnosti biti i dvostruko veća budući da neki od doseljenih Židova nisu članovi židovskih zajednica. Samo u Berlinu danas ima sedam sinagoga, tri židovske škole, a posljednjih godina otvoreni su i brojni košer dućani i restorani.

Njemački Židovi govore o latentnom antisemitizmu koji danas postoji u Njemačkoj, ali smatraju da se ne radi o zabrinjavajućem problemu.

Sve veći broj židovskih imigranata u Njemačkoj izazvao je i napetosti između ortodoksnih njemačkih Židova, te novih doseljenika, koji u Njemačku dolaze s popisom onih stvari koje im trebaju i samo s nekim površnim saznanjima o judaizmu.

Jesu li novi židovski imigranti garancija budućnosti judaizma u Njemačkoj?

Novi židovski imigranti, smatraju analitičari, predstavljaju garanciju budućnosti judaizma u Njemačkoj. Njemački Židovi "starosjedioci" međutim smatraju da se budućnost

Židovi u
Njemačkoj

► njemačkog židovstva više neće temeljiti na staroj njemačko-židovskoj kulturi, koja polako nestaje.

Prema novim njemačkim propisima, u Njemačku se iz bivših komunističkih zemalja mogu useliti samo oni Židovi koji govore njemački i mlađi su od 45 godina. Ti propisi vjerojatno će smanjiti broj Židova koji će se moći useliti u Njemačku.

Rosenthal, muzičar iz Ukrajine s početka naše priče, smatra da će se "imigracijski boom" smanjiti i zbog sve boljih uvjeta koje Židovi u posljednje vrijeme imaju u zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza. Ti uvjeti nisu postojali, tvrdi Rosenthal, kada je on 1990. godine otišao iz svoje rodne Ukrajine.

Rosenthal je rođen u ukrajinskom gradu Lembergu, i nije imao velikih saznanja o svojim židovskim korijenima, iako mu je u bivšoj sovjetskoj putovnici pisalo da je po nacionalnosti Židov. Krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća, prvi puta je bio na proslavi Hanuke, a ubrzo nakon toga pojavila mu se prilika da emigrira i sreću potraži u Njemačkoj.

Kada je stigao u Berlin, prvi posao koji je dobio bilo je iskopavanje grobova na židovskom groblju. Ali ubrzo se vratio svojoj pravoj karijeri muzičara te zaposlio kao pjevač i dirigent. Danas predaje muziku u berlinskoj židovskoj školi.

Veliki broj židovskih imigranata suočava se s problemima

Nisu svi židovski imigranti u Njemačkoj bili te sreće. Veliki broj i danas je nezaposlen, a njemačka židovska zajednica trudi se pružiti im svu potrebnu pomoć.

"Ruski Židovi osjećaju se zapostavljenima, poniženima. A njemački Židovi smatraju da su oni agresivni, da samo traže, a ništa ne daju", objašnjava voditeljica berlinskog Židovskog kulturnog udruženja Irene Runge.

Njemački Židovi i istočno-europski Židovi razlikuju se u brojnim stvarima - ne vole istu muziku, ni književnost, imaju različite životne navike.

Osim toga, veliki broj novih židovskih imigranata ne smatra se vjernicima.

Određeni broj židovskih imigranata nije se pridružio njemačkoj židovskoj zajednici. Neki od njih ne ispunjavaju stroge definicije o tome tko je Židov, odnosno dolaze iz miješanih brakova. Njemački zakon s druge strane, smatra da je osoba Židova ako mu je jedan od roditelja bio židovske vjere.

Boris Ladoniski, koji se iz Rusije doselio u Njemačku, objašnjava što za njega znači biti Židov.

"Veliki broj Židova u Rusiji nisu vjernici. Ni ja sam nisam veliki vjernik. Ali to ne znači da

ruski Židovi ne osjećaju pripadnost židovskom narodu i vjeri. To je drugačiji odnos prema judaizmu, koji se više temelji na povijesti obitelji, na kulturi, pričama, pjesmama koje smo slušali", objašnjava Ladoniski.

Stručnjaci smatraju da nova generacija Židova u Njemačkoj koja nije jako religiozna ne mora nužno značiti nešto loše. Vjera, ističu, je samo jedan dio kompleksnog skupa faktora koji određuju budućnost judaizma u Njemačkoj. ■

Sinagoga u Berlinu

LJAME - "NOVACI" U IZRAELSKOJ VOJSCI

Ljame će izraelskim vojnicima prenositi terete na teškom terenu

Izraelska je vojska nedavno dobila pojačanje u obliku ljama, životinja uvezenih iz Latinske Amerike. Izvori iz izraelske vojske objavili su da će ljame pomagati izraelskim pješničkim jedinicama, a vojsku će ljame "služiti" kao nosači tereta na teškom terenu.

Specijalne postrojbe izraelske vojske, koje djeluju na brdovitom terenu na sjeveru Izraela uz libanonsku granicu, tako u svojem sastavu sada imaju i ljame, sposobne ponijeti i do 60 kilograma tereta.

Ljama je vrlo disciplinirana životinja, ima odličan sluh i visoko razvijeni osjećaj njuha što bi također trebalo pomoći izraelskim vojnicima, rekao je šef vojne logistike general Yitzhak Ben Tov.

S druge strane, ljame su dosta osjetljivog karaktera, a kad im "prekipi" počinju pljuvati po ljudima. Ranije je izraelska vojska za iste poslove pokušala koristiti mule, ali su se one pokazale kao pretvrdoglave za potrebnu "vojnu poslušnost".

Mali Einstein u prvom izraelskom vrtiću za darovitu djecu

Imaju samo pet godina, ali već znaju kako pobijediti velike u šahu i kako izvršavati komplicirane znanstvene eksperimente.

Vaše malo zlato radije rješava matematičke jednadžbe nego da se igra s kockicama? Voli li više gledati znanstvene programe od crtanih filmova? Ako je to slučaj s vašim djetetom, razmislite o tome da ga upišete u vrtić za darovitu djecu.

Prvi vrtić za darovitu djecu nedavno je otvoren u Izraelu. Darovita djeca iz Izraela tako sada imaju mogućnost pohađanja posebnog programa. Taj program osmislilo je izraelsko ministarstvo obrazovanja, u vrtiću u Ramat Hasharonu.

Dok se njihovi vršnjaci zabavljaju s lutkama i autićima, darovita djeca u vrtiću «Gan Ramon» bave se znanošću, igrama strategije, stječu lingvistička i druga znanja.

Majka jednog od djeteta koje pohađa ovaj vrtić, Dorit Dor kazala je da je oduševljena programom.

«Djeca su zaokupljena visoko kvalitetnim aktivnostima i dobivaju obrazovanje kakvo ne postoji u drugim vrtićima. Mom sinu Dannyu jako se sviđa program, brzo uči, a svi dobro znaju da djeca u ovoj dobi upijaju poput spužvi», objasnila je.

Ovaj vrtić dio je eksperimentalnog programa koji je dio državnog pilot-projekta čiji je cilj što prije identificirati darovitu djecu i dati im široko obrazovanje u najranijoj dobi.

Predstojnica odjela za darovitu djecu pri izraelskom ministarstvu obrazovanja Shulamit Rahmel kazala je da njezin ured diljem Izraela pronalazi posebnu talentiranu djecu te ih uključuje u rad vrtića za darovitu djecu.

Do sada su u Izraelu postojali posebni razredi za darovitu djecu u osnovnim i srednjim školama, a te razrede pohađa 12.500 djece s vrlo visoko razvijenim intelektualnim sposobnostima.

Između 20 i 30 posto te darovite djece potomci su imigranata iz država bivšeg Sovjetskog Saveza, njih 65 posto su dječaci a 35 posto djevojčice.

«To nipošto ne znači da su dječaci pametniji od djevojčica», ističe Rahmel.

Židovski muzej osnovan početkom 20. stoljeća

Židovski povjesničari Salomon Hugo Lieben i Augustin Stein osnovali su 1906. godine Židovski muzej, koji se nalazi u samom sruu starog Praga. Lieben i Stein na taj su način željeli sačuvati i spasiti brojna i vrijedna umjetnička djela, koja su “preživjela” gotovo potpunu likvidaciju starog praškog geta, krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Muzej je nakon nacističke invazije 1939. godine bio zatvoren i prenamijenjen u skladište za predmete oteke lokalnim židovskim zajednicama.

Komunisti su Židovski muzej nacionalizirali 1951. godine, a konačno je vraćen praškoj židovskoj zajednici pet godina nakon “baršunaste revolucije” 1994. godine.

Češka židovska zajednica imala je prije Drugog svjetskog rata oko 150.000 članova, a danas ih ima tek oko 3.500. Većina preživjelih žrtava Drugog svjetskog rata, emigrirala je nakon kraja rata ili nakon ulaska sovjetske vojske u tadašnju Čehoslovačku 1968. godine.

“Godina dana židovske kulture” namijenjena je širokoj publici, ali također i “onima koji, iako imaju židovske korijene, danas ne znaju gotovo ništa o judaizmu”, ističe Leo Pavlat, izražavajući nadu da će upravo ova događanja “probuditi i njihovo eventualno zanimanje za judaizam”.

Židovski muzej je najposjećeniji muzej u Pragu

Muzej posjeduje oko 100.000 knjiga i 40.000 predmeta (vjerskih predmeta, namještaja, ukrasnih predmeta...) i danas je najposjećeniji muzej u Pragu - godišnje ga obiđe oko pola milijuna posjetitelja. ➡

STO GODINA ŽIDOVSKOG MUZEJA U PRAGU

Židovski muzej u Pragu ove će godine proslaviti svoju stogodišnjicu nizom manifestacija pod nazivom “Godina dana sa židovskom kulturom”, a tijekom dvanaest mjeseci 2006. godine diljem Češke odvijat će se razne manifestacije.

“Praški Židovski muzej simbolizira modernu povijest čeških Židova”, kazao je direktor muzeja Leo Pavlat. Stogodišnjica rada muzeja omogućit će pokazivanje nazočnosti židovske kulture u Češkoj i njezine integracije u češku nacionalnu kulturu.

Stara-Nova sinagoga u Pragu jedna je od najstarijih sinagoga u Europi. Izgrađena je krajem 13. stoljeća, a uz njezinu gradnju vezane su i brojne legende, od kojih jedna kaže da je Stara-Nova sinagoga izgrađena od kamena srušenog jeruzalemskog Drugog hrama, koje su Židovi donijeli sa sobom. Druga verzija ove legende priča da su kamene blokove u Prag donijeli anđeli iz Jeruzalema.

Staro mistično židovsko groblje u Pragu najpoznatije je i najzanimljivije židovsko groblje u Europi s gotovo 12.000 nadgrobnih spomenika. Najstariji grob je onaj rabina Avigdora Kare iz 1439. godine. Posljednji nadgrobnji spomenici podignuti su 1787. godine, a iste godine groblje je zatvoreno po naredbi cara Josipa II.

► Od nekadašnjeg praškog geta gdje su se Židovi naselili početkom 10. stoljeća, ostalo je samo pet sinagoga - od kojih se u jednoj danas nalazi spomenik s upisanim imenima 80.000 čeških žrtava holokausta, te mistično staro židovsko groblje, jedno od najstarijih u Europi.

Na tom groblju, na kojem je najstariji grob potječe iz 1439. godine, nalazi se između ostalih i grob autora legende o Golemu, rabina Loewa, koji je preminuo 1609. godine.

Program proslave stogodišnjice Židovskog muzeja predviđa sedamdesetak koncerata, izložbe, javna predavanja, filmove, rasprave i konferencije, a u programu će surađivati stotinjak čeških i stranih institucija.

Država Izrael u velikoj mjeri sudjeluje u programu, objašnjava Pavlat - u Pragu će tako gostovati izraelsko kazalište Gesher, zbor Moran, te više ansambala modernog plesa.

“Uz prezentacije tradicionalnog židovskog stila, javnost će se moći upoznati i s aktualnim tendencijama židovske kulture”, kazao je direktor muzeja. Važnu ulogu u programu, istaknuo je, imat će i klezmer muzika.

Godina židovske kulture, smatraju stručnjaci, predstavlja veliku pozitivnu poruku pokazujući do koje su mjere Židovi sudjelovali i pridonijeli europskoj i svjetskoj kulturi, posebice u trenutku sve većeg antisemitizma i općeg ekstremizma prema manjinama u svijetu. ■

Premинуo jedan od najvećih suvremenih kabalista

Rabin Yitzhak Kaduri, jedan od najvećih suvremenih majstora kabale, preminuo je krajem siječnja u Jeruzalemu od posljedica upale pluća.

Pretpostavlja se da je rabin Kaduri rođen prije 1900. godine na području današnjeg Iraka, a kao mladić stigao je u Palestinu, tadašnju britansku koloniju gdje je nakon učenja raznih talmudskih škola postao veliki majstor kabale.

Njegov osobni liječnik procijenio je da je Kaduri bio star između 104 i 108 godine.

“Ovo je veliki gubitak za Izrael. Svojim je molitvama spasio stotine života”, rekao je Eli Yishai, čelnik ultraortodoksne sefardske stranke Shas, koja je iskoristila Kadurijevu karizmatičnost na izraelskim izborima 1996. godine.

Kaduri nije nikad objavio nijedno pisano djelo no poznat je po ogromnom znanju o kabali i izvanrednom pamćenju tekstova vezanih za tu židovsku tradiciju misticizma. Naviknut na asketski život, dugo je radio kao knjigoveža.

Oni koji su ga dobro poznavali kazali su kako su cigarete bile jedini luksuz koji si je znao povremeno priuštiti. Narod mu je pripisivao magične moći, posebno u liječenju bolesnih, a vjernici su dolazili na vrata kuće u kojoj je živio kako bi od njega dobili blagoslov ili amajliju koju je blagoslovio.

"Nemoj raditi što doktor radi, nego radi ono što ti doktor kaže", bio je tipičan savjet dr. Steinerja pacijentima.

➤ Ponedjeljak 23. siječnja 2006. godine bio je jedan od najhladnijih dana ove zime u Zagrebu, a stotinjak ljudi sakupilo se na Mirogoju da isprati Štefija - dr. prof. Stjepana Steinera.

Jedan je čovjek kazao: "Ovdje bi sada trebalo biti pola Zagreba". A ja znam da bi Štefi, kada bi bio ovdje, rekao: "Pa to nema smisla, većinom su ovo stariji ljudi i prehladno je - idite kući, razboljet ćete se, važnije je vaše zdravlje nego počast nekom tko je umro."

Ostali smo bez jednog od najznačajnijih ljudi u našim životima.

Štefi je na svoj način dirnuo srce svakoga tko ga je upoznao. Neumorni liječnik, liječio je lijekovima ali i riječima, a riječi su mu bile blage, mirne, tihe, ohrabrujuće i razumljive - ljudi bi došli, stariji ili mlađi, ne samo po lijek već da ih i sasluša, čuje, savjetuje, pa umiri.

Uvijek je svakoga ozbiljno pregledao, saslušao s puno strpljenja, dao lijek i preporuku,

Dr. prof. Stjepan Steiner

(16.10.1915. - 18.1.2006.)

a bolesnici, prijatelji i znanci znali su da je uvažavao svaku njihovu riječ.

Štefi je bio prijatelj mnogima, a da nije niti shvaćao koliko im je bio važan. Čovjek širokih obzora, humanističkih, filozofskih, umjetničkih i književnih znanja, mudar, savjestan, idealist.

Rođen 1915. godine, studira medicinu, a već od rane mladosti kao humanist bori se za prava i pravdu.

U Drugom svjetskom ratu pridružuje se partizanima gdje se ističe kao liječnik i olakšava život suborcima. Ujedno prvi uvodi "suhu komoru" koju je sam izumio. Iako je bio u partizanima, nije bio "borac heroj", a samoga sebe je opisivao kao "karikaturu vojnika": prevelik šinjel, prevelike čizme, mali mršavi čovjek koji spava hodajući.

Dok, primjerice, govori o liječenju Josipa Broza Tita, za razliku od ostalih koji opisuju samo sebe na izrazito pohvalan način, Štefi priča o tome kako ga je maršal ukorio jer nije bio obrijan.

Štefi nakon rata odlazi u Beograd kao Titov liječnik, no umjesto da iskoristi taj položaj, moli da ga se otpusti kako bi se mogao dalje školovati i usavršavati kao liječnik.

Tek nakon dvije godine dolazi u Zagreb na specijalizaciju i radi u Vojnoj bolnici kao general Steiner. Uspijeva postići da 50 posto primarnih bolesnika u Vojnoj bolnici budu civili, a također organizira i prvu koronarnu intenzivnu skrb u Hrvatskoj.

U mirovinu odlazi 1975. godine, te potom dobrovoljno radi u Domu zaklade

Lavoslava Schwarza i dalje, bez ikakve naknade, liječi ne samo poznate osobe kao što su Ante Topić Mimara, Vladimir Bakarić i Janko Bobetko, već i sve koji mu se obraćaju.

Nije bilo čovjeka kojeg je odbio saslušati, pregledati, dati mu savjet ili mišljenje i to uvijek besplatno. Odlazio bi svakome tko ga je trebao, a vrata njegova doma uvijek su bila otvorena svima.

Borio se i protiv "privatne prakse", pa za razliku od mnogih "generala i profesora" nije stekao veliku imovinu. Njegovo blago bile su knjige, umjetnost, a ponajviše prijatelji koji su se u njegovu domu okupljali svakoga tjedna.

Za prijatelje vrata njegova doma i srca uvijek su bila širom otvorena.

Posjedovao je beskonačno znanje o umjetnosti, a pisana riječ bila mu je stalni pratitelj. Govorio je pet jezika, a pisao na četiri.

Biti u njegovu društvu, prisustvovati njegovim razgovorima bio je poseban užitek i čast. Svi oni koji su ga poznavali i voljeli od njega su zasigurno nešto i naučili. Kroz veliki dio njegova životnog puta, do svoje smrti, u nesebičnoj ljubavi i s puno razumijevanja, pratila ga je njegova supruga dr. Zora Goldschmit Steiner.

Svi mi koji smo ga poznavali i voljeli osjećamo veliku tugu i duboku prazninu zbog njegova odlaska.

Otišao je, no sjećanje na njega živjet će u meni dok god živim. ■

Šula Steiner

ĐURĐA BELIĆ PETERNEL

- DOBITNICA IZRAELSKOG PRIZNANJA PRAVEDNIK MEĐU NARODIMA

Đurđa Belić Peternel je 1942. godine, zajedno sa svojom majkom i dvjema sestrama, spasila svoju kolegicu s posla Veru Zoričić rođenu Schwabenitz.

Početkom 1942. godine Vera Schwabenitz je ostala bez stana. Đurđu je poznavala jer su zajedno radile u vrtlariji Jankomir te joj je jednog dana prišla i kazala da su joj roditelji pobjegli na talijanski dio okupiranog teritorija, a da im je stan zapečaćen te da nema gdje biti. "Moja majka koja je prošla iskustvo Prvog svjetskog rata odmah je znala o čemu se radi i spremno smo prihvatile moju kolegicu i prijateljicu. Stanovala je u stražnjoj sobi našega 4,5-sobnoga velikog stana na Mažuranićeve trgu", rekla je u jednom razgovoru za hrvatske novine gospođa Peternel.

"Vera Schwabenitz je u jednom trenutku imala osjećaj da je na teret porodici koja ju je primila i pokušala je pronaći drugo skrovište. Nije uspjela, pa se opet vratila obitelji na Mažuranićeve trgu, gdje se, kako je jednom kasnije kazala, nikada nije osjećala kao stranac.

Danju uglavnom nije izlazila iz stana, iz straha da je ne uhite. Zanimljivo je da je cijelo vrijeme koje je Vera provela s obitelji svoje prijateljice u istom stanu kao podstanarka stanovala i jedna Slovenka, telefonistica i nacistica po uvjerenju.

"To je bilo "gusto". Ona bi preko dana bila na poslu, ali kad bi se navečer vratila, Vera bi se šćućurila u sobu i ni makac", rekla je gospođa Peternel prisjećajući se tog vremena."

Jedina živa dobitnica izraelskog državnog priznanja Pravednik među narodima iz Hrvatske, Đurđa Belić Peternel, preminula je 17. prosinca 2005. godine u Zagrebu nakon duge i teške bolesti.

Država Izrael priznanje Pravednik među narodima dodjeljuje za izniman doprinos spašavanju Židova tijekom Drugoga svjetskog rata, a dobivaju je nežidovi koji su spašavali Židove pod cijenu vlastitog života.

Đurđa Belić Peternel nagradu je primila u siječnju prošle godine.

Vera je na kraće vrijeme otišla do svoje rodbine u Caprag pokraj Siska, ali se opet vratila u Zagreb kod Belićevih. U međuvremenu već je bila uspostavila vezu s partizanima te se nakon kraćeg vremena prebacila na slobodni teritorij. "Majka gospođe Đurđe, Jozefina Belić, i sama je imala vrlo uzbudljiv život za to vrijeme. Ne samo da su spasili Veru, nego su u svom stanu u više navrata skrivali i partizanske ilegalce, među kojima je bio i poznati zagrebački ilegalac i partizan Slavko Komar. ■

Rikica Vostrel, rođ. Altarac

Otišla je još jedna članica
Ženske sekcije. Ovaj mi je
članak posebno teško pisati:
Rikicu sam poznavala
praktički cio život.

➤ Kad sam kao petogodišnja djevojčica došla u Split s roditeljima, pred kapitulaciju Italije, tamo su već živjeli četrnaestogodišnja Rikica (rođena u Sarajevu) i njezina sestrice, četverogodišnja Lea Lilika, s ocem Leonom i majkom Rozom. 1944. godine ponovo smo se našli u zbjegu u

El Shattu, pod protektoratom saveznika kraj Sueskog kanala. U međuvremenu je Rikica izabrala vlastiti put.

Demoliranje židovskog hrama u Splitu, gdje je porodica Altarac i stanovala, odigralo je presudnu ulogu u životnom izboru trinaestogodišnje Rikice; pridružila se SKOJ-u, a nakon kapitulacije Italije odlazi u partizane. Bio je to tada jedini častan izbor. Tek kad je određena da ide u Bari gdje je tada već bilo mnoštvo izbjeglica i ranjenika s ovih prostora, pronašli su je roditelji sa sestrom Lilikom i nagovorili da pođe s njima u El Shatt.

Rikica tamo nastavlja svoju ljevičarsku djelatnost. Radi u rajonskom prosvjetnom odboru, a nastavlja i školovanje. Po završetku rata obitelj se nastanjuje u Zagrebu, u skromnim prostorijama

židovske općine (stan je bio na mjestu današnjeg računovodstva).

Rikica nastavlja sa svojom kulturnopolitičkom aktivnosti, upoznaje svog druga Edu Vostrela i mlada se udaje. Sa suprugom je provela dosta vremena svog radnog vijeka u diplomatskoj službi: Švedska, Chicago.

Edo i Rikica odgojili su dva sina, unuke, a već bolesna, Rikica je dočekala i praunuče.

Htjela bih naglasiti da naša Rikica nikad nije napustila niti se odrekla svojih mladenačkih uvjerenja što je tako često u našem društvu.

Do kraja je ostala uvjerena ljevičarka, iako više nije aktivna u politici.

Vijest o njezinoj ozbiljnoj bolesti odjeknula je u Ženskoj sekciji "poput groma".

Njezina sestra Lilika redovito nas je informirala o Rikičinu stanju i njezinoj borbi s bolešću. Njezinoj borbi za život, njezinoj borbi sa smrću. Ovog protivnika nije uspjela pobijediti.

Opet moram naglasiti njezinu hrabrost. Kad god bi tijekom bolesti imala predah, "osjećala se bolje" došla bi na naše sastanke. Pamtim pljesak kojim smo je dočekale kada se prvi puta nakon boravka u bolnici pojavila u Klubu seniora. Sjećam se kako bi, smršavjela i još sitnija sjela za svoje mjesto za stolom i naručila capuccino. "To smijem", rekla bi.

Oči joj se nikad nisu ugasile blistale su i plavjele se kao u doba zdravlja. Mozak je do kraja funkcionirao bez greške kao u doba mladosti, ali tijelo je bilo umorno.

Draga naša Rikice takvu ćemo te pamtiti: Bistru, aktivnu, nenametljivu. Mir duši tvojoj i tijelu tvomeu. ■

Mira Altarac Hadji - Ristić

FONDOVI ZA ŽRTVE HOLOKAUSTA I SOCIJALNO UGROŽENE

■ Tijekom 2005. godine Židovskoj općini Zagreb odobreno je korištenje sredstava tri fonda za žrtve holokausta i to:

1. Fond Claims Konferencije, dobiven temeljem aplikacije, u ukupnom iznosu od 35.000,00 američkih dolara, namijenjen žrtvama holokausta na području RH. Rok za iskorištenje sredstava bio je 31. prosinca 2005.
2. Fond ICHEIC, u ukupnom iznosu od 20.705,00 američkih dolara. Rok za iskorištenje sredstava bio je 31. prosinca 2005. Uz ta sredstva odobreno je korištenje ostatka sredstava iz fonda ICHEIC iz 2004. godine (identičan iznos odobren u 2004.), a najkasnije do 31. ožujka 2005.
3. Fond Swiss, u iznosu od 22.443,00 američkih dolara. Korištenje sredstava nije vremenski ograničeno.

Donator je izričito odredio da se ovim fondom mogu koristiti osobe koje su primile pomoć Švicarskog fonda i/ili primatelji mirovine Claims Konferencije, odnosno sve osobe koje se nalaze na listi preživjelih žrtava holokausta. Odluke o isplatama sredstva ovih fondova, morale su biti odobrene od strane Komisije za žrtve holokausta, koju je 2003. godine imenovalo Vijeće Židovske općine Zagreb. Komisija se rukovodila kriterijima koje je odredio donator, a to su precizno definirana svrha korištenja, i s obzirom na ograničenost sredstava financijski kriterij, zbog kojega je mogućnost korištenja ograničena samo na osobe čiji godišnji prihod nije prelazio iznos utvrđen od strane donatora. U ukupan iznos godišnjeg prihoda uračunata su redovna primanja, izvanredni prihodi te mirovina Claims Konferencije, također po izričitom nalogu donatora. Komisija je odobravala isplate na temelju unaprijed pripremljene dokumentacije bez znanja o kojim se osobama odnosno čijim se prijavama radi. Sva su sredstva doznačavana direktno na devizne račune krajnjih korisnika, a isti su bili dužni predati relevantnu dokumentaciju kao dokaz da su pomoć fonda doista koristili u svrhe koje određuje donator.

Nažalost, tijekom godine, a uz obrazloženje o sporosti administracije u SAD-u koja upravlja ovim fondovima sredstva nisu redovito i na vrijeme doznačavana na račun Židovske općine Zagreb. To je uzrokovalo zastoje u isplati i ne male probleme oko naplate usluga za one korisnike koji su koristili usluge tvrtki koje se bave pomoći u kući, kućnom njegovom, dostavom hrane i slično. Do

prosinca 2005. nije doznačeno ukupno 47.950,00 američkih dolara. Iako ne može poslužiti kao utjeha, s istim ili sličnim problemima suočilo se još 16 europskih zemalja.

Drugi problem s kojim smo se suočili bila je neredovita dostava računa, odnosno dokumentacije o načinu i svrsi korištenja sredstava od strane korisnika.

Zbog svega navedenog u studenom 2005. održali smo u dva dana niz sastanaka s predstavnicima Claims Konferencije. Sastanci su održani u Pragu, a cilj sastanaka bio je pojašnjenje problema s kojima se suočavamo te osiguranje doznake ostatka sredstava. Zahvaljujući tom sastanku, i zahvaljujući razumijevanju AJJDC-a, sredinom prosinca 2005. konačno nam je doznačen iznos od 47.950,00 američkih dolara s rokom korištenja do 31. prosinca 2005.

Nakon svih problema u provedbi gore navedenih programa, a temeljem 105 pristiglih i obrađenih molbi za isplatu pomoći iz gore navedenih fondova, u 2005. preživjelim žrtvama holokausta isplatili smo pomoć u ukupnom iznosu od 70.512,87 američkih dolara.

Pored ovih, na raspolaganju socijalno ugroženim članovima ŽO u Hrvatskoj bio je i fond ŽOZ-a iz kojeg je krajnjim korisnicima isplaćena pomoć u ukupnom iznosu od 13.771,86 američkih dolara.

Ukupno je u 2005. za preživjele žrtve holokausta i socijalno ugrožene na području Republike Hrvatske isplaćena direktna financijska pomoć u ukupnom iznosu od cca 514.136,00 kuna.

Tijekom godine Ured ŽOZ-a primio je niz poziva s upitima o razlozima zastoja isplata, kriterijima temeljem kojih se pomoć isplaćuje, protestima o razlozima korištenja kriterija uopće, razlozima korištenja iznosa mirovine Claimsa u godišnje prihode i sl. Napominjemo da uvjete korištenja fondova određuje donator! Po isplati sredstava dužni smo podnositi statistička i financijska izvješća na četiri različita obrasca za svaki fond, a cjelokupnu dokumentaciju čuvati i na zahtjev pružiti na uvid reviziji donatora.

Ovom prigodom, molimo sve dosadašnje korisnike i potencijalne korisnike da prime ispriku zbog komplicirane procedure i tehničkih poteškoća i molimo za razumijevanje. Židovska općina Zagreb, kao distributer pomoći, morala se i morat će se i ubuduće pridržavati pravila koje određuje donator, kako bi zadržala prava

na korištenje ove vrste sredstava u narednom vremenskom periodu. Kašnjenje doznaka sredstava nismo bili u mogućnosti premostiti vlastitim sredstvima, zbog zakonskih propisa odnosno činjenice da su samo doznake iz inozemstva neoporezive za krajnje korisnike.

Za 2006. godinu imamo ukupno na raspolaganju iznos od 103.667,00 američkih dolara iz četiri gore navedena fonda. Ukupno u Hrvatskoj ima više od 900 osoba koje zadovoljavaju osnovne kriterije za korištenje tih sredstava. Ta sredstva nisu i nikada ne mogu biti dovoljna da kompenziraju patnje i stradanja iz vremena holokausta. Njihova osnovna namjena je poboljšanje uvjeta života preživjelih žrtava holokausta i socijalno ugroženih kategorija. Sredstva su strogo namjenska, ne mogu se koristiti za druge svrhe, a ukoliko se ne iskoriste, moraju se vratiti donatoru.

Sredstva su namijenjena Vama!

Sredstva se mogu koristiti za: nabavku lijekova i medicinskih pomagala, hitne popravke u domu, posebice adaptacije prostora za potrebe nemoćnih i invalidnih osoba, njegu u kući, pomoć u kući, obroke s i bez dostave, nabavku namirnica za kućanstvo, prijevoz osoba, fizikalnu i drugu vrstu terapija, participaciju u režijskim troškovima kućanstva, za različite medicinske programe koje ne pokriva HZZO, korištenje pratitelja, uključivanje u društvene programe židovskih općina i sl.

Stoga Vas ovim putem pozivamo da ispunite prijavni list za jedan od navedenih fondova kako biste postali korisnikom skromne, ali svakako korisne pomoći. Za sve informacije, molimo obratite se Uredu ŽOZ-a, čiji će Vam djelatnici rado pružiti preciznije informacije o ovim fondovima te Vam pružiti pomoć kod prijave. Prijavni list možete dobiti u Uredu ŽOZ-a osobno, poštom ili e-mailom. ■

Za Ured ŽOZ-a
Dean Friedrich
Glavni tajnik

DOBROVOLJNI PRILOZI OD 06. prosinca 2005. DO 30. siječnja 2006.

I. ZA SOCIJALU - MICVA

1. Dr. Rajner Nada Mjesto cvijeća za
pok. prof. dr. Stjepana Steinera . . . . . 100,00 Kn
2. Rosenberg Jančikić Eva . . . . . 100,00 Kn
3. Mila Ajzenštajn-Stojić
Uspomena na roditelje Milana i Elziku . . . . . 100,00 Kn

II. ZA DJELATNOST ŽIDOVSKJE OPĆINE

1. Vera Atanasov
U spomen na pok. Veru Keru umjesto cvijeća . . 100,00 Kn

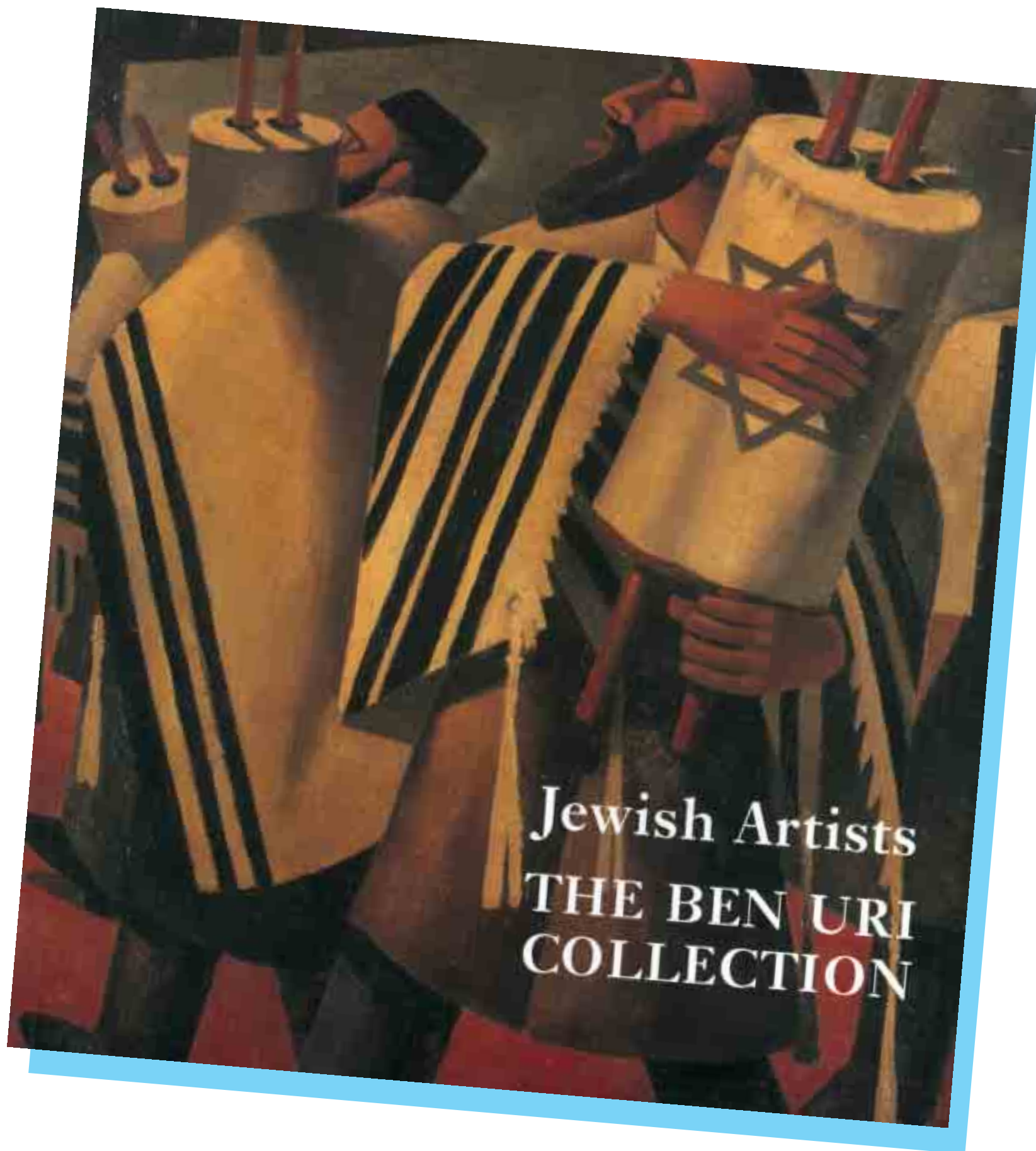
Židovskoj općini Zagreb pristigle su tijekom prosinca tri značajne inicijative za uređenje i održanje židovskih groblja u Hrvatskoj i to za groblja u Cerniku, Požegi i za groblje u Karlovcu. Za pomoć pri uređenju groblja u Cerniku interes je pokazao g. Marijan Bušić, predsjednik tvrtke Potomac d.o.o., a projekt uređenja karlovačkog groblja priprema se pri lokalnoj komunalnoj tvrtki. Gradsko poglavarstvo Požege obnavlja groblje u Požegi i želi postaviti spomen-ploču na mjestu gdje je stajala požeška sinagoga.

21. prosinca 2005. Vijeće Židovske općine Zagreb donijelo je temeljem Statuta ŽOZ-a, a zbog nanošenja štete ugledu Općine, odluku o isključenju iz članstva 18 članova, potpisnika dva podneska upućena Središnjem državnom uredu za upravu. U tim podnescima traži se brisanje ŽOZ-a iz evidencije vjerskih zajednica i utvrđivanje Bet Israela kao pravnog slijednika ŽOZ-a koji bi preuzeo imovinu ŽOZ-a.

19. siječnja 2006. održana je sjednica Vijeća Židovske općine Zagreb na kojoj je usvojen konačni program i plan gradnje židovskog centra u Praškoj ulici te program obilježavanja 200-te obljetnice osnutka ŽOZ-a. Vijeće je razmatralo i dvije žalbe na odluku o isključenju članova donesenoj na prethodnoj sjednici koje su i prihvaćene. 13 rješenja o isključenju postalo je pravomoćno. Vijeće je primilo na znanje i dopis upućen od strane sedamnaestoro isključenih članova.

23. siječnja 2006. Židovsku općinu Zagreb posjetila je delegacija JOINT-a; Alberto Senderey, direktor JOINT-a za Europu, Yechiel Bar - Chaim, regionalni direktor za Češku Republiku, zemlje bivše Jugoslavije te Tunis i Diego Onrique, regionalni supervizor. Tijekom trodnevnih sastanaka razgovaralo se o organizacijskim i programskim trendovima židovskih općina, programima ŽOZ-a, međunarodnoj suradnji te budućim zajedničkim projektima. Delegacija je posjetila dječji vrtić, osnovnu školu, Dom L. Schwarza, a održan je i sastanak s veleposlanikom Izraela u Hrvatskoj, Nj. E. g. Shmuelom Meiomom.

Jewish Artists
THE BEN URI
COLLECTION

.....★ ŽIDOVSKJE OBLJETNICE 2006.

* opće

- 586. pr.n.e. razaranje prvog hrama; Židovi u babilonskom ropstvu (2.592 godina)
- 66. ustanak zelota, zauzeli Jeruzalem (2072 godina)
- 1496. progon Židova iz Portugala; neki stižu u Dubrovnik i Split (510 godina)
- 1936. u Ženevi osnovan Svjetski židovski kongres (70 godina)

.....★ Židovska zajednica u Hrvatskoj

- 1546. osnovan geto u Dubrovniku (460 godina)
- 1566. prvi projekt Daniela Rodrigueza za splitsku skelu (440 godina)
- 1556-58. liječnik Amatus Lusitanus u Dubrovniku (450 godina)
- 1776. prvi Židovi naselili se u Osijeku (230 godina)
- 1806. utemeljena Židovska općina Zagreb (20 obitelji sa 75 članova)
utemeljena Židovska općina u Kutini (200 godina)
- 1806-08. francuska vojna uprava u Dalmaciji PROGLASILA RAVNOPRAVNOST ŽIDOVA; ukida splitski i dubrovački geto (200 godina)
- 1811. u Zagrebu osnovano židovsko groblje pri sv. Roku (danas Rokov perivoju; 195 godina)
- 1826. otvorena židovska škola u Varaždinu, prva u Hrvatskoj (65 djece) (180 godina)
- 1846. osnutak prvog dobrotvornog društva "Humanitaetsverein" u Zagrebu (160 godina)
ukinuta tzv. "tolerancijska taksa" (namet za Židove iz doba carice Marije Terezije) (160 godina)
- 1861. u Đakovu osnovana Hevra kadiša, s pokroviteljem Josipom Jurjem Strossmayerom (145 godina)
- 1876. sagrađena sinagoga u Koprivnici (130 godina)
- 1866. početak gradnje sinagoge u Zagrebu (140 godina)
- 1876. rođen slikar Artur Oskar Aleksander (130 godina)
- 1886. rođen slikar Oskar Hermann (120 godina)
- 1896. rođena karikaturistica Klema Švarc-Požgaj (110 godina)
umro dr. Samuel Spitzer, osječki nadrabim, autor 19 knjiga o židovskoj povijesti, kulturi i religiji (110 godina)
- 1906. Hrvatski sabor donio Zakon o uređenju Izraelitskih bogoštovnih općina u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji (100 godina)
u Osijeku osnovana lokalna organizacija židovskog nacionalnog fonda KEREN KAJEMET LE JISRAEL (100 obl.)
prvi broj židovskog lista na hrvatskom "Židovska smotra" u Zagrebu (100 godina)
umro Lavoslav Schwarz, osnivač doma staraca u Zagrebu (100 godina)
rođena glumica Paula Herzberger (100 godina)
rođen kipar Oskar Nemon (100 godina)
- 1911. otvorenje Doma zaklade Lavoslava Schwarza za stare i nemoćne u Zagrebu (95-a godišnjica)
- 1921. Prvi redovni kongres Saveza Jevrejskih vjeroispovjednih općina Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, u Zagrebu; predsjednik dr. Hugo Spitzer iz Osijeka (85-a godišnjica)
- 1926. u Zagrebu sefardi istupili iz židovske općine i osnovali svoju općinu (80 godina)
- 1931. u Zagrebu završen arhitektonski natječaj za projekt "Židovska bolnica": 225 projektanata iz zemlje i inozemstva (75 godina)
- 1936. u Zagrebu osnovana židovska književna zadruga SAFRUT (70 godina)
- 1946. umro bibliograf, kulturno-književni historičar Mirko Breyer (60 godina)
umro kazališni i filmski glumac Alfred Gruenhut (60 godina)
- 1956. umrla operna pjevačica Greta Kraus-Aranicki (50 godina)
- 1986. umro liječnik i povjesničar medicine dr. Lavoslav Gleisinger (20 godina)
umro arhitekt Hinko Bauer (20 godina)
- 2006. Židovska općina Zagreb (200 godina)

